

BELSŐ POLITIKÁK FŐIGAZGATÓSÁGA

TEMATIKUS FŐOSZTÁLY C

ÁLLAMPOLGÁRI JOGOK ÉS ALKOTMÁNYÜGYEK

**Országjelentés Magyarországról
a fogyatékossgal élő
gyermekkel
foglalkozó tagállami
szakpolitikákról szóló
tanulmányhoz**

TANULMÁNY

BELSŐ POLITIKÁK FŐIGAZGATÓSÁGA
C. TEMATIKUS FŐOSZTÁLY: ÁLLAMPOLGÁRI JOGOK ÉS
ALKOTMÁNYOS ÜGYEK

ÁLLAMPOLGÁRI JOGOK, BEL- ÉS IGAZSÁGÜGY

Országjelentés Magyarországról
a fogyatékossgal élő gyermekekkel
foglalkozó tagállami
szakpolitikákról szóló tanulmányhoz

TANULMÁNY

Kivonat

Ez a tanulmány a fogyatékossgal élő gyermekek magyarországi helyzetét vizsgálja, hogy feltárja a jogi keretekben és végrehajtásukban mutatkozó hiányosságokat, a fogyatékossgal élő gyermekek előtt álló akadályokat és a bevált módszereket. Ez az országjelentés egy nagyobb, 18 tagállamot elemző tanulmány része. A „Tanulmány a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról” című jelentés az országjelentések alapján ajánlásokat fogalmaz meg arra vonatkozóan, hogy milyen uniós intézkedéssel lehetne javítani a fogyatékossgal élő gyermekek helyzetén.

Ezt a dokumentumot az Európai Parlament Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottsága rendelte meg.

SZERZŐ(K)

Béndeck Julianna

Szakmai felügyelet: Milieu Ltd. (Belgium); Projektmenedzserek: Marta Ballesteros és Nathalie Meurens, e-mail: marta.ballesteros@milieu.be és nathalie.meurens@milieu.be; Milieu Ltd, 15 rue Blanche, B-1050, Brussels, Tel.: +32 2 514 3601; Fax +32 2 514 3603; weboldal: <http://www.milieu.be/>.

FELELŐS TISZTVISELŐ

Erika Schulze

C. Tematikus Főosztály: Állampolgári jogok és alkotmányos ügyek
Európai Parlament
B-1047 Brüsszel
e-mail: poldep-citizens@europarl.europa.eu

NYELVI VÁLTOZATOK

Eredeti: EN

Fordítás: HU

A KIADÓ

Kapcsolatfelvétel a Tematikus Főosztállyal vagy feliratkozás a hírlevélre:
poldep-citizens@europarl.europa.eu

Európai Parlament, a kézirat lezárva: 2013. Június.
© Európai Unió, Brüsszel, 2013.

A tanulmány az interneten az alábbi címen érhető el:
<http://www.europarl.europa.eu/studies>

JOGI NYILATKOZAT

A jelen dokumentumban megfogalmazott véleményért a szerző kizárólagos felelősséggel tartozik, és az nem feltétlenül tükrözi az Európai Parlament hivatalos álláspontját.

A dokumentum nem üzleti célú sokszorosítása és fordítása a forrás megadása és a kiadó előzetes értesítése mellett megengedett, és annak egy példányát a kiadónak meg kell küldeni.

TARTALOM

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	5
ÖSSZEFOGLALÓ	6
BEVEZETÉS	8
1. A MAGYARORSZÁGI HELYZET ÉS A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ GYERMEKEK ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁSOK ÁTTEKINTÉSE	10
1.1. Bevezetés a fogyatékossgal élő gyermekek magyarországi helyzetébe	10
1.2. A kérdések áttekintése és a lehetséges szabályozási hiányosságok meghatározása	11
2. A MAGYARORSZÁGI JOGI KERET ÁTTEKINTÉSE	13
2.1. A nemzeti jogi és intézményi keret általános áttekintése	13
2.2. A fogyatékossgal élő gyermekekre vonatkozó jogi és intézményi keret	14
2.2.1. Jogi keret	14
2.2.2. Intézmények és hatóságok	17
2.2.3. Meghatározások	19
3. JOGI KERET ÉS A VÉGREHAJTÁS ÉRTÉKELÉSE	20
3.1. A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (CRPD) és a gyermek jogairól szóló egyezmény (CRC) rendelkezéseinek végrehajtása	20
3.1.1. A gyermek mindenképp felett álló érdeke (a CRC 3. cikke, a CRPD 7. cikke)	20
3.1.2. Megkülönböztetésmentesség (a CRC 2. cikke; a CRPD 3. és 5. cikke)	21
3.1.3. A gyermek képességeinek fejlettsége (a CRC 5. cikke és a CRPD 3. cikke)	23
3.1.4. A meghallgatáshoz/a részvételhez való jog (a CRC 12. cikke; a CRPD 7. és 30. cikke)	24
3.1.5. Az erőszaktól való mentesség (a CRC 19. cikke; a CRPD 16. cikke)	25
3.1.6. A családi élethez való jog (a CRC 9. cikke; a CRPD 23. cikkének (3) bekezdése)	25

3.1.7.	A segítségnyújtáshoz való jog (a CRC 23. cikke; a CRPD 23. cikkének (5) bekezdése, 26. és 28. cikke)	28
3.1.8.	Az integrált oktatáshoz való jog (a CRC 28. cikke, a CRPD 24. cikke)	29
3.2.	A fogyatékossgal élő gyermekeket érintő sajátos kérdések	31
3.2.1.	Nemek szerinti veszélyeztetettség	31
3.2.2.	Erőszak	32
3.2.3.	A gyermekek mint veszélyeztetett gyanúsítottak	33
3.2.4.	Integrált oktatás	34
3.2.5.	A fogyatékossgal élő gyermekeket érintő más sajátos problémák Magyarországon	36
4.	A JOGOK ÉS JOGI ELVEK GYAKORLATI ÉRVÉNYESÜLÉSÉNEK ÉRTÉKELÉSE	37
4.1.	Végrehajtási és bejelentési mechanizmusok	37
4.2.	A végrehajtásban előforduló hiányosságok, problémák és kérdések	38
4.3.	Bevált módszerek	39
4.4.	Adatok és ellenőrzési mechanizmusok	40
4.5.	A szakirodalom ajánlásai	41
5.	ÖSSZEGRZÉS	43
	HIVATKOZÁSOK	44
1.	MELLÉKLET – ÖSSZEFOGLALÓ TÁBLÁZAT	48
2.	MELLÉKLET – STATISZTIKAI ADATOK	55
3.	MELLÉKLET – TANULMÁNY A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ GYERMEKEKKEL FOGLALKOZÓ TAGÁLLAMI SZAKPOLITIKÁKRÓL	56
4.	MELLÉKLET – A KAPCSOLÓDÓ TANULMÁNYOK	68

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

- c.** cikk
- CRC** a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény
- CRPD** a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény
- DPO** fogyatékossgal élő személyek szervezete
- EU** az Európai Unió
- EUSZ** az Európai Unióról szóló szerződés
- EUMSZ** az Európai Unió működéséről szóló szerződés
- ENSZ** az Egyesült Nemzetek Szervezete
- OECD** Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet
- PACE** az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése
- SNI** sajátos nevelési igényű (gyermekek)
- UNICEF** az Egyesült Nemzetek Gyermekalapja

ÖSSZEFOGLALÓ

Magyarországon a fogyatékossgal élő gyermekek védelmét több jogi aktus garantálja. Minden gyermeknek joga van a testi, értelmi és érzelmi fejlődéséhez szükséges szintű védelemhez és gondozáshoz. A hangsúly nemzeti szinten olyan területeken van, mint a gyermekszegénység csökkentése, a gyermeket nevelő családok helyzetének általános javítása, a hátrányok és a kirekesztés csökkentése a vidéki területeken. A jelenlegi szociális jóléti rendszer segítséget és támogatást nyújt a fogyatékossgal élő gyermeket nevelő családoknak, a rendelkezésre álló források azonban határt szabnak ennek. Az ország hátrányos helyzetű régióiban élő családok számára sok esetben az alapvető egészségügyi és szociális szolgáltatások igénybevétele is problémát jelent.

A fogyatékossgal élő gyermekek jogi védelmét Magyarországon egyrészt az Alaptörvény írja elő, amely kimondja a fogyatékossgal alapuló megkülönböztetés tilalmát, másrészt más törvények és rendeletek biztosítják. A jogi keret összhangban van a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezménnyel (CRD) és a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezménnyel (CRPD). A gyermekek jogai terén a legfontosabb jogszabály a gyermekvédelmi törvény. A gyermekekről szóló nemzeti stratégia kimondja, hogy a stratégia végrehajtása érdekében elfogadott jogalkotási aktusokban kiemelten fontosnak kell tekinteni a gyermekek jogait és a gyermek mindenképp felett álló érdekét.

Bár a jogi keret garantálja a fogyatékossgal élő gyermekek jogait, a gyakorlati végrehajtás esetenként nehézkes. A következő területeken vannak hiányosságok: annak hatékony megakadályozása, hogy a fogyatékossgal élő gyermekeket anyagi vagy egyéb okokból elválasszák a családjuktól, a gyermekbántalmazás és a gyermekekkel szembeni erőszak megelőzése egy hatékony gyermekvédelmi riasztási rendszer bevezetésével és a hatóságok felelősségének rögzítésével, a szociális szolgáltatásokhoz (egészségügyi ellátás, oktatás) való hozzáférés, az intézményesítettség csökkentése, az iskolai szegregáció, a fogyatékossgal élő roma gyermekeket érő többszörös megkülönböztetés és a fogyatékossgal élő gyermekek esetében rendelkezésre álló források hiánya.

A fogyatékossgal élő gyermekek számára nem mindig biztosított a szociális szolgáltatásokhoz és az oktatáshoz való hozzáférés. Az életszínvonaluk javítása érdekében feltétlenül több forrást kellene fordítani a fogyatékossgal élő gyermekeknek nyújtott egészségügyi ellátásra és szociális szolgáltatásokra. Emellett a magyar oktatási rendszer sincs kellőképpen felkészülve a fogyatékossgal élő gyermekekre. A fő problémát a fogyatékossgal élő gyermekek befogadása és általános oktatáshoz való hozzáférése jelenti.

Magyarországon a fogyatékossgal élő gyermekeknek mindenekelőtt az otthoni vagy családi gondozás helyett jellemző intézményesítettséggel kell szembenéznük. Az alternatív gondozásban elhelyezett gyermekek száma és az intézményesítettség aránya aggasztó. Az intézmények gyakran elkülönülnek a társadalomtól, és a gyermekek itt nagyobb mértékben ki vannak téve a rossz bánásmód és a bántalmazás veszélyének. Mivel a fogyatékossgal élő gyermekek között és az intézményekben túlréprezentáltak a roma gyermekek, emiatt szükség lenne az olyan hátrányos helyzetű gyermekeket segítő programok megerősítésére és kibővítésére, akiknél a kora gyermekkori társadalmi-gazdasági körülmények akadályozták a fejlődést. E téren hiányosságnak minősül, hogy a gyermekek „sajátos nevelési igényű” besorolásáról döntő szakértői bizottságok gyakorlatára nem vonatkozik egységes protokoll.

A gyermekeket védő intézkedések végrehajtása elégtelen, emiatt nemzetközi összehasonlításban riasztóak a gyermekekkel szembeni erőszakra szóló statisztikák. A bejelentés és a végrehajtás hatékonyságát akadályozza a gyermekbántalmazási esetekre vonatkozó bejelentési mechanizmus nem megfelelő volta. Ugyancsak jelentős probléma

ezen a téren az elfogadott protokoll hiánya.

Magyarországon a jogok hatékony érvényesítéséhez több forrást kellene fordítani a humán szolgáltatásokra, és meg kellene szüntetni az országon belüli, leginkább a városok és a vidék között tapasztalható regionális egyenlőtlenségeket.

BEVEZETÉS

Az Európai Unió 2010. decemberben lett a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény (CRPD) részes fele. Az EU ezzel elismerte, hogy a fogyatékossgal élő személyek nehézségekkel küzdenek a jogaik biztosításában, és kiemelte, hogy az Európai Uniónak és tagállamainak folyamatosan napirenden kell tartaniuk az erre a területre irányuló uniós intézkedéseket.

A fogyatékossgal élő gyermekek eleve kiszolgáltatottak amiatt, hogy gyermekek. A fogyatékossguk különösen kiszolgáltatottá teszi őket. Ennek megfelelően az EU és tagállamai részéről külön biztosítékokat és védelmet érdemelnek.

Az uniós intézkedés legfontosabb jogi keretét e téren a következők képezik: a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (CRPD) ratifikálásáról szóló határozat, az EUMSZ 10. cikke, amely szerint az Unió küzd a fogyatékossgon alapuló megkülönböztetés ellen, valamint az EUSZ 3. cikkében megfogalmazott célkitűzés, amelynek értelmében az Unió előmozdítja a gyermekek jogainak védelmét. E keretnek köszönhetően az EU egyedülálló helyzetben van ahhoz, hogy szorgalmazza a fogyatékossgal élő gyermekek jogainak jobb védelmét, és jogalkotási vagy szakpolitikai kezdeményezéseket dolgozzon ki. A gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény (CRC) szintén alapot biztosít az e téren való fellépéshez¹.

Ez a Magyarországról szóló országjelentés egy nagyobb szabású tanulmány része, amely az Európai Parlament számára kíván áttekintést adni a fogyatékossgal élő gyermekek helyzetéről a kiválasztott tagállamokban, hogy felmérje, az Európai Unióban szükség van-e a fogyatékossgal élő gyermekek jogait erősítő jogszabályra. A projekt 18 tagállamban vizsgálja meg a meglévő jogi, szakpolitikai és intézményi kereteket. Az országjelentések elemzik a nemzetközi elvek, valamint a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezményből és a gyermek jogairól szóló egyezményből eredő jogok érvényesülését, hogy feltárják, országos és uniós szinten milyen konkrét kérdésekben van szükség további szakpolitikai és jogalkotási intézkedésekre. Az országjelentésekből kapott eredmények szolgálnak alapul a „Tanulmány a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról” című jelentésben szereplő összehasonlító elemzéshez is.

A gyermek jogairól szóló egyezményből és a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezményből származó legfontosabb elemek a fogyatékossgal élő gyermekek szempontjából a következők:

- az a kötelezettség, hogy a gyermek mindenek felett álló érdeke szerint kell eljárni;
- a megkülönböztetésmentességhez való jog;
- a gyermek képességei fejlettségének figyelembevétele;
- a részvételhez való jog / a meghallgatáshoz való jog;
- az erőszakmentességhez való jog;
- a családi élethez való jog;
- a segítséghez való jog;

¹ A Gyermek jogairól szóló egyezményt (CRC) mind a 27 tagállam ratifikálta, és a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezményt (CRPD) is mind a 27 tagállam aláírta (Finnország, Írország és Hollandia aláírta, de még nem ratifikálta).

- az oktatáshoz való jog, az integrált oktatást is beleértve.

Mivel a tagállamok mindkét ENSZ-egyezményt ratifikálták, kötelesek megtenni a szükséges intézkedéseket, hogy biztosítsák a joghatóságuk alatt álló, fogyatékossgal élő gyermekek vagy személyek számára előírt jogok tiszteletben tartását. A tagállamoknak meg kell tenniük a megfelelő intézkedéseket, hogy biztosítsák a gyermekek védelmét a megkülönböztetés vagy erőszak minden formájával szemben, ideértve az említett jogok végrehajtásához szükséges megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedéseket is. A fogyatékossgal élő gyermekek jogainak védelmét ezenkívül minden szakpolitikába és programba be kell építeni, a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény 4. cikke (3) bekezdésének megfelelően, amely rendelkezik a fogyatékossgal élő személyek döntéshozatali folyamatokba való bevonásáról.

A téma nagyságrendje és a rendelkezésre álló anyagok szűkössége miatt ez a tanulmány nem tud részletesen foglalkozni a fogyatékossgal élő gyermekek helyzetéből eredő vagy a helyzetükkel kapcsolatos kérdések széles körével. A beható elemzés helyett inkább az a célja, hogy áttekintést adjon a fogyatékossgal élő gyermekek jogainak helyzetéről Magyarországon. Ez a tanulmány egyfajta körképet ad a fogyatékossgal élő gyermekeket és családjukat érintő fontosabb kérdésekről és akadályokról, jogi elemzést a gyermek jogairól szóló egyezményben és a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezményben elismert és a fogyatékossgal élő gyermekek helyzetével összefüggésben releváns főbb jogok és elvek érvényesüléséről, és felhívja a figyelmet arra, hogy országos és uniós szinten milyen lehetséges megoldások vannak a helyzetük javítására.

Az egyes országjelentések a következőképpen épülnek fel: először országos szinten vizsgálják meg a fogyatékossgal élő gyermekek helyzetét. Bemutatják, hogy milyen nemzeti jogi és intézményi keret van érvényben a fogyatékossgal élő gyermekek védelmére, és elemzik az ENSZ-egyezményekben (CRC és CRPD) kidolgozott elvek és jogok nemzeti szintű érvényesülését. Ezután a fogyatékossgal élő gyermekek helyzetével kapcsolatos konkrét kérdéseket vizsgálják meg, és ezen belül kitérnek a bűncselekménnyel gyanúsított gyermekek, a nemi kérdések, az erőszak és az oktatás kérdéskörére is. A jelentések végül bemutatják, milyen mechanizmusok vannak érvényben a jogi keret végrehajtására, kiemelik a hiányosságokat, problémákat, bevált módszereket és a szakirodalomból vagy az érintettekkel készített interjúkból származó ajánlásokat.

1. A MAGYARORSZÁGI HELYZET ÉS A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ GYERMEKEK ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁSOK ÁTTEKINTÉSE

A LEGFONTOSABB MEGÁLLAPÍTÁSOK

- Az országos szintű fellépésben a következő területeken van a hangsúly: a gyermekszegénység csökkentése, a gyermeket nevelő családok helyzetének általános javítása, a hátrányok és a kirekesztés csökkentése a vidéki területeken.
- A következő hiányosságokra, problémákra és nehézségekre derült fény: a szociális szolgáltatásokhoz (egészségügyi ellátás és oktatás) való korlátozott hozzáférés; nagyarányú intézményesítettség; iskolai szegregáció; a fogyatékossgal élő roma gyermekekkel szembeni többszörös megkülönböztetés; a fogyatékossgal élő gyermekekre szánt források hiánya.

1.1. Bevezetés a fogyatékossgal élő gyermekek magyarországi helyzetébe

Magyarországon a gyermekekre, köztük a fogyatékossgal élő gyermekekre vonatkozó jogi keret **Magyarország Alaptörvényén** alapul, amely 2012. január 1-jén lépett hatályba. A XVI. cikk kimondja, hogy „minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz”. Az L) cikk ezenkívül kimondja, hogy „Magyarország támogatja a gyermekvállalást”, és hogy a családok védelmét sarkalatos törvénnyel (vagy minősített többségi törvénnyel) kell szabályozni. A XV. cikk (4) bekezdése szerint Magyarország külön intézkedések elfogadásával segíti az esélyegyenlőség megvalósulását.

A **„Legyen jobb a gyermekeknek!”² Nemzeti Stratégia 2007–2032**, amely később beépült a **Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiába, 2011–2020³**, meghatározza a feladatokat a gyermekszegénység és a társadalmi kirekesztés csökkentése érdekében. A stratégia kitér a gyermekek jogaira, és kimondja, hogy a gyermekek védelmére elfogadott törvények kiemelten fontosnak tekintik a gyermekek érdekeit. A stratégia a fogyatékossgal élő gyermekek és családjaik helyzetének javítása és az etnikai és regionális hátrányok csökkentése érdekében horizontális célokat is meghatároz. A fogyatékossgal élő gyermekek helyzetével a stratégia csak a szegénység összefüggésében foglalkozik, így nem tartalmaz a szükségleteikhez igazított külön koncepciót.

A jelenlegi szociális jóléti rendszer segítséget és támogatást nyújt a fogyatékossgal élő gyermeket nevelő családoknak (idetartoznak az olyan pénzbeli ellátások, mint az emelt összegű családi pótlék és a közgyógyellátási igazolvány, amely az egészségügyi szolgáltatásokhoz és gyógyászati segédeszközökhöz biztosít támogatott hozzáférést, illetve a természetbeni juttatások, mint az otthoni ápolási szolgáltatás). Ennek azonban a meglévő erőforrások határt szabnak. A szakirodalom és az érdekelt felek beszámolóí szerint az

² Az Országgyűlés 47/2007. határozata, elérhető: <http://misc.meh.hu/letoltheto/LegyenJobbAGyerekeknek.pdf>.

³ Elérhető a következő címen: <http://romagov.kormany.hu/download/8/e3/20000/Strat%C3%A9gia.pdf>.

ország hátrányos helyzetű régióiban élő családok számára sok esetben az alapvető egészségügyi és szociális szolgáltatások igénybevétele is problémát jelent⁴. A szülők esetenként anyagi nehézségek vagy a gyermek állapotának súlyossága miatt nem tudják vállalni a fogyatékossgal élő gyermek otthoni gondozását. A fogyatékossgal élő gyermekek közül sokan intézményekben nevelkednek, gyakran a társadalomtól elkülönítve, ami miatt nagyobb mértékben ki vannak téve a rossz bánásmód és a bántalmazás veszélyének. A fogyatékossgal élő gyermekek esetében nagyobb a veszélye annak, hogy szexuális bántalmazásnak esnek áldozatul. A kötelező bejelentési rendszer ugyan létezik, de a célnak nem minden szempontból tesz eleget. Magyarországon ezenkívül a bántalmazás áldozataink kezelésére sincs hatékony rendszer. Nincsenek olyan szolgálatok, amelyek az áldozatok minden (pszichés, testi és szociális) szükségletét együttesen vennék figyelembe, és ehhez mérten nyújtanának támogatást.

1.2. A kérdések áttekintése és a lehetséges szabályozási hiányosságok meghatározása

A 2001. évi népszámlálási adatok⁵ alapján a fogyatékossgal élő családdal rendelkező családok⁶ nagyobb valószínűséggel élnek Észak-Magyarország és a Dél-Alföld hátrányos helyzetű régióiban. Ezenkívül 2001-ben az összes fogyatékossgal élő személy 40,3%-a falvakban élt, nem pedig városokban. A **fogyatékossgal élő személyek többsége** ebből következően **fizikailag és szellemileg el volt szigetelve**, és sokuk számára az egészségügyi és szociális szolgáltatásokhoz való hozzáférés is nehézséget jelentett. A fogyatékossgal élő személyek iskolai végzettsége lényegesen alacsonyabb az országos átlagnál. A fogyatékossgal élő személyek közül a falvakban élők több mint egyharmada nem végezte el az általános iskolát, 80%-uk pedig csak általános iskolát (8 éves iskolai tanulmányokat) végzett. A középfokú oktatásban továbbtanulók nagyobb eséllyel tanulnak szakmát, mint hogy a felsőfokú oktatásra felkészítő általános gimnáziumi tanulmányokat folytassanak⁷. A **fogyatékossgal élő roma gyermekek különösen hátrányos helyzetben vannak**. Közel kétharmaduk még az általános iskolát sem végzi el⁸. Az egészségügyi alapellátási szolgáltatások hátrányos helyzetű régiókban tapasztalható hiányosságai a prevencióval kapcsolatos tevékenységek végrehajtását is gátolják.

Több tanulmány⁹ jelezte már, hogy a magyar oktatási rendszer nincs kellőképpen felkészülve a fogyatékossgal élő gyermekekre. A fő **problémát a fogyatékossgal élő gyermekek befogadása és általános oktatáshoz való hozzáférése jelenti**. A súlyos fogyatékossgal élő gyermekek fejlesztő oktatását orvosi, rehabilitációs feladatnak tekintik, ezért nem szerves része a közoktatási rendszernek¹⁰. A másik probléma az, hogy a szociálisan hátrányos helyzetű közegekből származó gyermekeket a gyermek képességeiről

⁴ Kereki J. (2010), *A fogyatékossgal és az ellátáshoz való hozzáférés egyenlőtlenségei a korai életszakaszban*, 350. o., elérhető: http://www.tarsadalomkutatás.hu/kkk.php?TPUBL-A-925/publikaciok/tpubl_a_925.pdf (magyar nyelven); Könczei G. (2009), *A súlyos és halmozott fogyatékossgal élő emberek helyzete Magyarországon*, 65–74. o., elérhető: <http://mek.oszk.hu/09500/09511/09511.pdf> (magyar nyelven).

⁵ A tanulmány megírásakor a 2011. évi népszámlálás adatait még nem dolgozták fel.

⁶ A fogyatékossgal élő családtagot is magában foglaló családoknak összesen 19%-ában nevelkedett fogyatékossgal élő gyermek.

⁷ A Központi Statisztikai Hivatal adatai, elérhető: http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/12/12_2_ert.pdf, 6. o.

⁸ Bartha A. (2011), *A válság hatása az esélyegyenlőség és a társadalmi kirekesztés szempontjából*, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, 113. o., elérhető: http://ncsszi.hu/kutatasok-1_10/hatranynos-helyzetu-csoportok-2_13/a-valsag-hatasa-az-eselyegyenloseg-es-a-tarsadalmi-kirekesztes-szempontjabol-n_98.

⁹ Verdes T. (2005), *Súlyosan, halmozottan fogyatékos gyermekek és fiatalok a közoktatásban*, 111–114. o., elérhető: <http://mek.oszk.hu/09500/09511/09511.pdf> (magyar nyelven). Lásd még Bánfalvy C. (2009), *A fogyatékos emberek iskolai integrációjáról*, elérhető: http://www.esely.org/kiadvanyok/2009_2/001BANFALVY.pdf.

¹⁰ Uo., 113. o.

döntő szakértői bizottság enyhén fogyatékosnak sorolja be, és ennek megfelelően a normál iskola helyett speciális iskolába küldi¹¹.

A normál iskolák munkatársai gyakran **nincsenek kellőképpen felszerelve és felkészítve** arra, hogyan kell foglalkozni a fogyatékossgal élő gyermekekkel. Az iskolai létesítmények és tananyagok nagyobb része szintén nem illeszkedik a fogyatékossgal élő gyermekekhez. Az ellenőrző rendszerek hiánya miatt nincsenek érvényben olyan rendszerek, amelyek biztosítanák, hogy a fogyatékossgal élő tanulók a többiekkel egyenlő oktatásban részesüljenek.

A szakirodalom aggályosnak találja, hogy sem az alapellátásban, sem a szakellátásban nem fordítanak forrásokat a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó egészségügyi szolgáltatásokra. A szakirodalomban rendszeresen felhívják a figyelmet az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés országon belüli egyenlőtlenségeire. Az ilyen szolgáltatásokhoz korlátozottan lehet hozzáférni a vidéki területeken és a halmozottan hátrányos helyzetű mikrorégiókban, ahol a roma gyermekek az átlagosnál nagyobb arányban vannak jelen¹². A gyermek- és ifjúsági mentálhigiéniai ellátás minősége és hozzáférhetősége ugyancsak aggodalomra ad okot¹³.

Az etnikai szempontból csoportosított adatgyűjtést megnehezíti a személyes adatokra vonatkozó magyar jogi szabályozás, mivel az etnikai hovatartozást vagy a fogyatékossgat csak az érintett személy önkéntes írásbeli beleegyezése esetén lehet kezelni. A bizonyítékokon alapuló politikai döntéshozatalhoz, az ellenőrzéshez és az eredmények értékeléséhez feltétlenül szükség van az adatokra, különösen a gyermekek legveszélyeztetettebb csoportjaira, például a kisebbségekhez tartozó gyermekekre, és különösen a roma és fogyatékossgal élő gyermekekre vonatkozóan. Ennek érdekében **kormányzati munkacsoport jött létre, hogy megvizsgálja az etnikai adatgyűjtés lehetséges módszereit.**

A magyar jog nem ismeri el az ésszerű alkalmazkodás követelményét. A fogalom és a törvényi előírás hiánya jogi akadályt képez a hozzáférhetőség területén, ami a gyermekeket is érinti, és a jogorvoslat alkalmazását különösen megnehezíti.

Összességében kijelenthetjük, hogy a fogyatékossgal élő gyermekek helyzete továbbra is elhanyagolt terület, ami a jogalkotást, a végrehajtást, az adatgyűjtést, a kutatást és a szükségletek felmérését illeti.

¹¹ Uo., 111. o.

¹² Lásd például az ombudsman ajánlását a gyermekek egészségügyi alap- és szakellátáshoz való hozzáféréseinek biztosításáról, elérhető: <http://www.obh.hu/allam/aktualis/htm/kozlemeny20110816.htm> (utolsó megtekintés 2013. január 18.).

¹³ A CRC Bizottság Magyarország második időszaki jelentéséhez fűzött záró megjegyzései, 2006, 9. o., elérhető: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/crcs41.htm> (utolsó megtekintés: 2013. január 18.).

2. A MAGYARORSZÁGI JOGI KERET ÁTTEKINTÉSE

A LEGFONTOSABB MEGÁLLAPÍTÁSOK

- Magyarországon dualista jogrendszer van érvényben, ami azt jelenti, hogy a nemzetközi megállapodásokat csak akkor kell közvetlenül alkalmazni, ha ratifikálták azokat. Magyarország a gyermek jogairól szóló egyezményt és a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezményt is ratifikálta, így ezek szerves részei a magyar jogrendszernek.
- A fogyatékossgal élő gyermekekre nagyon kevés külön rendelkezés vonatkozik. A jogszabályok többsége vagy a fogyatékossgal élő személyekkel, vagy a gyermekekkel foglalkozik. Ezen a területen nincs is általánosan alkalmazandó jogszabály. Külön törvények és rendeletek szabályozzák az egyes ellenőrzött területeket, például az oktatást, a megkülönböztetést vagy a szociális szolgáltatásokat.

2.1. A nemzeti jogi és intézményi keret általános áttekintése

A magyar jogrendszerben **Magyarország Alaptörvénye**¹⁴ áll a hierarchia legtetején, amely 2012. január 1-jétől van hatályban. Az Alaptörvénnyel minden más törvénynek összeegyeztethetőnek kell lennie. Az Alaptörvényt az Országgyűlés lépteti hatályba, a módosításához pedig az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges (az Alaptörvény S) cikkének (2) bekezdése).

A magyar jog fő forrásai a következők: az Alaptörvény, a törvények, a kormány- és miniszteri rendeletek, az önkormányzati rendeletek, más szabályozási eszközök (normatív határozatok és végzések). Tágabb értelemben véve jogforrásnak tekinthetjük az Alkotmánybíróság határozatait és a Kúria (Legfelsőbb Bíróság) irányelveit és elvi döntéseit is.

Magyarországnak **dualista jogrendszere** van: ez azt jelenti, hogy a nemzetközi megállapodásokat be kell építeni a magyar jogba (azaz törvényként el kell fogadni) ahhoz, hogy a magyar jogrend részének lehessen tekinteni azokat. Magyarország a gyermek jogairól szóló egyezményt és a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezményt is ratifikálta (az előbbit az 1991. évi LXIV. törvény, az utóbbit az 1997. évi XCII. törvény hirdette ki).

A magyar bíróságok polgári és büntetőügyekkel foglalkoznak. A bírósági rendszer közigazgatási reformja jelenleg folyamatban van¹⁵. A korábbi rendszert sokszor bírálták amiatt, hogy bürokratikus, drága és nem biztosítja az ügyek kellő időben való kezelését. 2013-tól külön elsőfokú bíróságok foglalkoznak a közigazgatási és munkaügyi ügyekkel. A bíróságok négy szintű rendszerbe szerveződnek: helyi bíróságok, törvényszékek, ítéltáblák

¹⁴ Magyarország új alaptörvénye, elérhető: <http://www.kormany.hu/en/news/the-new-fundamental-law-of-hungary> (utolsó megtekintés 2013. január 18.), <http://www.kormany.hu/hu/mo/az-alaptorveny>.

¹⁵ A magyar bíróságok weboldala itt érhető el: <http://birosag.hu> (magyar nyelven).

és a Kúria (a Legfelsőbb Bíróság). A bírák függetlenek, és csak a törvénynek vannak alárendelve, ítélkezési tevékenységükben nem utasíthatóak (az Alaptörvény 26. cikke).

A legfőbb ügyész és az ügyészség a kormánynak van alárendelve. Más állami közigazgatási hatóságok szintén a kormánynak vannak alárendelve, kivéve ha **autonómiájukat törvény garantálja, ahogy például az alapvető jogok biztosa (az ombudsman)**¹⁶ vagy a Magyar Nemzeti Bank esetében¹⁷.

A magyarországi kormányzásnak három szintje van: a központi, a megyei és a települési szint. A helyi önkormányzatot a települések gyakorolják. A helyi önkormányzatok nagymértékben függetlenek. Az önkormányzat középszintjét képviselő megyei tanácsok a közigazgatási reform keretében, a kormány 2011. évi határozata nyomán szűntek meg. A helyi önkormányzatok feladatai közül sokat máris átvett az állam, megyei szinten pedig létrehozták az egyablakos ügyintézt a polgárok számára. A helyi közigazgatási funkciókat jelenleg a helyi önkormányzatok és a helyi jegyzők látják el, de 2013-tól sok funkciót a járási hivatalok vesznek át. A gyermekgondozási szolgáltatások rendszere szintén átalakulóban van, ennek eredményeképpen sok feladatot központosítanak.

Általánosságban elmondható, hogy a jogalkotásért, általános tervezésért és végrehajtásért összességében a kormány felel, ezzel szemben a szociális és egészségügyi alapszolgáltatásokért a helyi önkormányzatok a felelősek.

2.2. A fogyatékossgal élő gyermekekre vonatkozó jogi és intézményi keret

2.2.1. Jogi keret

Magyarországon a fogyatékossgal élő gyermekek jogi védelmét egyrészt az **Alaptörvény** írja elő, amely kimondja a fogyatékossgon alapuló megkülönböztetés tilalmát, másrészt más törvények és rendeletek biztosítják. Az Alaptörvény garantálja, hogy az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés – többek között faj, bőrszín, nem, fogyatékossg szerinti különbségtétel – nélkül biztosítani kell¹⁸. Azt is kimondja, hogy **külön intézkedéseket kell elfogadni a gyermekek, a nők, az idősek és a fogyatékkal élők védelme érdekében**¹⁹. Az alapvető jogok gyakorlati érvényesülésének független felügyeletét az alapvető jogok országgyűlési biztosa gyakorolja, aki külön figyelmet fordít a gyermekjogi kérdésekre és ügyekre.

A gyermekvédelem általános szabályai a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvényben, közkeletű nevén a **gyermekvédelmi törvényben** található. A törvény kimondja, hogy minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, értelmi és érzelmi fejlődéséhez szükséges, a család, az állam és a társadalom által biztosított védelemhez és gondozáshoz, és meghatározza a gyermekvédelmi rendszer intézményi kereteit. A törvény szerint **minden, gyermekekkel foglalkozó személynek kötelessége a gyermeki jogok védelme (amikor a gyermekek nevelésével, oktatásával, ellátásával foglalkozik)**. Az intézményi körülmények között nevelkedő gyermekek jogainak védelme és érvényesítése a gyermekjogi képviselő feladata.

¹⁶ Az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala itt érhető el: <http://www.aibh.hu/> (utolsó megtekintés 2013. január 18.).

¹⁷ A Magyar Nemzeti Bank weboldala itt érhető el: <http://mnb.hu> (utolsó megtekintés 2013. január 18.).

¹⁸ Az Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése.

¹⁹ Uo., XV. cikk (4) és (5) bekezdése.

A törvény **előnyben részesíti a gyermekek családban való nevelkedését**. A gyermekgondozási szolgáltatások igénybevétele általában önkéntes, a gyermek szüleit vagy más törvényes képviselőit csak egyedi, törvényben meghatározott esetekben lehet kötelezni ezek használatára. A gyermekek támogatásának formái: pénzbeli, természetbeni és személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások, illetve gyermekvédelmi szakellátások, valamint a törvényben meghatározott hatósági intézkedések. A gyermekvédelmi rendszer működtetése állami és önkormányzati feladat. A törvény elsősorban a veszélyeztetett gyermekek gondozására helyezi a hangsúlyt, és további gyermekgondozási kezdeményezések széles körét irányozza elő, többek között a gyermekek egyenlő fejlődési esélyeinek biztosítása és a gyermekgondozásban dolgozók jobb szakmai helyzete melletti kötelezettségvállalást. Ami a fogyatékossgal élő gyermekeket illeti, a gyermekvédelmi törvény kimondja, hogy a fogyatékossgal élő gyermeknek joga van a fejlődését és személyisége kibontakozását segítő különleges ellátáshoz.

Az **egyenlő bánásmódról** szóló törvény (2003. évi CXXV. törvény) célja, hogy fellépjen a megkülönböztetés ellen, és más módon is előmozdítsa a jogok és esélyek egyenlőségét, többek között a fogyatékossgal vagy korra való tekintet nélkül. A törvény tartalmazza a védett tulajdonságok felsorolását, amely nem jelent zárt halmazt²⁰. A törvény **tiltja az iskolai megkülönböztetést** az iskolába járó vagy oda jelentkező gyermekekkel szemben. A törvény ugyancsak tiltja a jogellenes elkülönítést mint a megkülönböztetés külön típusát. Tilos a megkülönböztetés az egészségügyi és orvosi ellátásban és más egészségügyi szolgáltatásokban, a szociális szolgálatok tevékenységében és az általuk nyújtott támogatásban, a társadalombiztosításban és a kapcsolódó juttatások rendszerében. A törvény betartását az **Egyenlő Bánásmód Hatóság** felügyeli. A magyar jogalkotásban nem ismert a többszörös megkülönböztetés fogalma, és tervek sincsenek arra, hogy külön szabályozásban foglalkozzanak ezzel a kérdéssel.

A **családok védelméről** szóló 2011. évi CCXI. törvény szerint a család Magyarország legfontosabb nemzeti erőforrása: a társadalom alapegysége és az emberi személyiség kibontakoztatásának természetes közege, amit az államnak tiszteletben kell tartania. A család szerepének ilyen értelmezése egyértelműen a nemzetközi jogban gyökerezik²¹. A törvény megállapítja a családok védelméhez tartozó célkitűzéseket és alapelveket. A törvény a szülők és gyermekek jogairól és kötelességeiről is rendelkezik.

A **családok támogatásáról** szóló 1998. évi LXXXIV. törvény alapján a fogyatékossgal élő gyermeket nevelő családok emelt összegű családi pótlékot kapnak (2012-ben havi 23 300 HUF, azaz kb. 79 EUR).

A magyar **családjogi törvénykönyv** (a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény) szerint a gyermeknek vagy szülői felügyelet, vagy gyámság alatt kell állnia. A szülői felügyelethez kapcsolódó felelősségeket, amilyen a gondozás, a tulajdoni ügyek és a törvényes képviselő, gyám is gyakorolhatja, amennyiben a gyermek szülei elhaláloztak, vagy a szülői felügyeleti jogot felfüggesztették vagy megszüntették. Ha a gyermeknek nincsenek szülei, akik gyakorolhatnák a szülői felügyeleti jogot, a gyámhatóság (hivatalból vagy kérésre) gyámot jelöl ki a gyermeknek. Az átmeneti vagy tartós nevelésbe vett és nevelőszülőknél vagy bentlakásos intézményben elhelyezett gyermekek részére gyámot kell kirendelni.

²⁰ Az egyenlő bánásmódról szóló törvény 8. cikke.

²¹ Memorandum a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. magyar törvényről, amelyet a European Centre for Law and Justice nyújtott be a Velencei Bizottság (Európai bizottság a demokrácia érvényesítésére a jog eszközeivel) és a Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének (PACE) Monitoringbizottsága részére, 8. o., elérhető: <http://eclj.org/PDF/eclj-memorandum-hungarian-law-on-the-protection-of-families.pdf>.

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a **köznevelési törvény**) nem írja elő, hogy a fogyatékossgal élő gyermekeket a többi gyermekkel együtt kell nevelni. A gyermek egészségi állapotára vonatkozóan összetett orvosi, pedagógiai és pszichológiai felmérés alapján egy szakértői bizottság tesz ajánlásokat. A törvény előírja, hogy a tankötelezettség teljesítése érdekében 2014. szeptember 1-jétől minden súlyos és halmozottan fogyatékos gyermek számára **speciális nevelési intézményben** kell helyet biztosítani. Ez más szóval azt jelenti, hogy ettől az időponttól kezdve a szociális intézmények nem felelnek a köznevelési feladatokért.

Az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának ajánlásaival összhangban, amelyekben a bizottság egy **gyermekekre vonatkozó nemzeti cselekvési terv** kidolgozására szólított fel²², az Országgyűlés a 47/2007. határozatával elfogadta a „*Legyen jobb a gyermekeknek!*” Nemzeti Stratégiát, 2007-2032. Ez a határozat meghatározza a gyermekszegénység és a társadalmi kirekesztés csökkentésének feladatait. Kitér a gyermekek jogaira, és kimondja, hogy a gyermekek védelmére elfogadott törvényekben kiemelten fontosnak kell tekinteni a gyermekek érdekeit²³. A stratégia célul tűzi ki a gyermekeknek szóló szolgáltatások fejlesztését – ideértve a gyermekgondozás fejlesztését és jobb szervezését –, mivel ez a fő eszköz ahhoz, hogy a szegénységet egy nemzedék leforgása alatt jelentősen csökkenteni lehessen. A stratégia a fogyatékossgal élő gyermekek és családjaik helyzetének javítása és az etnikai és regionális hátrányok csökkentése érdekében horizontális célokat is meghatároz.

A kormánynak a fenti célok eléréséhez hároméves intézkedési tervet kell készítenie, és az eredményeket folyamatosan értékelni és ellenőrizni kell. Az első intézkedési terv a 2007–2010 közötti időszakra vonatkozott. A nemzeti stratégia hatékony végrehajtása, nyomon követése és a végrehajtás értékelése érdekében értékelő bizottságot hoztak létre.

2011. decemberben egy új kormányhatározat hatályon kívül helyezte a „Legyen jobb a Gyermekeknek” stratégiához tartozó intézkedési tervről szóló 2007-es határozatot, és a stratégiát beépítette a 2011–2020-re szóló **Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiába**²⁴. A stratégia horizontális céljai a következők: a roma népesség helyzetének javítása, a területi hátrányok leküzdése, a gyermekszegénység csökkentése és a megkülönböztetés leküzdése. A stratégia hat beavatkozási területet jelöl meg: a gyermekek jólétét, az oktatást, a foglalkoztatást, a lakhatást, az egészségügyet, a közösségépítést és szemléletformálást²⁵.

A fogyatékossgal élő személyekre vonatkozó legfontosabb jogszabályok a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a **fogyatékosügyi törvény**) és az **Országos Fogyatékosügyi Program**²⁶. A jogszabály rendelkezik a fogyatékossgal élő személyek alapvető jogairól, amilyen például:

- az akadálymentes, felismerhető és biztonságos épített környezethez való jog,

²² Az ENSZ Gyermeki Jogok Bizottságának a Magyar Köztársaság második kormányzati jelentéséhez fűzött záró megjegyzései, 10. pont, 2006, elérhető: <http://www.crin.org/resources/infodetail.asp?id=13915>.

²³ Az Országgyűlés 47/2007. (V.31.) OGY határozata a „Legyen jobb a Gyermekeknek” Nemzeti Stratégiáról, 2007-2032, elérhető: <http://misc.meh.hu/letoltheto/LegyenJobbAGyerekeknek.pdf>.

²⁴ Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia – Mélyszegénység, gyermekszegénység, romák (2011–2020), elérhető: <http://romagov.kormany.hu/download/8/e3/20000/Strat%C3%A9gia.pdf>.

²⁵ A Kormány 1430/2011. (XII.13.) Korm. határozata a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiáról, valamint végrehajtásának a 2012–2014. évekre szóló kormányzati intézkedési tervéről, elérhető: http://romagov.kormany.hu/download/6/67/20000/MK149_1_1.pdf.

²⁶ A 10/2006. (II.16.) országgyűlési határozat az új Országos Fogyatékosügyi Programról, elérhető: <http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=1295>.

ami a közlekedéssel és az épített környezettel kapcsolatos tájékozódás megszervezésére is vonatkozik;

- hozzáférés a közhasznú információkhoz és a fogyatékossgal élő személyek jogaival és a nekik kínált szolgáltatásokkal kapcsolatos információkhoz;
- hozzáférés a közszolgáltatásokhoz, ideértve az oktatáshoz való egyenlő hozzáférést;
- a közlekedési rendszereknek, a tömegközlekedési eszközöknek és az utasforgalmi létesítményeknek – a jelző és tájékoztató berendezéseknek is – alkalmasnak kell lenniük arra, hogy a fogyatékossgal élő személyek biztonságosan használhassák őket.

A **2007–2013 közötti időszakra szóló Országos Fogyatékosügyi Program** az integrációt, nem pedig a befogadást tekinti horizontális elvnek, ezért ellentétes az egyezménnyel.²⁷ A program a fogyatékossgal élő gyermekeket nem határozza meg külön célcsoportként; az intézményesítettség és az oktatási szegregáció megelőzésével, illetve a fogyatékossgal élő családtaggal rendelkező családok életminőségének javításával kapcsolatban említi meg őket.

A fogyatékossgal élő személyekkel való egyeztetés fóruma az **Országos Fogyatékosügyi Tanács**, amelynek jelenlegi összetétele nem biztosítja az érdemi részvételt²⁸. A fogyatékossgal élő gyermekek bevonása például nem rendszerszerű.

Magyarországon a fogyatékossgal élő gyermekekkel kapcsolatos ügyek több ágazatra is kiterjednek, ami azt jelenti, hogy kormányzati szervek és különböző hatóságok hatáskörébe esnek az adott szervek saját illetékességi területén, például az oktatáspolitikán belül. Az említett szerveknek és hatóságoknak illetékességi területükön belül kötelességük védelmezni a fogyatékossgal élő személyek, köztük a fogyatékossgal élő gyermekek jogait és érdekeit, az egyeztetés, a támogatás és a fogyatékossgal kapcsolatos kérdések előmozdítása révén.

2.2.2. Intézmények és hatóságok

A fogyatékossgal élő gyermekekkel kapcsolatos ügyek az alábbi intézmények és szervek hatáskörébe tartoznak:

Az **Emberi Erőforrások Minisztériumának** feladata, hogy elindítsa, előrevigye és koordinálja a gyermek jogairól szóló egyezmény és a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény végrehajtásához szükséges folyamatokat. A fogyatékosügyi politika kormányzaton belüli koordinációját a szociálpolitikáért felelős helyettes államtitkár alá tartozó fogyatékosügyi osztály biztosítja. Az osztály a CRPD-vel kapcsolatos ügyekben kapcsolattartási pontként is közreműködik. Ugyanezen a helyettes államtitkárságon belül a gyermekvédelmi és gyámügyi osztály felel a gyermekekkel kapcsolatos kérdésekért.

²⁷ Az ENSZ Fogyatékos Személyek Jogai Bizottságának Magyarország első időszaki jelentéséhez fűzött záró megjegyzései, 2012, elérhető: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/Session8.aspx>.

²⁸ A Magyar Fogyatékosügyi Caucus által a CRPD Bizottságnak 2010-ben benyújtott párhuzamos jelentés, „Fogyatékos személyek jogai vagy fogyatékos jogok?”, 34. o., elérhető: http://mdac.info/sites/mdac.info/files/hungarian_crpdc_alternative_report.pdf.

Az **országgyűlésnek két állandó bizottsága**²⁹ foglalkozik fogyatékosügyekkel, ifjúságpolitikával és emberi jogokkal, és ezek jogszabályokat javasolhatnak és törvénytervezeteket terjeszthetnek a plenáris ülés elé. A bizottságoknak a törvénytervezetek véleményezésében is fontos szerepe van.

Szociális ügyekben, gyermekvédelmi és gyermekjóléti ügyekben a **Szociális és Gyámügyi Hivatal** az illetékes, mint járási ágazati szerv³⁰ és megyei szintű kormányzati hivatal. Ezek a hivatalok ellenőrzik a szociális intézmények és gyermekotthonok működését, és felügyelik a helyi önkormányzatok és jegyzők gyermekjóléti vonatkozású kötelezettségeinek teljesítését.

2013. január 1-jétől az újonnan alakult **Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság** veszi át a pszichiátriai betegek, függők, fogyatékosággal élők és gyermekek gondozására szakosodott összes intézményt, amelyek korábban a helyi önkormányzatok, megyei és fővárosi tanácsok kezelésében voltak. A cél a hatékony gyermekvédelmi és -jóléti rendszer kialakítása.

A gyermekvédelmi törvény értelmében a **Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal** felel a működési engedélyek (például a speciális otthonok engedélyeinek) kiadásáért, és a fogyatékosággal élő személyek orvosi vizsgálata terén többek között módszertani feladatokat is ellát.

A szociális és egészségügyi ellátást igénybe vevő személyek jogainak érvényesítéséért felelős központi igazgatási szervnek, az **Országos Betegjogi, Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központnak** 2012. szeptemberben kellett volna megkezdenie működését, de a tanulmány megírásakor még nem működött.

Az **alapvető jogok biztosa** avagy a magyar ombudsmani intézmény felügyeli az Alaptörvény és más törvények betartását, és mindenekelőtt arra törekszik, hogy a megfelelő jogszabályok hatálya alá tartozó személyeknél elérje ezek önkéntes betartását. Az ombudsman panaszbeadványok alapján vagy hivatalból indított vizsgálatok keretében jár el. Magyarországon nincs külön a **gyermekjogokra szakosodott ombudsman**, de a törvény szerint³¹ az általános ombudsman külön figyelmet fordít a gyermekek³² és a legkiszolgáltatottabb társadalmi csoportok, köztük a fogyatékosággal élő személyek jogainak védelmére. Az ombudsman ajánlásai azonban nem végrehajthatók, és az egyéni panaszosok nevében bírósági keresetet sem indíthat.

A fogyatékosággal élő gyermekek támogatásáért való felelősség a gyermek lakóhelye szerinti **települési önkormányzatra** hárul. A településen működő **szociális és gyermekgondozási szolgálatoknak** biztosítaniuk kell, hogy az intézkedések meghozatalakor külön figyelembe vegyék a gyermek mindenek felett álló érdekét.

Az **oktatási szolgáltatók** felelőssége, hogy megelőzzék a fogyatékoságon alapuló megkülönböztetést, és a rászoruló gyermekeknek megadják a fejlődésükhöz szükséges külön támogatást.

²⁹ Az Ifjúsági, szociális, családjogi és lakhatási kérdésekkel foglalkozó állandó bizottság, egy fogyatékosügyi albizottsággal, és az Emberi jogi, kisebbségi, civil- és vallásügyi kérdésekkel foglalkozó bizottság.

³⁰ 2013. január 1-jétől működik.

³¹ Az Alapvető Jogok Biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 1. cikkének (2) bekezdése.

³² A gyermekek számára kialakított weboldal itt érhető el: <http://gyermekjogok.ajbh.hu/vizsgalataink.php>.

2.2.3. Meghatározások

A **fogyatékossgal élő személyek meghatározása** a fogyatékosügyi törvényben szerepel. A törvény értelmében „fogyatékos személy: az, aki érzékszervi – így különösen látás-, hallásszervi, mozgásszervi, értelmi – képességeit jelentős mértékben vagy egyáltalán nem birtokolja, illetőleg a kommunikációjában számottevően korlátozott, és ez számára tartós hátrányt jelent a társadalmi életben való aktív részvétel során” (a fogyatékosügyi törvény 4. cikke).

A Magyar Fogyatékosügyi Caucus által a hivatalos állami jelentéssel párhuzamosan elkészített alternatív CRPD-jelentés szerint a fogyatékosügyi törvény „taxatív felsorolást ad, ezzel jelentősen behatárolja a fogyatékossgal élő személyek körét, és ebbe nem tartoznak bele például a (tartós) mentális károsodással élő pszichiátriai betegek. A fogyatékossg fogalmához a fogyatékossg medikális modelljét veszi alapul, és küszöbfeltételt ír elő, amennyiben a képességhiánynak jelentős mértékűnek vagy teljesnek kell lennie. Ezek szintén nem felelnek meg az egyezmény rendelkezéseinek.”³³

A fogyatékossgal élők jogaival foglalkozó ENSZ-bizottság az egyezmény magyarországi végrehajtásáról készített első felülvizsgálathoz fűzött záró megjegyzéseiben, 2012. szeptemberben szintén szorgalmazta, hogy Magyarország biztosítsa, hogy a jogszabály teljes mértékben feleljen meg az egyezménynek, amibe beletartozik a **fogyatékossg** és a fogyatékossgal élő személyek **inkluzív**, az emberi jogokon alapuló megközelítésből eredő **meghatározása** (a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyekre is kiterjesztve).

A kormány tervezi a fogyatékosügyi törvény felülvizsgálatát és az egyezménynek megfelelő meghatározás megfogalmazását.

A **gyermek** vagy kiskorú személyek **meghatározása** a Polgári Törvénykönyvben található: „kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét még nem töltötte be, kivéve ha házasságot kötött” (a Polgári Törvénykönyv 12. cikkének (1) bekezdése). Most van az országgyűlés előtt az új Polgári Törvénykönyvre irányuló javaslat, amely a fenti meghatározást ismétli meg. A gyermekvédelmi törvény a Polgári Törvénykönyv meghatározására hivatkozik (a gyermekvédelmi törvény 5. cikkének a) pontja). A 2012. szeptembertől hatályos új köznevelési törvényben a kiemelt figyelmet érdemlő gyermek, tanuló meghatározása is szerepel. A meghatározás egy része 2013. szeptemberben fog hatályba lépni.

³³ A Magyar Fogyatékosügyi Caucus által a CRPD Bizottságnak 2010-ben benyújtott CRPD árnyékjelentés, „Fogyatékos személyek jogai vagy fogyatékos jogok?”, elérhető: http://mdac.info/sites/mdac.info/files/hungarian_cprd_alternative_report.pdf, 21. o.

3. JOGI KERET ÉS A VÉGREHAJTÁS ÉRTÉKELÉSE

A LEGFONTOSABB MEGÁLLAPÍTÁSOK

- A jogi keret teljes, de a következő területeken fejlesztésre szorul: annak hatékony megelőzése, hogy a fogyatékossgal élő gyermekeket anyagi vagy egyéb okokból elszakítsák a családtól; a gyermekbántalmazás és a gyermekekkel szembeni erőszak megelőzése egy hatékony gyermekvédelmi riasztási rendszer bevezetésével és a hatóságok felelősségének rögzítésével; a fogyatékossgal élő gyermekek oktatáshoz való egyenlő hozzáféréseinek biztosítása.
- A CRC és a CRPD szerinti jogok és elvek mérsékelten érvényesülnek. A gyermekeket sok esetben a szülő fogyatékossga miatt választják el a szülőktől. A gyermekeket védő intézkedések végrehajtása elégtelen, emiatt nemzetközi összehasonlításban riasztóak a gyermekekkel szembeni erőszakra szóló statisztikák.
- A fogyatékossgal élő gyermekeket érintő fő problémák Magyarországon a következők: az otthoni vagy családi gondozás helyetti intézményesítettség; a roma gyermekek túlzott aránya a fogyatékossgal élő gyermekek között és az intézményekben; a gyermekek SNI (sajátos nevelési igényű) besorolásáról döntő szakértői bizottságok gyakorlatára vonatkozó egységes protokoll hiánya.

3.1. A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (CRPD) és a gyermek jogairól szóló egyezmény (CRC) rendelkezéseinek végrehajtása

3.1.1. A gyermek mindenk felett álló érdeke (a CRC 3. cikke, a CRPD 7. cikke)

A magyar jogban számos rendelkezés hivatkozik a gyermek mindenk felett álló érdekére. Az **Alaptörvény** kimondja, hogy „minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz”.³⁴ A családjogi törvény 1. cikkének (2) bekezdése szerint a törvény alkalmazása során – például örökbefogadás, a családi jogállás megállapítására irányuló eljárások, a különélő szülőtől származó gyermektartásdíj, a szülői felügyeleti jogok felfüggesztése vagy megszüntetése, vagy a gyámhatóságot érintő eljárások (gyám kirendelése és a gyám minden eljárása) esetén – **mindenkor a kiskorú érdekére figyelemmel kell eljárni**. A családjogi törvény kimondja, hogy a szülői felügyeletet a kiskorú érdekeinek megfelelően kell gyakorolni³⁵.

A **gyermekvédelmi törvény** határozza meg a gyermekvédelemre és a gyámságra vonatkozó gyakorlatot, eljárást és kritériumokat. A törvény hatálya a magyar állampolgárságú gyermekekre és fiatal felnőttekre (24 éves korig), valamint a szüleikre terjed ki. A kísérő nélküli kiskorúak, a menekült gyermekek, a kiegészítő védelemben részesülők, illetve a tartózkodási engedéllyel rendelkező és az uniós jog szerint a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek szintén a gyermekvédelmi törvény

³⁴ Az Alaptörvény XVI. cikkének (1) bekezdése.

³⁵ A családjogi törvény 71. cikkének (1) bekezdése.

hatálya alá tartoznak, és ezáltal ugyanolyan gondozásra jogosultak, mint a magyar gyermekek. A törvény előírja, hogy a hatóságoknak a törvény alkalmazása során a gyermek mindenek felett álló érdekét figyelembe véve, törvényben elismert jogait biztosítva kell eljárniuk³⁶. A gyermekvédelemben részt vevő hatóságok például a gyámhatóság, az egészségügyi szolgáltatók, az oktatási szolgáltatók, a rendőrség és a bíróságok. A törvény általánosságban említi meg a gyermek mindenek felett álló érdekét. Kifejezetten a fogyatékossgal élő gyermekekkel kapcsolatban semmilyen szabályozást nem tartalmaz. A törvény kimondja, hogy a „fogyatékos, tartósan beteg gyermeknek joga van a fejlődését és személyisége kibontakozását segítő különleges ellátáshoz”³⁷. Ez a rendelkezés azonban egyáltalán nem tesz különbséget az értelmi és a testi fogyatékossgal élő gyermekek között.

Az új **köznevelési törvény** nem tesz említést az esélyegyenlőségről vagy a gyermek mindenek felett álló érdekéről, ami komoly hiányosságnak minősül³⁸. A törvény bevezeti a **kiemelt figyelmet igénylő gyermek** fogalmát, de a meghatározását a gyermekvédelmi törvényre hagyja, amelynek vonatkozó rendelkezése csak 2013. szeptember 1-jétől fog hatályba lépni. Addig is az 1993. évi közoktatási törvény korábbi definíciója marad érvényben, ami az új törvény alkalmazása során feltehetőleg bizonytalanságot fog majd okozni.

3.1.2. Megkülönböztetésmentesség (a CRC 2. cikke; a CRPD 3. és 5. cikke)

Magyarországon az Alaptörvény és az egyenlő bánásmódról szóló törvény alapján tilos a faj, bőrszín, nem, fogyatékossg, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel. A megkülönböztetésbe beletartozik a **közvetlen hátrányos megkülönböztetés** – „olyan rendelkezés, amelynek eredményeként egy személy vagy csoport [...] részesül kedvezőtlenebb bánásmódban, mint amelyben más, összehasonlítható helyzetben levő személy vagy csoport részesül, részesült vagy részesülne”; a **közvetett hátrányos megkülönböztetés** – „az a közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek nem minősülő, látszólag az egyenlő bánásmód követelményének megfelelő rendelkezés, amely [...] egyes személyeket vagy csoportokat [...] hátrányosabb helyzetbe hoz”; a **zaklatás** – „az az emberi méltóságot sértő [...] magatartás, amely az érintett személynek [...] meghatározott tulajdonságával függ össze; a **jogellenes elkülönítés** – „az a rendelkezés, amely a [...] meghatározott tulajdonságai alapján egyes személyeket vagy személyek csoportját [...] személyektől vagy személyek csoportjától [...] elkülönít”³⁹. Az egyenlő bánásmódról szóló törvény a **foglalkoztatásra, a szociális szolgáltatásokra – beleértve a gyermekgondozási/gyermekevédelmi szolgáltatásokat –, az egészségügyi ellátásra, a lakhatásra, az oktatásra, a szakképzésre, az áruk forgalmára és szolgáltatások igénybevételére vonatkozik.**

A magyar jog nem ismeri el kifejezetten az **ésszerű alkalmazkodás** követelményét⁴⁰. A

³⁶ A gyermekvédelmi törvény 2. cikkének (1) bekezdése.

³⁷ A gyermekvédelmi törvény 6. cikkének (3) bekezdése.

³⁸ Az Alapvető Jogok Biztosának jelentése a „Legyen jobb a gyermekeknek” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottság jelentésének mellékletében, 70. o., elérhető: <http://romagov.kormany.hu/download/5/c0/40000/Jelent%C3%A9s%20a%20Legyen%20jobb%20a%20gyermekeknek%20%C3%89rt%C3%A9kel%C5%91%20Bizotts%C3%A1q%20202011%20%C3%A9vi%20munk%C3%A1j%C3%A1r%C3%B3l.pdf> és Heindl P. (2011), *Az új oktatási törvény koncepciójának esélyegyenlőségi szempontú vizsgálatáról*, 2011, elérhető: <http://beszelo.c3.hu/cikkek/az-uj-oktatasi-torveny-koncepciojanak-eselyegyenlosegi-szemponu-vizsgalatarol>.

³⁹ Az egyenlő bánásmódról szóló törvény 8., 9. és 10. cikke.

⁴⁰ A megkülönböztetésmentességhez való joghoz szükség van az ésszerű alkalmazkodásra olyan értelemben, hogy „elengedhetetlen és megfelelő módosításokat és változtatásokat [kell tenni], amelyek nem jelentenek aránytalan

fogyatékosügyi törvény elismeri a fogyatékossgal élő személyekhez való alkalmazkodás néhány típusát, amilyen például az akadálymentes, felismerhető és biztonságos épített környezethez való jog, ami a közlekedéssel és az épített környezettel kapcsolatos tájékozódás megszervezésére is vonatkozik. A fogyatékosügyi törvénynek megfelelő hozzáférhetőség gyakorlati megvalósítására vonatkozóan a törvényekben előírt határidőket azonban rendre figyelmen kívül hagyják, többnyire a gazdasági válság miatt (az állam által a közszolgáltatások hozzáférhetőségére előírt határidő 2010. december 31. volt). Eddig országos szintű hozzáférhetőségi tervet sem fogadtak még el. A hozzáférhetőséget biztosító intézkedések végrehajtásáról nem készül ellenőrzés vagy értékelés⁴¹. A fentiekkel szemben a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról szóló 2009. évi CXXV. törvényre a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (CRPD) végrehajtásának jó példájaként tekintenek⁴². Az **ésszerű alkalmazkodás fogalmának és követelményének hiánya** jogi akadályt képez a hozzáférhetőség területén, ami a fogyatékossgal élő gyermekeket is érinti, a jogorvoslat alkalmazását pedig különösen megnehezíti⁴³.

Az egyenlő bánásmódról szóló, 2003-ban elfogadott törvénynek köszönhető jogalkotási előrelépések és a megkülönböztetés felszámolására irányuló intézkedések és programok sokasága ellenére az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága aggodalmának adott hangot amiatt, hogy továbbra is elterjedt a megkülönböztető és idegengyűlölő attitűd, különösen a roma népességgel szemben, és különösen a roma gyermekeket sújtja az etnikai helyzetük miatti megbélyegzés, a kirekesztés és a lakhatással, foglalkoztatással, egészségügyi ellátással, örökbefogadással és oktatási létesítményekkel kapcsolatos társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségek⁴⁴.

2012. szeptember 1-jéig a helyi önkormányzatoknak külön cselekvési tervben kellett bemutatniuk, hogy milyen intézkedésekkel támogatják az esélyegyenlőséget az oktatásban, csak így pályázhattak hazai vagy uniós finanszírozásra. Mivel 2013. január 1-jétől az új köznevelési törvény értelmében az állam veszi át az iskolák üzemeltetését, ilyen cselekvési tervre a továbbiakban nincs szükség. Az egyenlő bánásmódról szóló törvény alapján továbbra is érvényben marad viszont az a követelmény, hogy a települési önkormányzatok fogadjanak el helyi esélyegyenlőségi programokat és cselekvési terveket.

és indokolatlan terhet, és adott esetben szükségesek, hogy biztosítsák a fogyatékossgal élő személy alapvető emberi jogainak és szabadságainak a mindenkit megillető, egyenlő mértékű élvezetét és gyakorlását” (a CRPD 2. cikke). A megkülönböztetésmentességhez való jog alkalmazása ebből következően „nem jelent azonos bánásmódot”, de szükségessé tehet „külön intézkedéseket a megkülönböztetést okozó körülmények csökkentésére vagy megszüntetésére”.

⁴¹ Az egyenlő bánásmódról szóló törvény 8., 9. és 10. cikke.

⁴² A Magyar Fogyatékosügyi Caucus által a CRPD Bizottságnak 2010-ben benyújtott CRPD árnyékjelentés, „Fogyatékos személyek jogai vagy fogyatékos jogok?”, 26. o., elérhető: http://mdac.info/sites/mdac.info/files/hungarian_crp_d_alternative_report.pdf.

⁴³ A Magyar Fogyatékosügyi Caucus beadványa a „Kérdések jegyzékéhez” az ENSZ Fogyatékos Személyek Jogai Bizottságának 8. ülészakán, 2012, elérhető: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/Session8.aspx>.

⁴⁴ Az ENSZ Gyermeki Jogok Bizottságának a Magyar Köztársaság második kormányzati jelentéséhez fűzött záró megjegyzései, 2006, 5. o., elérhető: <http://www.crin.org/resources/infodetail.asp?id=13915>.

3.1.3. A gyermek képességeinek fejlettsége⁴⁵ (a CRC 5. cikke és a CRPD 3. cikke)

A magyar jogban nincsenek **külön rendelkezések** a gyermek képességeinek fejlettségéről. Az Alaptörvény értelmében „minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz”. A gyermekekről való gondoskodás elsődlegesen a szülők kötelessége, amibe a gyermek megfelelő taníttatása is beletartozik.⁴⁶

A magyar polgárjog szerint a 18 év alatti gyermek szülői felügyelet vagy gyámság alatt áll⁴⁷. A kiskorúak a nagykorúság eléréséig **(14 és 18 éves kor között) korlátozottan cselekvőképesek, a 14 év alatti kiskorúak pedig cselekvőképtelenek**⁴⁸. A tanulmány megírásának idején a magyar Polgári Törvénykönyv rendelkezései lehetővé tették a fogyatékossgal élő személyek cselekvőképességének korlátozását vagy teljes megvonását⁴⁹. A bíróságnak joga van különböző jogi kérdések, köztük a családjogi jognyilatkozatok tekintetében (például a gyermek nevének meghatározása és megváltoztatása, a gyermek örökbeadásának jóváhagyása) korlátozni a gondnokság alá vont személyek cselekvőképességét. A másik gyakori jelenség a gondnokság alatt álló személy cselekvőképességének általános korlátozása, amikor – kevés kivétellel – a gondnokság alatt álló személy összes jognyilatkozata a gondnok előzetes beleegyezésétől vagy utólagos jóváhagyásától függ. A családjogi törvény a cselekvőképes fogyatékossgal élő személyeket a cselekvőképesség típusától függetlenül, általánosságban zárja ki az örökbefogadásból, a szülői felügyeleti jogok gyakorlásából és a saját gyermekük örökbeadására vonatkozó döntés meghozatalából.

A **gyermekvédelmi törvény** kimondja, hogy a fogyatékossgal élő gyermeknek joga van a fejlődését és személyisége kibontakoztatását segítő különleges ellátáshoz⁵⁰. A törvény szerint a gyermekjóléti alapellátás célja, hogy a gyermekek és családjuk számára az otthonukban nyújtott szolgáltatások révén hozzájáruljon a veszélyeztetettség megelőzéséhez és a kialakult veszélyeztetettség megszüntetéséhez, valamint elősegítse a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, jólétét, a családban történő nevelését. A szolgáltatások igénybevétele önkéntes. A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény ezenkívül biztosítja a gyermekek számára a jogot, hogy a saját családjukban nevelkedjenek, ami elősegíti a testi, szellemi, lelki és erkölcsi fejlődésüket és jólétüket.

A **köznevelési törvény** előírja, hogy a nevelésnek elő kell segítenie a gyermekek fejlődését és tanulását. A gyermekek nevelésének és oktatásának feladatán a szülők osztoznak a köznevelési intézményekkel és a pedagógusokkal. A törvény alapján a fogyatékossgal élő gyermekeknek legalább heti 20 órányi fejlesztő foglalkozáson kell részt venniük. A gyermek képességei alapján a szülő kérésére ezt az óraszámot emelni

⁴⁵ A gyermek képességei fejlettségének fogalma azt jelenti, hogy ahogy a gyermekek egyre több kompetenciára és tapasztalatra tesznek szert, úgy egyre kevésbé szorulnak irányításra, és egyre inkább felelősséget tudnak vállalni az életüket érintő döntésekért. A CRC fényében a gyermek képességei fejlettségének fogalmából következik, hogy a szülők (vagy a jogilag felelős személyek) joga és kötelessége, hogy a gyermek képességei fejlettségének megfelelő módon megfelelő útmutatást adjanak ahhoz, ahogyan a gyermek a jogait gyakorolja. A fogalomról részletesebben lásd a „Tanulmány a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami politikákról” című jelentést.

⁴⁶ Az Alaptörvény XVI. cikke.

⁴⁷ A családjogi törvény 70. cikke.

⁴⁸ A Polgári Törvénykönyv 12. cikke.

⁴⁹ „Cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá a bíróság azt a nagykorú személyt helyezi, akinek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége a pszichés állapota, szellemi fogyatkozása vagy szenvedélybetegsége miatt – általános jelleggel, illetve egyes ügycsoportok vonatkozásában – tartósan vagy időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent” (a Polgári Törvénykönyv 14. cikkének (4) bekezdése).

⁵⁰ A gyermekvédelmi törvény 6. cikkének (3) bekezdése.

vagy csökkenteni is lehet. A fogyatékossgal élő gyermekeket az életkoruk, sajátos nevelési igényük és fejlettségük alapján osztják csoportokba. Azok a fogyatékossgal élő gyermekek, akik nem tudnak részt venni fejlesztő oktatásban, egyénileg is fejleszthetők otthon, illetve abban az intézményben, ahol élnek. Az egyéni nevelést a fejlesztő oktatást biztosító iskolának kell megszerveznie⁵¹.

A **büntetőeljárásról szóló törvény** követelményeket szab meg a gyermekek és az olyan, korlátozottan cselekvőképes személyek tanúkihallgatására vonatkozóan, akik szellemi vagy egyéb állapotuk miatt nem tudják megítélni a tanúvallomás megtagadásának jelentőségét. 14 év alatti gyermeket csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható⁵².

3.1.4. A meghallgatáshoz/a részvételhez való jog (a CRC 12. cikke; a CRPD 7. és 30. cikke)

A gyermekek részvételét és a véleménynyilvánításhoz való jogukat több különböző törvény biztosítja. A Polgári Törvénykönyv úgy rendelkezik, hogy a **törvényes képviselőnek** a kiskorú személyét és vagyonát érintő jognyilatkozata megtétele során **figyelembe kell vennie az ítélnőképessége birtokában lévő gyermek véleményét**⁵³. A családjogi törvény szerint a **szülőknek biztosítaniuk kell, hogy a gyermekük** az őt érintő döntések meghozatala előtt **véleményt nyilváníthasson**. A gyermek véleményét – korára, érettségére figyelemmel – tekintetbe kell venni⁵⁴.

A gyermekvédelmi törvény kimondja, hogy a gyermeknek joga van a szabad véleménynyilvánításhoz és ahhoz, hogy tájékoztatást kapjon jogairól és azok érvényesítésének lehetőségeiről. **A gyermeknek joga van ahhoz, hogy az őt érintő minden kérdésben meghallgassák, és a véleményét figyelembe vegyék**. A gyermeknek joga van panaszt tenni bizonyos (törvényben meghatározott) hatóságoknál, és az alapvető jogai megsértése esetén bírósági és más eljárást kezdeményezni⁵⁵. A gyermek véleményére a gyermekvédelmi eljárásokban és a gyermekfelügyeletről szóló bírósági eljárásokban is szükség van.

A köznevelési törvény kimondja, hogy a gyermekeknek **joguk van szabadon véleményt nyilvánítani minden, őket érintő kérdéssel, a pedagógusokat és az intézményt is beleértve**. Ugyancsak joguk van ahhoz, hogy **tájékoztatást kapjanak** a személyüket és tanulmányaikat érintő kérdésekről. Joguk van javaslatokat intézni az iskolához, és ezekre érdemi választ kapni. A gyermekeknek joguk van továbbá ahhoz, hogy részt vegyenek az érdekeiket érintő döntések meghozatalában⁵⁶. Az iskolák fórumot hozhatnak létre a gyermekekkel folytatott egyeztetéshez. A gyermekeknek joguk van ahhoz, hogy az oktatási joguk biztosához forduljanak.

A kiskorúságuk következtében a 14 év alatti gyermekeket cselekvőképtelennek tekintik. Ebből következően az ilyen gyermek jognyilatkozata semmis, és a nevében a törvényes képviselője jár el⁵⁷. A törvényes képviselőnek azonban a kiskorú személyét és vagyonát érintő döntések meghozatala során figyelembe kell vennie az ítélnőképessége birtokában

⁵¹ A köznevelési törvény 15. cikke.

⁵² A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 86. cikke.

⁵³ A Polgári Törvénykönyv 12/D. cikke.

⁵⁴ A családjogi törvény 71. cikkének (1) bekezdése.

⁵⁵ A gyermekvédelmi törvény 8. cikke.

⁵⁶ A köznevelési törvény 46. cikkének (6) bekezdése.

⁵⁷ A Polgári Törvénykönyv 12/B. és 12/C. cikke.

lévő gyermek véleményét.

A **büntetőeljárásokban** 14 év alatti gyermeket csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható. A 14 év alatti gyermek kihallgatására csak végső esetben kerülhet sor, amennyiben a többi bizonyíték nem elegendő. A tényállás tisztázása érdekében a nyomozati szakaszban egy szakértő – általában egy pszichológus – is részt vesz. A bírósági szakaszban a nyomozási bíró végzi el a kihallgatást, ha a tárgyaláson történő kihallgatás károsan befolyásolhatná a gyermek fejlődését⁵⁸. A kihallgatáson jelen lehet a gyermek törvényes képviselője és gondviselője. Ez azonban nem kötelező.

Pillanatnyilag nincs hatályban vagy tervben olyan intézkedés, amely a fogyatékossgal élő gyermekek számára képviseleti szervet hozna létre, vagy felügyelné az állami döntéshozatali folyamatokat.

3.1.5. Az erőszaktól való mentesség (a CRC 19. cikke; a CRPD 16. cikke)

A gyermekvédelmi törvény úgy rendelkezik, hogy a gyermeknek joga van emberi méltóságának tiszteletben tartásához és a fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal, bántalmazással vagy elhanyagolással szembeni védelemhez. A törvény **tiltja a testi fenyegetést** (6. cikk (5) bekezdése). A hatóságok felelőssége, hogy védjék a rossz bánásmódban részesülő vagy veszélyeztetett gyermekeket, a rossz bánásmód vagy a gyermeket veszélyeztető más helyzetek előfordulását jelezzék a gyermekjóléti szolgálatnak, és kezdeményezzék a megfelelő hatóságok eljárását⁵⁹. A hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló 2009. évi LXXII. törvény szintén rendelkezik a hatóságok közötti riasztási rendszerről és a bántalmazó hozzátartozó megelőző távoltartásáról.

A Büntető Törvénykönyv (1978. évi IV. törvény) szerint a 14 év alatti személyekkel szembeni emberölés és szexuális bűncselekmények **súlyosabb bűncselekménynek** minősülnek, és **nagyobb büntetési tételt** vonnak maguk után. A Legfelsőbb Bíróság (most Kúria) Büntető Kollégiuma az 56/2007. véleményében ugyancsak **súlyosbító körülménynek** tekintette, ha a sértett védtelen, idős, beteg, védekezésre képtelen vagy oltalomra szoruló személy, terhes nő vagy az elkövető közeli hozzátartozója. Bár a gyermekeket külön nem említik meg, ők is beletartozhatnak a felsorolt kategóriák valamelyikébe.

3.1.6. A családi élethez való jog (a CRC 9. cikke; a CRPD 23. cikkének (3) bekezdése)

Az **Alaptörvény** VI. cikkének (1) bekezdése biztosítja a családi élethez való jogot, amennyiben „mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák”.

A **családok védelméről** szóló 2011. évi CCXI. törvény preambuluma kimondja, hogy a családban való nevelkedés minden más lehetőségénél jobb. Az államnak törekednie kell arra, hogy a kiskorú gyermeket nevelő családok számára az otthonteremtés és a lakhatás

⁵⁸ A büntetőeljárásról szóló törvény 207. cikkének (4) bekezdése.

⁵⁹ A gyermekvédelmi törvény 17. cikke.

feltételeit biztosítsa⁶⁰. A törvény szerint a gyermeknek **joga van** a testi, szellemi, lelki és erkölcsi fejlődését és jólétét biztosító **saját családi környezetében történő nevelkedéshez**. A gyermeknek ahhoz is joga van, hogy segítséget kapjon a családban történő nevelkedéséhez. A kiskorú gyermek szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját testi, lelki és szellemi fejlődése érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el. **Kizárólag anyagi okokból egy gyermeket sem szabad elválasztani a családjától**. Ilyen esetben az állam kötelessége, hogy a kiskorú gyermek családon belüli ellátásának szükséges feltételeit biztosítsa. A családjától elválasztott gyermeknek a lehető legrövidebb időn belül vissza kell kerülnie családjához – **az államnak pedig minden szükséges intézkedést meg kell tennie a visszatérés megkönnyítésére**⁶¹.

A **gyermekvédelmi törvény** (1997. évi XXXI. törvény) szintén kimondja, hogy a gyermeknek joga van a családi környezetben való nevelkedéshez és ahhoz, hogy ehhez segítséget kapjon⁶². A gyermeket szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját érdekében, törvényben meghatározott esetekben szabad elválasztani. A gyermeknek a szülő felügyeleti joga megszűnése esetén is joga van ahhoz, hogy kapcsolatot tartson vér szerinti családjával, a vér szerinti család beleegyezése mellett. A gyermeknek joga van ahhoz, hogy mindkét szülőjével kapcsolatot tartson abban az esetben is, ha a szülők különböző országokban élnek, bár a gyermekvédelmi törvény azt is kimondja, hogy a gyermeknek családban kell nevelkednie. Amennyiben a szülő valamilyen fogyatékossgal él, és nehézségei vannak a gyermekgondozással (és a hatékony támogatási rendszer hiánya miatt nincs személyes segítője), a hatóságok sok esetben elvehetik a gyermeket. E szabályozási hiányosságok felismerésének köszönhetően az új Polgári Törvénykönyv (amely jelenleg az Országgyűlés előtt függőben van) paradigmaváltást fog hozni a fogyatékossgal élő személyek magyarországi jogi helyzetében⁶³.

Az **átmeneti vagy tartós állami nevelésbe vett gyermeknek** joga van kezdeményezni a testvéreivel való együttes elhelyezését és a családi környezetbe való visszatérését. Az átmeneti állami nevelésbe vett gyermek szülőjének viszont joga van gyermeke gondozási helyének megváltoztatását kérni a gyámhatóságtól, és jogosult arra, hogy a gyermek családba való visszahelyezése érdekében segítséget kapjon a települési önkormányzattól. A szülő köteles kapcsolatot tartani a gyermekével, és minden tőle elvárhatót megtenni a gyermeke családba történő visszahelyezéséért⁶⁴. A gyermekvédelmi törvény 34. cikke részletes szabályokat ír elő a szülők és az állami gondozás különböző formáiban (gyermekotthonban vagy nevelőszülőknél) elhelyezett gyermekek közötti kapcsolattartásra vonatkozóan.

A 14 évnél fiatalabb gyermekeket csak kivételes körülmények esetén lehet elválasztani a szüleiktől. Szükség esetén a gyermekkel együtt átmenetileg a szülőt is el lehet helyezni a gyermekvédelmi intézményben (legfeljebb 12 hónapig). A lakhatási problémákkal küzdő családokat családok átmeneti otthonában is el lehet helyezni.

A 149/1997. rendelet IV. fejezete részletesen szabályozza a gyermek és más családtagok közötti kapcsolattartás valamennyi aspektusát: a válást, a különélést, az állami gondozásban vagy nevelőszülőknél élő gyermekek esetét stb.

A családjogi törvény (1952. évi IV. törvény) 72A. cikke úgy rendelkezik, hogy amennyiben

⁶⁰ A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény 2. cikkének (1) bekezdése.

⁶¹ A családok védelméről szóló törvény 13. cikke.

⁶² A gyermekvédelemről szóló 1997. évi XXXI. törvény 6. cikkének (1) és (2) bekezdése.

⁶³ A tanulmánynak ez a része a Magyar Fogyatékosügyi Caucus által 2010-ben készített alternatív CRPD-jelentésen alapul.

⁶⁴ A gyermekvédelmi törvény 13. cikke.

a szülőnél történő elhelyezés a gyermek érdekét veszélyezteti, a **bíróság másnál is elhelyezheti a gyermeket**, ha ez a személy az elhelyezést maga is kéri.

A hatóságok intézkedése mindenekelőtt arra irányul, hogy a gyermek a családjával élhessen. Magyarországon azok a fogyatékossgal élő gyermekek, akik nem a családjukkal élnek, gyermekvédelmi gondoskodás alatt állnak⁶⁵.

A Központi Statisztikai Hivatal 2008-as adataiból kiderül, hogy a speciális gyermekvédelmi szolgáltatásokban részesülő összes gyermek közül 12 340 élt nevelőcsaládoknál, 9 198 pedig gyermekotthonban. A bentlakásos otthonokban élők közel 40%-a legfeljebb 12 gyermeket fogadó lakásotthonokban, 34%-a gyermekotthonban, 10% pedig különleges gyermekotthonban élt⁶⁶.

A szakértők túlnyomó többségének véleménye szerint a **kisgyermekek, különösen a 3 év alattiak alternatív gondozását családi környezetben kell biztosítani**. Az ombudsman szerint az intézményekben elhelyezett gyermekek száma az utóbbi években csökkent, de Magyarországon még így is 31 csecsemőotthon működik, ahol nagyjából 600, három év alatti gyermeket és a 3–7 éves korosztályból körülbelül 500 gyermeket látnak el⁶⁷.

A fogyatékossgal élő gyermekek esetében a családi gondoskodás lehetősége egyenlőtlen. A nevelőszülőknél való elhelyezés és az örökbeadás lehetősége például számukra kevésbé elérhető. 2011-ben a speciális gyermekvédelmi gondozás alatt álló, fogyatékossgal élő gyermekek 26,6%-a gyermekotthonban lakott, 16,6%-a nevelőcsaládnál, 63,3%-a pedig fogyatékossgal élő személyeknek fenntartott speciális otthonokban, ahol a tartós állami gondoskodásban maradó gyermekek aránya a legmagasabb⁶⁸. A nevelőszülőknél elhelyezett gyermekek között nagyobb arányban található olyanok, akiknek nincs speciális szükségletük, mint a gyermekotthonban élők között⁶⁹. A **fogyatékossgal nem rendelkező gyermekeknek ezáltal nagyobb az esélyük arra, hogy családban nevelkedjenek, mint a fogyatékossgal élő gyermekeknek**.

Az ombudsman jelentése szerint sok intézményben nagyon rosszak a körülmények. 5 intézményben például a gyermekek napi ötszöri étkezésére elkülönített összeg nem éri el a törvényben előírt minimumot, 684 forintot⁷⁰ (kb. 2,40 EUR).

A fogyatékossgal élő gyermekek felnevelésének megkönnyítése érdekében a gyermekvédelmi törvény bevezette a **különleges hivatásos nevelőszülő** fogalmát. A legfrissebb adatok azt jelzik, hogy sürgősen szükség van több nevelőszülőre, részben az intézményesítettség csökkentése keretében is. A nevelőszülők kapacitásai túlterheltek: az 1990-ben mért 86%-ról 2011-re 60,9%-ra csökkent az egy vagy két gyermeket gondozó nevelőszülők száma, ezzel szemben a három vagy négy gyermeket nevelőké 9,1%-ról 29,3%-ra nőtt⁷¹.

⁶⁵ A gyermekvédelmi törvény 2. cikke.

⁶⁶ „Társadalmi jellemzők és ellátórendszerek, 2008”, 37. o., elérhető: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/tarsjell/tarsjell08.pdf>.

⁶⁷ Lux A., „Hungarian Ombudsman on Children in Infants' Homes”, Eurochild Conference, 2012, elérhető: http://www.eurochild.org/fileadmin/Events/2012/10_AC_Sofia/Presentations/26_FGP_2A_Lux.pdf.

⁶⁸ A Központi Statisztikai Hivatal adatai, 2012, elérhető: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/allamigondoskodas.pdf>.

⁶⁹ Uo. 7. o.

⁷⁰ Az ombudsman 2011-es jelentése az Országgyűlésnek, elérhető: http://www.obh.hu/allam/2011/pdf/ajb_beszamolo_hu_2011.pdf, 116. o.

⁷¹ A Központi Statisztikai Hivatal adatai.

A fő cél az intézményesítettség csökkentése, mivel azonban nincsenek erre kijelölt források és kitűzött határidők, **eddig nem történt előrelépés**. Az új kormányzati tervek szerint 2013. január 1-jétől a 12 év alatti gyermekeket nem szabad intézményben elhelyezni, csak nevelőszülőknél. Az intézményesítettséget fokozatosan fogják felszámolni, 2014. január 1-jétől a 3 év alatti korosztállyal kezdve. Ehhez ki kell bővíteni a nevelőszülői hálózatot. A nagyobb gyermekeknek (3–6 évesek, 6–12 évesek) 2015-ig, illetve 2016-ig kell várniuk a sorukra.

3.1.7. A segítségnyújtáshoz való jog (a CRC 23. cikke; a CRPD 23. cikkének (5) bekezdése, 26. és 28. cikke)

A gyermekvédelmi törvény szerint a fogyatékossgal élő gyermekeknek **joguk van a fejlődésüket segítő különleges ellátáshoz** (6. cikk (3) bekezdése). A fogyatékossgal élő gyermeket nevelő családoknak nyújtott támogatás lehet pénzbeli vagy természetbeni. A pénzbeli ellátások közé tartozik a családi pótlék (oktatási támogatás), a gyermekgondozási támogatás, az ápolási díj, a kedvezményes óvodai/iskolai étkeztetési díj. A segítségnyújtás további formái közé tartozik a gyermekek napközbeni ellátása, az ingyenes tankönyv, gyógyszer és gyógyászati segédeszközök, a fogyatékossgal élő személyek napközbeni ellátása, a parkolási igazolvány és az utazási kedvezmények.

A családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény és más törvények rendelkeznek a fogyatékossgal élő gyermeket nevelő családoknak szóló pénzbeli ellátásokról, pl. az ápolási díjról (2012-ben havi 29 500 HUF, azaz kb. 100 EUR), a magasabb összegű családi pótlékról (2012-ben havi 23 300 HUF, kb. 80 EUR)⁷² és a tankönyvek ingyenességéről.

Az erre irányuló jogi rendelkezések ellenére a fogyatékossgal élő gyermekek fizikai, társadalmi, mentális, kommunikációs és személyes fejlődését segítő feltételekhez való hozzáférés a **regionális egyenlőtlenségek** és a **szakemberhiány** miatt nem biztosított minden esetben a korai életkorban. A betegeknek szóló szolgáltatásokhoz vezető utak tisztázatlanok, így a szülők gyakran eltévednek az intézményrendszerben⁷³.

A bölcsődék a 3 év alatti gyermekeket gondozzák, és hozzájárulnak a korai fejlődésükhöz. A fogyatékossgal élő gyermekek egy szakértői bizottság véleménye alapján 6 éves korukig maradhatnak a bölcsődében. A sajátos nevelési igényű (SNI) gyermekekkel foglalkozó iskolákban az idő egy részét kötelezően az egészségügyi és pedagógiai rehabilitációra kell fordítani. Az SNI gyermekek ingyenes tankönyvre jogosultak. A súlyos vagy halmozottan fogyatékos gyermekek tankötelezettségét a törvény heti 20 órában szabja meg, amelyet fejlesztő oktatással kell tölteni. Az állami gondoskodás alatt álló gyermekek oktatása a speciális otthonokban történik, amennyiben az általános oktatási intézményeket nem tudják látogatni.

Az ombudsman a **gyermekpszichiátriai ellátás hiányosságairól** szóló jelentésében foglalkozott a gyermek- és ifjúsági pszichiátria erőforráshiányának kérdésével, aminek része, hogy ma Magyarországon csak 60–70 gyermekpszichiáter dolgozik. Az akut válsághelyzetekben lévő gyermekek gondozása tehát jelenleg nem biztosított. Az országban működő gyermekpszichiátriai osztályok közül csak öt éri el az előírt szakmai színvonalat (ebből kettő a fővárosban van). A javasolt fellépés keretében több pénzügyi

⁷² A 2012. évre vonatkozó összehasonlító táblázat a szociális juttatásokról: <http://adohirek.hu/letoltes/mi-mennyi-2012-ben.pdf>.

⁷³ A Magyar Fogyatékosügyi Caucus által a CRPD Bizottságnak 2010-ben benyújtott CRPD árnyékjelentés, „Fogyatékos személyek jogai vagy fogyatékos jogok?”, 203. o., elérhető: http://mdac.info/sites/mdac.info/files/hungarian_crpdc_alternative_report.pdf.

forrást kellene fordítani ezekre a gondozási szolgáltatásokra, és több gyermekpszichiátert kellene képezni⁷⁴. A szülőktől számos panasz érkezett amiatt, hogy nincs elegendő speciális bentlakásos intézmény, ahol fogadják a pszichiátriai szakellátásra szoruló gyermekeket vagy fiatalokat⁷⁵. Az autisták, különösen az agresszív rohamokkal küzdők szinte egyáltalán nem jutnak hozzá az orvosi ellátáshoz⁷⁶.

3.1.8. Az integrált oktatáshoz való jog (a CRC 28. cikke, a CRPD 24. cikke)

Az Alaptörvény kimondja, hogy mindenkinek **joga van a képességeinek megfelelő oktatáshoz**. Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével biztosítja⁷⁷. Magyarországon minden gyermek 16 éves koráig tanköteles. A szülőknek joguk van szabadon, a gyermekük adottságainak megfelelően megválasztani az óvodát és az iskolát gyermekük számára⁷⁸. A sajátos nevelési igényű gyermekeknek a közoktatási hatóságoktól kiemelt figyelmet kell kapniuk, és törekedni kell a fejlődésük elősegítésére⁷⁹. A fogyatékossgal élő gyermekeknek joguk van az állapotuknak megfelelő különleges bánásmódhoz, és 5-től 16 éves korig kötelesek részt venni a fejlesztő nevelés-oktatásban, amely 23 éves korig meghosszabbítható. Azok a gyermekek, akik nem tudnak normál iskolába járni, a fogyatékossgal élő gyermekek fenntartott speciális iskolába járnak⁸⁰.

A köznevelési törvény úgy rendelkezik, hogy a **sajátos nevelési igényű gyermekek** óvodai és általános iskolai oktatása történhet speciális oktatási intézményben vagy az ilyen gyermekek normál iskolába való részleges vagy teljes integrálásával. Az óvodai és iskolai csoportok létszámának meghatározásakor két tanulónak számít az a sajátos nevelési igényű tanuló, aki enyhe értelmi fogyatékossgal, beszédzavarral vagy pszichés fejlődési zavarral küzd, és három tanulónak számítanak a mozgásszervi, érzékszervi, mérsékelt értelmi fogyatékossgal, autizmus spektrumzavarral vagy halmozott fogyatékossgal élő gyermekek.

A tankötelezettség 16 éves korig tart – ellentétben az előző, 1993. évi közoktatási törvénnyel, amely 18 éves korhatárt írt elő. A sajátos nevelési igényű gyermekek tankötelezettsége azonban meghosszabbítható annak a tanévnek a végéig, amikor betöltik a 23. életévüket. A tankötelezettség meghosszabbításáról egy szakértői bizottság véleménye alapján az iskola igazgatójának kell döntenie.

A hivatalos magyar álláspont szerint a fogyatékossgal élő gyermekeknek elsődlegesen az általános rendszerű oktatásban kellene részt venniük. **A fogyatékossgal élő tanulók túlnyomó többsége** mégis speciális iskolába jár. Ennek fő oka az alulfinanszírozottság, a fogyatékossgal élő személyekkel szembeni megértés hiánya a társadalom részéről és a tanárok nem megfelelő képzése.

A gyermekeket orvosokból, pszichológusokból és gyógypedagógusokból álló **szakértői**

⁷⁴ Gyermekjogi projekt, „A gyermekek testi-lelki egészsége”, elérhető: http://www.obh.hu/allam/2011/pdf/ajb_gyermekjogi_projekt_2012.pdf, 33. o.

⁷⁵ Betegjogi projekt, „Beteg jogaink – Egészséges méltóság”, elérhető: http://www.ajbh.hu/allam/2011/pdf/ajb_betegjogi_projekt_2012.pdf.

⁷⁶ Uo.

⁷⁷ Az Alaptörvény XI. cikke.

⁷⁸ A köznevelési törvény 72. cikkének (2) bekezdése.

⁷⁹ A köznevelési törvény 3. cikkének (6) bekezdése.

⁸⁰ A köznevelési törvény 47. cikkének (1) bekezdése és 15. cikkének (2) bekezdése 2014. szeptember 1-jétől lesz kötelező. A súlyos, halmozottan fogyatékos gyermekek oktatását addig az 1993-as közoktatási törvénynek megfelelően biztosítják, az intézmény döntésétől függően.

bizottságok vizsgálják meg, és ezek adnak véleményt arról, hogy **sajátos nevelési igényűek**-e. A szakértői bizottság tájékoztatja a szülőket a fejlesztő nevelés-oktatást nyújtó, és ezáltal a gyermekük számára megfelelő intézményekről. A szülők a szakértői bizottság által ajánlott intézmények közül választhatnak. Ez azonban pusztán formalitás, mivel a lehetőségek köre rendszerint nagyon szűk. A gyermeket a szakértői bizottság véleménye alapján elhelyezik egy speciális iskolában (vagy óvodában) vagy speciális osztályban (vagy óvodai csoportban), vagy pedig a fogyatékossgal nem rendelkező gyermekekkel együtt, a normál rendszerű iskolában. Ha **az óvoda vagy iskola elutasítja a gyermek beiratkozását, a szakértői bizottság értesíti a helyi jegyzőt**, akinek joga van további intézkedéseket tenni.

Mivel az oktatás kötelező, a szülőknek választaniuk kell a javasolt intézmények közül. Amennyiben a szülők nem értenek egyet a szakértői bizottság véleményével, a helyi jegyzőnél közigazgatási eljárást kezdeményezhetnek. A jegyző határozatával szemben a helyi kormányhivatalnál lehet fellebbezni. A kormányhivatal döntése az Oktatási Hivatal mint szakértő szerv értékelésén alapul, amely viszont az értékelésbe bevonhatja az Eötvös Loránd Tudományegyetem Gyógypedagógiai Szakmai Szolgáltató Intézményét⁸¹.

Az egyenlő bánásmódról szóló törvény tiltja a megkülönböztetést az oktatásban, az **új köznevelési törvényben ezzel szemben nem szerepel az oktatáshoz való egyenlő hozzáférés követelménye**.

A hátrányos helyzetű tanulók korai felzárkóztatásának elősegítése érdekében az iskolák 2013. szeptember 1-jétől kötelesek 1–3 tanulókból álló kis tanulóköröket szervezni, amelyek célja a hátrányos helyzetű, tanulási vagy magatartászavarral küzdő tanulók differenciált fejlesztése. Az oktatási miniszter rendelete előírja a gyermekek szakértői vélemény alapján szolgáló vizsgálatára vonatkozó szakmai kritériumok alkalmazását, hogy megelőzze, hogy a gyermekeket indokolatlanul minősítsék fogyatékossgal élőknek⁸².

A köznevelési törvény 2014-től 3 éves kortól teszi kötelezővé az iskola előtti nevelésben való részvételt. Ezzel az intézkedéssel **a roma gyermekek óvodába járásán kívántak javítani**, ami különösen a hátrányos helyzetű gyermekek és családjuk szempontjából fontos.

Ami a felsőoktatást és a fogyatékossgal élő hallgatók egyetemi integrációjának támogatását illeti, a felsőoktatási intézmények kiegészítő normatív támogatást kapnak az államtól.

⁸¹ Az oktatási miniszter 4/2010. (I.19.) rendelete 34. cikkének (5) bekezdése.

⁸²Uo.

3.2. A fogyatékossgal élő gyermekeket érintő sajátos kérdések

3.2.1. Nemek szerinti veszélyeztetettség

A magyar jogban **nincsenek külön rendelkezések a fogyatékossgal élő gyermekekkel szembeni nemi alapú megkülönböztetésről**. Az általános megkülönböztetés elleni rendelkezések mindazonáltal kimondják, hogy az oktatásban, az egészségügyi és szociális szolgáltatásokban tilos a nem, fogyatékossgon, szexuális irányultságon vagy életkoron alapuló megkülönböztetés⁸³. Ezekben a rendelkezésekben a zaklatás tilalma is szerepel.

Civil szervezetek friss jelentése szerint a fogyatékossgal élő lányok vagy nők sajátos helyzete a magyar társadalmat pillanatnyilag nem érdekli. A témáról statisztikai adat vagy kutatás szinte nincs is. A fogyatékossgal élő lányok és nők alig jelennek meg a magyar fogyatékosügyi jogszabályokban vagy a nők és férfiak közötti esélyegyenlőségre vonatkozó jogszabályokban⁸⁴.

Az intézményi gondozásban gyakori jelenség a rossz bánásmód és a bántalmazás, amint azt a szakirodalom és az érdekelt felek hangsúlyozták.⁸⁵ A beszámolók szerint általános gyakorlat, hogy a lányokat és nőket a fogamzóképeség elérésétől kezdve fogamzásgátló tabletta szedésére kényszerítik.⁸⁶ Az egészségügyi törvény⁸⁷ rendelkezései alapján a 18. életévét be nem töltött, **korlátozottan cselekvőképes személynél művi meddővé tételt** lehet végezni, ha ezt maga a nő kéri, és ezt egészségügyi indokból el is kell végezni, ha (a) a terhesség a nő életét, testi épségét, egészségét közvetlenül veszélyeztetné, vagy a terhességből születendő gyermek orvosilag valószínűsíthetően súlyos fogyatékossgban szenvedne vagy (b) más fogamzásgátlási módszer alkalmazása nem lehetséges vagy egészségügyi okból nem javasolható. A korlátozottan cselekvőképes nő kérelme csak a gyámhatóság és a törvényes képviselőjének hozzájárulása után érvényes.

Cselekvőképtelen személy művi meddővé tétele jogerős bírósági határozat alapján végezhető el, „ha más fogamzásgátlási módszer alkalmazása nem lehetséges vagy egészségügyi okból nem javasolható, és a) a cselekvőképtelen személy gyermek felnevelésére nem képes, és a beavatkozás elvégzése a cselekvőképtelen személy akaratával megegyezik; b) a terhességből születendő gyermek orvosilag valószínűsíthetően súlyos fogyatékossgban szenvedne, és a beavatkozás elvégzése a cselekvőképtelen személy akaratával nem ellenkezik, vagy c) a bekövetkező terhesség a nő életét, testi épségét, egészségét közvetlenül veszélyeztetné”. Amennyiben az érintett személy nem töltötte be 18. életévét, a bírósági eljárást a **cselekvőképtelen nő törvényes képviselője kezdeményezheti**, a gyámhatósággal együtt. Az értelmi fogyatékosok szinte soha nem kezdeményezik a saját művi meddővé tételüket. Az esetek többségében a kérelmet nem az érintett személy, hanem a törvényes képviselője nyújtja be⁸⁸.

⁸³ Az egyenlő bánásmódról szóló törvény 8. cikke.

⁸⁴ A Magyar Fogyatékosügyi Caucus beadványa a „Kérdések jegyzékéhez” az ENSZ Fogyatékos Személyek Jogai Bizottságának 8. ülészakán, 2012, 27. o., elérhető: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/Session8.aspx>.

⁸⁵ Az ombudsman AJB-2031/2011. jelentése.

⁸⁶ A nemzeti érdekelt felekkel folytatott konzultációkból származó információ.

⁸⁷ Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 187–187/B. cikke.

⁸⁸ A magyar Fogyatékos Emberek Szövetségeinek Tanácsa (FESZT), az Európai Fogyatékosügyi Fórum (EDF) és a Nemzetközi Fogyatékosügyi Szövetség (IDA) Magyarországról szóló közös beadványa az ENSZ Nőkkel Szembeni Erőszak Felszámolása Bizottságának előkészítő munkacsoportjához, 9. o., elérhető: http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/ngos/FESZT_EDF_IDAJointSubmission_PSWG_Hungary.pdf.

A fogyatékossgal élő fiataloknak szóló reprodukív oktatási programokról vagy figyelemfelhívó eszközökről semmilyen információt nem találtunk.

3.2.2. Erőszak

A **családon belüli erőszakot és bántalmazást** elszenvedő gyermekek magyarországi száma **komoly aggodalomra ad okot**⁸⁹. Évente körülbelül 30 gyermek hal meg bántalmazás vagy elhanyagolás következtében, és az 1 évesnél idősebb gyermekek halála úgynevezett külső okoknak tulajdonítható. A veszélyeztetett gyermekek száma 2010-ben körülbelül 200 000 volt. A bántalmazás vagy elhanyagolás következtében elhalálozott gyermekek számát tekintve Magyarország a negyedik helyen állt az UNICEF által 2003-ban megvizsgált 27 OECD-oroszág között⁹⁰.

A preventív intézkedések hiánya, a szakemberek felelősségvállalási hajlandóságának hiánya és az emberi és pénzügyi erőforrások hiánya miatt a rossz bánásmód látenciája nagyon magas. Becslések szerint minden feltárt gyermekbántalmazási esetre 25 rejtett eset jut.⁹¹ A bántalmazás gyermekkorú áldozatainak felismerésére ugyan vannak protokollok, ezek azonban sok esetben elégtelenek.⁹² A gyermekvédelmi törvény rendelkezik egy **„gyermekvédelmi riasztási rendszerről”**, amelyet a gyermekjóléti szolgálat működtet. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a hatóságok (egészségügyi szolgáltatók, oktatási intézmények, a rendőrség és más hatóságok) kötelesek riasztani a gyermekjóléti szolgálatot a gyermek feltételezett bántalmazása esetén, vagy ha a gyermek családi vagy egyéb körülmények miatt veszélyeztetetté válik. A gyermekvédelmi riasztási rendszer 2011-ben 7300 bántalmazási esetre derített fényt, ami azt jelenti, hogy **naponta 20 gyermeket ér bántalmazás**⁹³. Az esetek többségében a szülő vagy gondviselő az elkövető.

Az **ombudsman több ízben foglalkozott a gyermekekkel szembeni erőszak problémájával**.⁹⁴ Az eddigi intézkedések nem bizonyultak hatékonyak, ami a kialakult eljárási rend hiányára is visszavezethető. Az ombudsman a gyermekekkel szembeni rossz bánásmódról szóló vizsgálatában⁹⁵ megerősítette, hogy a jelenlegi gyermekvédelmi riasztási rendszer nem éri el a célját, és a különböző szervezetekhez (rendőrség, ügyészség, az egészségügyi és oktatási rendszerben érdekelt felek) ajánlásokat intézett a rosszul működő eljárások módosítására. Probléma továbbá, hogy **nincs hatékony rendszer a bántalmazás áldozatainak kezelésére**, és az áldozattámogató szolgálatokhoz sem holisztikusan közelítenek.⁹⁶

Az Országos Gyermekégeszségügyi Intézet⁹⁷ 2011-ben új, gyermekeknek, szülőknek és szakembereknek szóló magyarországi kampányt indított a gyermekekkel szembeni erőszak

⁸⁹ Összehasonlító adatok itt találhatóak: „A League Table for Child Maltreatment in Rich Nations”, UNICEF Innocenti Research Centre, 2003.

⁹⁰ A gyermekbántalmazásból eredő halálesetekről bővebb információ itt található: <http://www.gyermekbantalmaszas.hu/szakmai-publikaciok/statisztikak/item/bantalmaszas-miatti-gyermekhalal-2>.

⁹¹ Statisztikák itt találhatóak: <http://www.gyermekbantalmaszas.hu/szakmai-publikaciok/statisztikak/item/statisztikak>.

⁹² Az ombudsman jelentése az AJB-2227/2010. ügyben, elérhető: <http://www.obh.hu/allam/aktualis/pdf/jelentes201002227.pdf> és az Országos Gyermekégeszségügyi Intézet módszertani ajánlástervezete, elérhető: http://www.ogyei.hu/upload/files/gyermekb_modszertani_ajanlas.pdf.

⁹³ Németh E. (2012), *Hozzártartozók sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények*, Központi Statisztikai Hivatal, 2012, elérhető: <http://www.ksh.hu/szamlap/eletunk.html>.

⁹⁴ Pl. az ombudsman jelentése az AJB-2227/2010. ügyben, elérhető: http://www.obh.hu/allam/aktualis/pdf/jelentes_201002227.pdf.

⁹⁵ Uo.

⁹⁶ A Magyar Fogyatékosügyi Caucus beadványa a „Kérdések jegyzékéhez” az ENSZ Fogyatékos Személyek Jogai Bizottságának 8. ülészakán, 2012, elérhető: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/Session8.aspx>.

⁹⁷ A célkitűzések ismertetése: <http://www.gyermekbantalmaszas.hu>.

témakörében, hogy **felhívja a társadalom figyelmét a gyermekbántalmazás megelőzésére**. A weboldalon a zaklatásról és az iskolai bántalmazásról szóló statisztikák is szerepelnek. A 2010-es adatok alapján a felmérést megelőző hónapban a megkérdezett gyermekek 17,4%-át érte iskolai bántalmazás egy vagy két alkalommal; 2,6%-ukat heti egynél többször bántalmazták. A megkérdezett gyermekek az 5–11. évfolyam tanulói, azaz 10–17 évesek voltak.⁹⁸ Az intézet a gyermekvédelemben részt vevő szakembereknek szóló iránymutatásait is frissítette⁹⁹, hogy javítson a gyermekbántalmazási riasztási rendszer hatékonyságán.

Az intézményekben előforduló erőszak esetei nagyobb arányban maradnak rejtve, mint a családon belüli erőszak. Az ombudsman és a nem kormányzati szervezetek már számos esetről beszámoltak¹⁰⁰.

A magyar jogban nincsenek olyan rendelkezések, amelyek szerint a fogyatékossgal élő gyermekek az erőszakkal vagy zaklatással szemben kiegészítő jogi védelemben részesülnének. Semmilyen információ nem utal figyelemfelhívó kampányokra, a pedagógusok ez irányú képzésére vagy az erőszak megelőzésére.

Az új Büntető Törvénykönyv 2013. júliusi hatálybalépésével a büntetőjog nagyobb védelmet fog nyújtani a gyermekeknek, például a családon belüli lelki erőszak bűncselekményé nyilvánítása révén.

3.2.3. A gyermekek mint veszélyeztetett gyanúsítottak

A magyar Büntető Törvénykönyv¹⁰¹ nem tartalmaz semmilyen kifejezett rendelkezést az olyan fogyatékossgal élő gyermekekről, akik törvénybe ütköző cselekményeket követnek el. Rendelkezik viszont az értelmi fogyatékossgal élő gyermekekről és személyekről („az elmeműködés kóros állapota”). **Magyarországon a 14 év alatti gyermekek nem büntethetők**¹⁰² A 14 évesnél fiatalabb elkövetőkkel szemben a gyermekvédelmi törvény gyermekvédelmi intézkedéseit lehet érvényesíteni. A 14 évesnél idősebb, de 18 évesnél fiatalabb gyermekek már büntethetők, és súlyos esetekben végső megoldásként szabadságvesztésre is ítéelhetők, a bíró mérlegelésétől függően. A 14–18 év közötti fiatalokúakra kedvezőbb anyagi jogi, eljárásai és végrehajtási szabályok vonatkoznak. A fiatalokúakat elsősorban a szükségleteik szerinti gondozást és kezelést biztosító javítóintézetekben helyezik el. A Büntető Törvénykönyvben külön enyhítő rendelkezések szerepelnek az olyan fiatalokú elkövetők esetére, akik tevékeny megbánást tanúsítanak, több együttes feltételtől függően. Ilyen esetben a fiatalokú nem büntethető. A 2013. július 1-jével hatályba lépő új **Büntető Törvénykönyv**¹⁰³ bizonyos esetekben, például az élet elleni bűncselekmények esetében **14-ről 12 évre csökkentette a büntetőjogi felelősség alsó korhatárát**.

A közelmúltban történt jogszabály-módosítások következtében az a helyzet állt elő, hogy a

⁹⁸ További információ itt található: http://www.gyermekbantalmazas.hu/szakmai-publikaciok/statisztikak/item/a-bantalmazottsag-gyakorisaga-nem-szerint?category_id=6.

⁹⁹ Magyar nyelven itt olvasható: http://www.ogyei.hu/upload/files/gyermekb_modszertani_ajanlas.pdf.

¹⁰⁰ A budapesti Cseppkő utcai Gyermekotthonról szóló AJB 457/2011. és 3540/2011. jelentés, a verbális és fizikai erőszak eseteivel: <http://www.obh.hu/allam/jelentes/201100457.rtf> és <http://www.obh.hu/allam/jelentes/201103540.rtf>; a szexuális bántalmazás tekintetében az AJB 316/2011. jelentés, elérhető: www.obh.hu/allam/jelentes/201100316.rtf; lásd még a Reménysugár Habilitációs Intézetet, elérhető: http://www.mdac.info/sit-es/mdac.info/files/emmi_letter.pdf.

¹⁰¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény.

¹⁰² A Büntető Törvénykönyv 23. cikke.

¹⁰³ A 2012. évi C. törvény.

jelentéktelen bűncselekményeket elkövető fiatalok legfeljebb 45 napig terjedő elzárása szinte elkerülhetetlen. Tettelés esetén automatikusan rövid távú őrizetbe kerülnek (legfeljebb 72 órára).

A 18 évesnél fiatalabb gyanúsítottak esetében a nyomozásra, az őrizetre, a letartóztatásra és a bírósági eljárásra vonatkozó speciális rendelkezések a büntetőeljárásról szóló törvényben¹⁰⁴ található. A fiatalok elkövetőkkel szembeni bírósági eljárás során kötelezően jelen kell lennie a védőügyvédnek. A fiatalok igazságszolgáltatási rendszerének (a javítóintézetek és börtönök) működését az ügyészség felügyeli, hogy biztosítsa a törvényi követelmények betartását.

Az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának 2006-os észrevételeiben felvetett konkrét aggályok közé tartozik, hogy a fiatalok igazságszolgáltatási rendszere nem összeegyeztethető az egyezményvel. A bizottság aggályosnak találta az önkényes fogva tartást, a gyermekekkel szembeni rossz bánásmódot a bűnüldözési tisztviselők és a gyermekekkel együtt fogva tartott felnőttek részéről és a roma gyermekek túlzott arányát. A bizottság szorgalmazta, hogy Magyarország reformálja meg a fiatalok igazságszolgáltatási rendszerét, többek között biztosítsa, hogy a szabadságvesztést csak végső intézkedésként alkalmazzák, hogy a gyermekek hozzáférjenek a jogi segítségnyújtáshoz és egy hatékony panasztételi mechanizmushoz, valamint hogy az igazságszolgáltatási rendszerben érvényesüljön a megkülönböztetésmentesség elve¹⁰⁵. Az önkényes fogva tartással, a rendőri brutalitással és az őrizetben lévő gyermekekkel szembeni rossz bánásmóddal kapcsolatban a bizottság külön szorgalmazta, hogy Magyarország hajtsa végre a kínzásról, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódról szóló törvényeit, vizsgálja ki az összes ilyen bánásmódról szóló állítást és büntesse meg a felelősöket.

A 2012. év Magyarországon a gyermekbarát igazságszolgáltatás éve volt, amelynek keretében külön figyelmet fordítottak a kiskorú sértettekre. A gyermekbarát igazságszolgáltatás terén külön munkacsoport jött létre, hogy jogalkotási változtatásokat javasoljon, és továbbfejlessze a gyermekkel foglalkozó szakemberek képzését. A fogyatékossgal élő **gyermekek szükségleteiről és érdekeiről** jelenleg sem a rendőrök, sem a bírák vagy ügyészek **nem kapnak külön képzést**. Ez többek között kihat arra, hogy a gyermekeket hogyan hallgatják ki. A jog semmilyen formában nem tesz különbséget a fogyatékossgal élő gyermekek és a többi gyermek között – ha bűncselekményről van szó, mindenkire ugyanazok a szabályok vonatkoznak. A rendőrök és az igazságszolgáltatás más szereplőinek képzésében mutatkozó hiányosságok akadályozzák a gyermekek jogainak hatékony érvényesítését.

3.2.4. Integrált oktatás

A köznevelési törvény nem írja elő az 5 évesnél fiatalabb, fogyatékossgal élő gyermekek óvodai nevelését vagy gondozását. A gyakorlatban ezért a csecsemők és az 5 év alatti gyermekek gondozása és korai fejlesztése problémát jelent. Az 5 évnél idősebb, súlyos vagy halmozottan fogyatékos gyermekek fejlesztő nevelés-oktatása történhet (i) speciális oktatási intézményekben; (ii) otthon vagy (iii) abban az intézményben, ahol a gyermek él (15. cikk (2) bekezdése). Ebből következően sok gyermek kiesik az intézményesített oktatásból, és otthon marad. Az oktatáshoz való jog érvényesítése az intézmények

¹⁰⁴ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény.

¹⁰⁵ Az ENSZ Gyermeki Jogok Bizottságának záró megjegyzései Magyarország második időszakos jelentéséhez, 2006, elérhető: <http://www.crin.org/resources/infodetail.asp?id=13915> vagy <http://tb.ohchr.org/default.aspx?Symbol=CRC/C/HUN/CO/2>.

kapacitásaitól és forrásaitól függ¹⁰⁶.

Mint a [3.1.6. pontban](#) jeleztük, **a fogyatékossgal élő gyermekek jelentős része az otthoni gondozás helyett intézményi ellátásban részesül.** Ezek a gyermekek az intézmény iskolájába járnak, ezáltal ki vannak zárva a többségi iskolákból és más közösségi szolgáltatásokból.

Az oktatásért való felelősség jelenleg elsődlegesen a települési önkormányzatokra hárul, de 2013. január 1-jétől az óvodák kivételével az összes oktatási intézményt az állam veszi át. Az Országos Fogyatékosügyi Programot végrehajtó 2012–2013-as intézkedési terv az SNI tanulókat oktató integrált intézmények számának növelését irányozza elő, amit az EU által támogatott operatív programokból finanszíroznak.

Egy nemrég kiadott miniszteri rendelet szerint költségvetési támogatást igényelhetnek azok az önkormányzatok, amelyek a gyermekek képességeinek kibontakoztatására és a hátrányos helyzetű gyermekek integrálására irányuló iskolai és óvodai tevékenységeket szerveznek¹⁰⁷.

A „Legyen jobb a gyermekeknek!” stratégiáról készített 2010-es jelentésében az Értékelő Bizottság¹⁰⁸ azt állapította meg, hogy (a normál és speciális iskolákban együttesen) az összes tanuló 6,7% volt sajátos nevelési igényű tanuló. A szegényebb régiókban, például Magyarország déli részén (3,2%) az átlagnál magasabb volt az SNI tanulók aránya, ezzel szemben a viszonylag fejlett régióknak számító Közép-Magyarországon alacsonyabb volt az arány. Az iskolák színvonalában regionális egyenlőtlenségek tapasztalhatók, az óvodákhoz való hozzáférés pedig éppen azokban a régiókban korlátozott, ahol nagy a szegénység és többségben van a roma népesség¹⁰⁹.

A jelentés szerint 2010-ben az **SNI tanulók több mint 62,5%-a integrált (normál) oktatásban vett részt** (azaz a fogyatékossgal élők gyermekekkel együtt, az általános rendszerű iskolákban tanult), amivel sikerült elérni az oktatáspolitikai célokat. A legmagasabb arányt e tekintetben is a Dél-Alföldön tapasztalták (74,6%), a legalacsonyabbat pedig Közép-Magyarországon (50,1%)¹¹⁰. A civil szervezetek azonban arról számoltak be, hogy a **fogyatékossgal élő tanulók túlnyomó többsége speciális iskolába jár**, és csak elszigetelt kezdeményezések vannak az integrált oktatási rendszer bevezetésére¹¹¹. A CRPD Bizottság szorgalmazta ezenkívül, hogy Magyarország tegyen fokozott erőfeszítéseket a fogyatékossgal élő gyermekek integrált oktatási rendszerének kialakítása érdekében, és dolgozzon ki programokat, amelyek segítségével a fogyatékossgal élő roma gyermekeket integrálni lehet az általános oktatási programokba¹¹².

¹⁰⁶ További információ itt található: http://ataszjelenti.blog.hu/2012/10/09/nagyon_sajnaljak_de_nem_tudjak_megoldani_hogy_eljusson_az_iskolaba.

¹⁰⁷ Az igazságügyi miniszter 26/2012. (V.9.) rendelete az oktatási esélyegyenlőséget szolgáló támogatásokról.

¹⁰⁸ Jelentés a „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia értékelő Bizottság 2011. évi feladatainak végrehajtásáról, elérhető: <http://romagov.kormany.hu/jelentes-a-legyen-jobb-a-gyermekeknek-nemzeti-strategia-ertekelo-bizottsag-2011-evi-feladatainak-vegrehajtasarol>.

¹⁰⁹ Oktatási adatok a 2011/2012-es tanévről, Központi Statisztikai Hivatal, <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/oktatas1112.pdf>.

¹¹⁰ További információ itt található: <http://romagov.kormany.hu/download/5/c0/40000/Jelent%C3%A9s%20a%20Legyen%20jobb%20a%20gyermekeknek%20%C3%89rt%C3%A9kel%C5%91%20Bizotts%C3%A1g%20%202011%20%20%C3%A9vi%20munk%C3%A1j%C3%A1r%C3%B3l.pdf>.

¹¹¹ A Magyar Fogyatékosügyi Caucus beadványa a „Kérdések jegyzékéhez” az ENSZ Fogyatékos Személyek Jogai Bizottságának 8. ülészakán, 2012, elérhető: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/Session8.aspx>.

¹¹² Elérhető a következő címen: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/Session8.aspx>, 6. o.

3.2.5. A fogyatékossgal élő gyermekeket érintő más sajátos problémák Magyarországon

Az **egészségügyi rendszer hosszú távú alulfinanszírozottsága** folytán Magyarország a magyar népesség egészségügyi állapotát tekintve az OECD sereghajtói közé tartozik¹¹³. A magas színvonalú egészségügyi ellátáshoz szükséges feltételek hiányát különösen a fogyatékossgal élő gyermeket nevelő családok érzik meg.

Fontos problémát jelentenek az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés regionális egyenlőtlenségei, amint arra már sok tanulmány és felmérés felhívta a figyelmet. Az egészségügyi infrastruktúra elégtelensége és a megfelelő javadalmazásban részesülő szakemberek hiánya megnehezíti a hátrányos helyzetű, fogyatékossgal élő gyermekek egészségügyi ellátáshoz való jogának tényleges érvényesítését.

Az érdekelt felekkel készített interjúk alapján a fogyatékossgal élő gyermekek az oktatás terén számos problémával néznek szembe. Ha a gyermeknek nincs fogyatékossga, a szülő választhat, melyik iskolába szeretné járattni. A fogyatékossgal élő gyermekek szüleinek viszont csak **korlátozottan van joguk az iskola megválasztására**. Az interjúk szerint voltak olyan esetek, amikor olyan gyermekeket is speciális iskolába küldtek, akiket rendes iskolába kellett volna íratni, mert a normál iskolák elutasították őket. A speciális iskolák kizárják annak lehetőségét, hogy a gyermek később egyetemre járjon, mivel nem jogosítanak a felsőoktatásba való jelentkezésre. A speciális iskola ezenkívül arra is kihat, hogy a felnőttkorba érve a gyermeknek milyen lehetőségei lesznek az elhelyezkedésre. A problémák között arra is felhívták a figyelmet, hogy a fogyatékossgal élő gyermekek számos más akadállyal is szembesülnek, például a hozzáférés terén. Ha az iskola nem akadálymentes, azaz nincsenek rámpák és felvonók, akkor a mozgáskorlátozott gyermekek a gyakorlatban nem tudnak normál iskolába járni.

A megkülönböztető eljárások miatt **a roma gyermekek túlzott arányban vannak jelen az értelmi fogyatékosoknak fenntartott iskolákban**. Nincs olyan jogi kötelezettség, amely kötelezővé tenné az integrált oktatást. Bár az egyenlő bánásmódról szóló törvény tiltja a szegregációt, a gyakorlatban a tanárok speciális képzésének hiánya és a társadalmi tudatosság alacsony szintje gátat szab az integrált oktatás elterjedésének és az értelmi fogyatékos gyermekek egyenlő elismerésének. Különösen veszélyeztetett helyzetben vannak a roma kisebbséghez tartozó, fogyatékossgal élő személyek: a rájuk vonatkozó oktatási mutatók a népesség bármely más csoportjával összehasonlítva lényegesen alacsonyabbak¹¹⁴. A roma gyermekeket a többségi tanulókhoz képest nagyobb valószínűséggel diagnosztizálják értelmi fogyatékosnak vagy sajátos nevelési igényűnek¹¹⁵.

Az interjúkban megkérdezett érdekelték kiemelték, hogy a fogyatékossgal élő gyermekek nem tudnak ugyanolyan mértékben részt venni a társadalomban, mint a többi gyermek, mivel gyakran nem hallják meg a hangjukat.

¹¹³ Eris M. (2012), „Improving health outcomes and system in Hungary”, Economics Department Working Papers No.961, elérhető: <http://www.oecd.org/economy/economicssurveysandcountrysurveillance/economicssurveyofhungary2012.htm>.

¹¹⁴ A civil társadalom jelentése: Magyarország – Beadvány az ENSZ Egyetemes Időszakos Felülvizsgálathoz az Emberi Jogi Tanács UPR munkacsoportjának 11. ülészakára, 2010, elérhető: http://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/session11/HU/JS1_JointSubmission1eng.pdf.

¹¹⁵ The Dis-Interest of the Child, Romani Children in the Hungarian Child Protection System, az Európai Roma Jogi Központ (ERRC) kiadványa, 2007, 18. o., elérhető: <http://www.errc.org/cms/upload/media/02/8F/m0000028F.pdf>.

4. A JOGOK ÉS JOGI ELVEK GYAKORLATI ÉRVÉNYESÜLÉSÉNEK ÉRTÉKELÉSE

A LEGFONTOSABB MEGÁLLAPÍTÁSOK

- A jogi keretszabályozás gyakorlati végrehajtása alacsony szintű. A bejelentés és a végrehajtás hatékonyságát akadályozza a gyermekbántalmazási esetekre vonatkozó bejelentési mechanizmus alkalmatlansága. Ugyancsak jelentős probléma ezen a téren az elfogadott protokoll hiánya. A fogyatékossgal élő gyermekek számára nem biztosított a szociális szolgáltatásokhoz és az oktatáshoz való hozzáférés.
- A gyermekekkel szembeni erőszakról rendelkezésre álló adatok aggodalomra adnak okot. Az alternatív gondozásban elhelyezett gyermekek száma és az intézményesítettség aránya ugyancsak aggasztó.
- Az alapvető jogok biztosának Hivatala vezető szerepet játszik abban, hogy felhívja a figyelmet a gyermekek helyzetére.
- A szakirodalom a következőket ajánlja: a szociális szolgáltatások (egészségügyi ellátás, oktatás és tömegközlekedés) hozzáférhetőségének javítása; a fogyatékossgal élő emberek iránti társadalmi megértés ösztönzése; a tanárok felkészítése a fogyatékossgal élő emberek területén; a fogyatékossgal élő gyermeket nevelő családok életszínvonalának javítása; a fogyatékossgal élő gyermekeknek szóló egészségügyi ellátásra és szociális szolgáltatásokra elkülönített pénzügyi források növelése.

4.1. Végrehajtási és bejelentési mechanizmusok

A fogyatékossgal élő gyermekekre vonatkozó jogszabályokban a bejelentési eljárásokról szóló rendelkezések is szerepelnek. Az **alapvető jogok biztosának** és hivatalának munkája és megbízatása az Alaptörvény 30. cikkén alapul. A biztos külön figyelmet fordít a gyermeki jogok és a leginkább kiszolgáltatott társadalmi csoportok, köztük a fogyatékossgal élő személyek jogainak védelmére. A biztos felméri és elemzi az alapvető jogok magyarországi helyzetét, és évente jelentésben számol be erről az Országgyűlésnek. A biztos ezáltal tájékoztatást nyújt az általa végzett alapjogi tevékenységekről, és szabályokra vagy módosításokra tesz ajánlást vagy javaslatot. Az alapvető jogok biztosja új feladatként az Alkotmánybíróságnál kezdeményezheti a jogi normák a tekintetben való felülvizsgálatát, hogy megfelelnek-e az Alaptörvénynek. Mivel a gyermekek jogainak védelmére nincs független parlamenti intézmény, a biztos ezen a téren ombudsmanként jár el. A biztos ezért indította el a hatéves megbízatására kiterjedő gyermekjogi projektet. A projekt keretében minden évben kiválaszt egy témakört, és erről igyekszik a lehető legszélesebb közönséget felvilágosítani és az emberek figyelmét felhívni (2011-ben a gyermekek egészségügyi ellátása volt a központi téma).

Az **egyenlő bánásmódról szóló törvény** kimondja, hogy a törvény rendelkezéseinek betartását az **Egyenlő Bánásmód Hatóság** felügyeli. A hatóság kérésre vagy hivatalból

folytat vizsgálatot. A hatóság ezenkívül bírósági keresetet is indíthat, ha a törvény megsértése vagy annak közvetlen veszélye személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érinti. Az egyenlő bánásmód követelményének megsértése miatt indított eljárásokban az alperesnek kell bizonyítania, hogy az egyenlő bánásmód követelményét tiszteletben tartotta. A hatóságnak jogában áll bírságot kiszabni az egyenlő bánásmód elvének megsértéséért.

Az Oktatási Minisztérium rendelete szerint¹¹⁶ bármely gyermek, tanuló, szülő, pedagógus, hallgató, kutató, oktató vagy ezek közössége egyedi beadvánnyal fordulhat az **oktatási jogok biztosához**, ha megítélése szerint a jogait megsértették, vagy azokra nézve a megsértés közvetlen veszélye áll fenn. A biztos kezdeményezi a felek közötti egyeztetést, és a kérelmezőt és az intézményt felhívja a megegyezésre. Amennyiben nem jön létre megegyezés, a biztos személyes közvetítést kezdeményezhet.

A **Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal** a betegjogi és gyermekjogi képviselők foglalkoztatásáért felelős hatóság, amely koordinálja ezek hálózatát, ezáltal érvényre juttatja a szociális ellátásban részesülők jogait. A jogszabályi módosítások miatt ezeket a tevékenységeket más szervek fogják átvenni. A rendszert jelenleg a jogi bizonytalanság jellemzi, ami kihat a betegek¹¹⁷ és a gyermekek jogainak hatékony érvényesítésére.

A gyermekek a **gyermekvédelmi törvény** értelmében különleges védelmet élveznek. A törvény szerint bárkinek, aki tudomást szerez egy gyermek olyan helyzetéről, amely a szociális szolgálatok beavatkozását igényli, jelentenie kell ezt a gyermekjóléti szolgálatnak, vagy gyermekbántalmazás, elhanyagolás vagy más súlyos veszélyeztető ok esetén hatósági eljárást kell kezdeményeznie. Amennyiben ez a helyzet valamely hatóság tudomására jut, az köteles jelenteni a gyermekjóléti szolgálatnak. Ez a bejelentési kötelezettség az oktatásban, egészségügyi és orvosi ellátásban és a szociális szolgálatoknál alkalmazott személyekre is vonatkozik (17. cikk).

4.2. A végrehajtásban előforduló hiányosságok, problémák és kérdések

Bár a fogyatékossgal élő gyermekek jogainak védelmére vannak törvények, ezek végrehajtása gyakran problémás. Mint a fentiekben már említettük, az egyik gondot az **intézményekben élő gyermekek** nagy száma jelenti, és az, hogy a fogyatékossgal élő gyermekek otthoni gondozás helyett sok esetben intézményi ellátásban részesülnek. A szülők ezenkívül csak **korlátozottan** tudnak élni azzal a jogukkal, hogy **iskolát válasszanak** gyermeküknek. A gyermek jövőjére nagymértékben kihat, hogy milyen típusú iskolába jár. A fogyatékossgal élő gyermekeknek fenntartott speciális iskolákban tanulók nem szerzik meg az egyetemi tanulmányokhoz szükséges ismereteket, és nem jelentkezhettek a felsőoktatásba. Ezáltal meg vannak fosztva attól a lehetőségtől, hogy a későbbiekben magasabb életszínvonalat érjenek el.

A (hátrányos helyzetű vagy fogyatékossgal élő gyermekek oktatáshoz való jobb hozzáférése és oktatásuk jobb színvonalára irányuló) „esélyegyenlőségi és integrációs” program első szakaszának értékelése azt állapította meg, hogy a közoktatásért felelős helyi önkormányzatok által végzett integrációs intézkedések nem elég ambiciózusak. A helyi önkormányzatok többsége láthatólag csak a formai követelményeknek igyekezett eleget

¹¹⁶ Az oktatási miniszter 40/1999. rendelete.

¹¹⁷ Betegjogi projekt, „Beteg jogaink – Egészséges méltóság”, elérhető: http://www.ajbh.hu/allam/2011/pdf/ajb_betegjogi_projekt_2012.pdf, 41. o.

tenni, az érdemi intézkedések előkészítése és megtervezése helyett¹¹⁸.

Ami az **egészségügyi ellátórendszert** illeti, ezen a téren **politikai változásra van szükség**. Az alapvető jóléti szolgáltatások biztosítása a helyi önkormányzatok feladata, ezért kulcsfontosságú a megfelelő finanszírozásuk. Az államilag finanszírozott ellátórendszernek meghatározó tényezője az alapellátás, így ennek fejlesztését kell előnyben részesíteni, különösen a vidéki területeken. A szubszidiaritás elve értelmében az alapellátás jelenti a leghatékonyabb szintet az emberek lakóhelyéhez közeli megelőző, gyógyító és ellátó szolgáltatásokhoz. Erősíteni kellene a háziorvosok és a családorvosok arra való képességét és hajlandóságát, hogy bővítsék a definitív ellátás arányát, és aktívan részt vegyenek a megelőzésben és az egészségre nevelésben. Támogatni kell az alapellátásban részt vevő szolgáltatók közötti szorosabb együttműködést. Azokban a régiókban, ahol az egészségügyi ellátórendszer szereplői között vagy az egészségügyi, a szociális és az oktatási intézmények között fejlett szociális háló működik, és intenzívek a szakmai kapcsolatok, korrigálni lehet a szolgáltatásokhoz való hozzáférés problémáit.¹¹⁹

A másik probléma a **jogtudatosság alacsony szintje**, amint arra a szakirodalom és az érdekelt felek is felhívták a figyelmet. A 2008-as és 2009-es Eurobarométer-felmérések azt mutatják, hogy az egész EU-ban a magyar gyerekek vannak a legkevésbé tisztában a jogaikkal (csak a válaszadók 38%-a). 2008-ban összesen 61%-uk, 2009-ben 60% nem tudott a gyermekjogok létezéséről.

Az ombudsman azt is megállapította, hogy a **speciális intézetekben élő gyermekeknek korlátozottan van lehetőségük a panasztételre**. Voltak olyan esetek, amikor a gyermekjogi képviselő évekig nem kereste fel az intézményt, vagy csak telefonon volt elérhető.¹²⁰

A **Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia** kimondja, hogy annak érdekében, hogy megalapozatlanul egyetlen gyermek fogyatékossgá minősítésére se kerüljön sor, folyamatos szakmai segítségnyújtással és független, hatékony ellenőrzésekkel biztosítani kell az eljárásrend és a szakértői vélemény elkészítését megalapozó vizsgálat szakmai követelményeinek érvényesítését. A prevenció jegyében a gyermekek időben történő, szakszerű fejlesztésének biztosítása érdekében egységes eljárásrendet, szakmai tartalmakat és követelményeket kell kidolgozni a koragyermekkori fejlesztés, a nevelési tanácsadás és a logopédiai ellátás területén. Különös figyelmet kell fordítani a **gyermekek indokolatlan fogyatékossgá nyilvánításának elkerülésére** a hátrányos helyzetű, a tartós nevelésbe vett tanulók és a roma gyermekek esetében.

4.3. Bevált módszerek

Magyarországon több érdekelt is foglalkozik a gyermekek és fogyatékossgal élő gyermekek jogaival, köztük például az **alapvető jogok biztosa**. Mivel nincs külön gyermekjogi ombudsman, az általános ombudsman 2008-ban elindította a gyermekek jogaival foglalkozó projektjét. Ezzel elismerte, hogy a magyar jognak utólagos korrekciós funkciója van, ahelyett hogy megelőzné a gyermekek jogainak megsértését. A projekt célja a rendszer hiányosságainak felmérése és a gyermeki jogok támogatása.

¹¹⁸ A Budapest Intézet által az „Eszélyegyenlőségi és integrációs” projektről készített értékelés itt érhető el: http://www.budapestinstitute.eu/uploads/BI_OKM_tamop331_ertekeles_FINAL_corr.pdf

¹¹⁹ Bővebb információért lásd Kereki J. (2010), *A fogyatékossgal és az ellátáshoz való hozzáférés egyenlőtlenségei a korai életszakaszban*, 348–368. o., elérhető: http://www.tarsadalomkutatas.hu/kkk.php?TPUBL-A-925/publikaciok/tpubl_a_925.pdf (magyar nyelven).

¹²⁰ Az ombudsman AJB 797/2011. jelentése, elérhető: <http://www.obh.hu>.

Az **Országos Gyermekegészségügyi Intézet** ezen túlmenően útmutatást készített arról, hogy a szociális szolgálatok hogyan tudják biztosítani a gyermek érdekeinek védelmét és megelőzni a gyermekbántalmazást a felelős hatóságok, köztük a rendőrség értesítésével¹²¹. A **Fővárosi Módszertani Gyermekvédelmi Szakszolgálat** országos módszertani központként működik, és a gyermekvédelem területén belül nagy hangsúlyt helyez a módszertani, elemzési és tanácsadói tevékenységekre¹²².

Az integráció területén örvendetes civil társadalmi kezdeményezés a „**Mindenkinek becsengettek!**” projekt. A projektet a Down Egyesület indította el, de később határokon átnyúló együttműködési programmá alakult, **Magyarország, Szlovákia, Románia és Ukrajna** részvételével¹²³. A projekt célja, hogy a megfelelően differenciált tanítási módszerek alkalmazásával a fogyatékossgal élő gyermekek számára is elérhetővé tegye az oktatást. A program keretében egy gyógypedagógus hetente egyszer elviszi a fogyatékossgal élő gyermekeket a többségi óvodákba és iskolákba, hogy az ép gyermekekkel megismerkedjenek, együtt töltsenek valamennyi időt és a tanév végére elkészítsenek egy előadást vagy alkotást. A program a többségi tanárok számára is fontos, mivel a fogyatékossgal élő gyermekekkel közös munka terén nekik általában kevés a tapasztalatuk, vagy nincs is.

Magyarországon különösen a **jelnyelvről és a megkülönböztetésmentességről szóló jogszabály** terén sikerült előrehaladást elérni az uniós és nemzetközi előírások hatékony végrehajtásában.

Az **egészségügyi ellátórendszerben** nem sikerült bevált módszert találni.

4.4. Adatok és ellenőrzési mechanizmusok

Mint a fentiekben már említettük, az egyenlő bánásmódról szóló törvény rendelkezéseinek betartását az **Egyenlő Bánásmód Hatóság** felügyeli. Az **ombudsman** független intézményként biztosítja az alapvető jogok hatékony és mindenre kiterjedő védelmét, Magyarország Alaptörvényének végrehajtása érdekében.

Ami a fogyatékossgal élő gyermekeknek szóló egészségügyi szolgáltatásokat illeti, az **Országos Gyermekegészségügyi Intézet** (OGYEI) az egész országra kiterjedő adatbázist¹²⁴ működtet a fogyatékossgal élő gyermekek számára elérhető speciális gondozási és korai fejlesztő szolgáltatásokról, törekedve arra, hogy a szolgáltatások minden meglévő típusát feltüntesse, amilyen például az egészségügyi ellátás, az oktatási és szociális támogatás.

¹²¹ Az útmutató az Országos Gyermekegészségügyi Intézet honlapján érhető el: http://www.ogyei.hu/upload/files/gyermekb_modszertani_ajanlas.pdf.

¹²² A Fővárosi Módszertani Gyermekvédelmi Szakszolgálatról információ itt található: <http://www.tegyesz.hu>.

¹²³ A „Mindenkinek becsengettek!” projekt a DOWN Egyesület, a Medical and Social Rehabilitation Center (Ungvár) és a Szatmárnémeti Caritas együttműködésével valósult meg. A Magyarország–Szlovákia–Románia–Ukrajna ENPI Határon Átnyúló Együttműködési Program a 2007–2013-as programozási időszakban kerül megvalósításra. További információ a következő weboldalon érhető el: http://mindenkinkebecsengettek.hu/sites/default/files/HUN_publication.pdf.

¹²⁴ Az Országos Gyermekegészségügyi Intézet hivatalos honlapja itt érhető el: <http://rehab.ogyei.hu>.

4.5. A szakirodalom ajánlásai

Meg kell jegyeznünk, hogy Magyarországon **nagyon kevés szakirodalom foglalkozik a fogyatékossgal élő gyermekekkel**. A témában készült szakirodalom legnagyobb része a kormány, más hatóságok és civil szervezetek által készített felmérésekből és jelentésekből áll. A szakirodalom számos problémás területre felhívja a figyelmet a fogyatékossgal élő gyermekek kapcsán: ilyen például a szociálisan hátrányos helyzetű, de egyébként ép gyermekek enyhe értelmi fogyatékosnak diagnosztizálása, az oktatáshoz és egészségügyi ellátáshoz való elégtelen hozzáférés és az iskolai szegregáció.

A gyermekek magyarországi helyzetét illetően az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága¹²⁵ általánosságban felhívta a figyelmet az egyezmény végrehajtásával kapcsolatos átfogó nemzeti cselekvési terv és szakpolitikai koordináció szükségességére, paraméterek szerint csoportosított statisztikai adatokra, költségvetési előirányzatra, szakemberképzésre, az etnikai kisebbséghez tartozó gyermekekkel (különösen a romákkal) szembeni megkülönböztetésre, a város-vidék egyenlőtlenségek csökkentésére, az egészségügyi kérdésekre, az egészségügyi ellátáshoz és oktatáshoz való hozzáférésre, a szexuális kizsákmányolásra és emberkereskedelemre.

Az **ésszerű alkalmazkodás elvét bele kell foglalni** az Alaptörvénybe és az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvénybe, amely jelenleg nem definiálja az ésszerű alkalmazkodás elvét¹²⁶.

A CRC Bizottság azt ajánlja, hogy Magyarország szisztematikusan **számoljon fel minden olyan intézményi berendezkedést, ahol a gyermekeket megkülönböztető módon elkülönítik**, és változtasson azon a széles körben elterjedt megkülönböztető eljárásról, hogy a roma közösség tagjait kirekesztik az olyan szolgáltatásokból, amelyeknek mindenki számára hozzáférhetőnek kellene lenni¹²⁷. A bizottság azt javasolta ezenkívül, hogy Magyarország **biztosítson megfelelő családtámogatást**, hogy megakadályozza a gyermekek elszakítását a családjuktól, és a nevelőszülői gondozásban az alternatív gondozás egyik formájaként ösztönözze a családi alapú segítségnyújtást. Az intézményesítést csak végső megoldásként lenne szabad használni, a gyermek mindenek felett álló érdekének figyelembevételével¹²⁸.

A bizottság szorgalmazta továbbá, hogy Magyarország **erősítse a gyermekek védelmét és javítson a gyermekbántalmazási esetek bejelentésén**, többek között azzal, hogy gondoskodik róla, hogy a gyermekekkel vagy gyermekek ügyében dolgozó szakemberek bejelentési kötelezettségét a gyakorlatban is alkalmazzák, és kialakítja a helyi önkormányzatokra háruló felelősségek ellenőrzésének rendszerét. Hangsúlyozták az erőszaknak áldozatul eső gyermekek teljes fizikai és lelki felépüléséhez és társadalmi visszailleszkedéséhez szükséges szolgáltatások kidolgozását¹²⁹.

A „Legyen jobb a gyermekeknek!” stratégia végrehajtásának felügyeletével megbízott

¹²⁵ Az ENSZ Gyermeki Jogok Bizottságának záró megjegyzései Magyarország második időszaki jelentéséhez, 2006, elérhető: <http://www.crin.org/resources/infodetail.asp?id=13915>.

¹²⁶ A Magyar Fogyatékosügyi Caucus által a CRPD Bizottságnak 2010-ben benyújtott CRPD árnyékjelentés, „Fogyatékos személyek jogai vagy fogyatékos jogok?”, elérhető: http://mdac.info/sites/mdac.info/files/hungarian_crpd_alternative_report.pdf.

¹²⁷ Az ENSZ Gyermeki Jogok Bizottságának záró megjegyzései Magyarország második időszaki jelentéséhez, 2006, 5. o., elérhető: <http://www.crin.org/resources/infodetail.asp?id=13915>.

¹²⁸ Uo. 7. o.

¹²⁹ Uo. 8. o.

értékelő bizottság jelentésében¹³⁰ megállapította, hogy a tény alapú szakpolitikához szükséges a megfelelő színvonalú adatgyűjtés, a gyerekszegénységgel kapcsolatos indikátorok és a szakértők bevonásával működő megfelelő monitoringrendszer. A fogyatékossgal élő gyermekekkel kapcsolatban azt állapította meg, hogy ki kell dolgozni **a fogyatékossgra vonatkoztható információk előállításának metodikáját, és be kell építeni a releváns adatgyűjtések rendszerébe.**

A megvizsgált szakirodalmi források mindegyike kiemelte a **befogadó politika és az integrációs módszerek hiányát**, valamint a fogyatékossgal élő gyermekek **elégtelen támogatását.**

¹³⁰ A „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottság jelentése, 2012, elérhető: <http://romagov.kormany.hu/download/5/c0/40000/Jelent%C3%A9s%20a%20Legyen%20jobb%20a%20gyermeknek%20%C3%89rt%C3%A9kel%C5%91%20Bizotts%C3%A1q%20%202011%20%20%C3%A9vi%20munk%C3%A1j%C3%A1r%C3%B3l.pdf> (magyar nyelven).

5. ÖSSZEGZÉS

A tanulmányból kiderült, hogy Magyarországon a fogyatékossgal élő gyermekek jogi védelemben részesülnek az olyan területeken, mint az oktatás vagy a megkülönböztetésmentesség. Ami viszont a törvények végrehajtását illeti, vannak hiányosságok, többnyire a fogyatékossgal élő gyermekek sajátos helyzetének minden aspektusával foglalkozó intézkedések, cselekvési tervek vagy holisztikus megközelítések hiánya miatt.

A fogyatékossgal élő gyermekek külön problémákkal néznek szembe az olyan területeken, mint a családi élethez vagy az oktatáshoz való jog. A családi élethez való jog érvényesítésével kapcsolatban a fő problémát az otthoni vagy családi gondozás helyetti széles körű intézményesítettség jelenti, valamint a roma gyermekek aránytalanul nagy létszáma az intézményekben. Az oktatáshoz való jogot tekintve a kormányzati erőfeszítések ellenére a fogyatékossgal élő tanulók túlnyomó többsége ma is speciális iskolákba jár. Ennek fő oka az alulfinanszírozottság, a fogyatékossgal élő személyekkel szembeni megértés hiánya a társadalom részéről és a tanárok megfelelő képzésének hiánya.

A gyermekeket védő intézkedések végrehajtása elégtelen, emiatt nemzetközi összehasonlításban riasztóak a gyermekekkel szembeni erőszakról szóló statisztikák.

További intézkedésekre van szükség ahhoz, hogy az élet minden területén teljes mértékben érvényesíteni lehessen a hozzáféréshez való jogot, a fizikai és a kommunikációs hozzáférhetőséget egyaránt ideértve. Magyarországon a fogyatékossgal élő személyek a megkülönböztetés és a hozzáférést gátló fizikai és kommunikációs akadályok különféle típusaival szembesülnek.

Ugyancsak megoldatlan a fogyatékossgal élő gyermekek szisztematikus képviselése a központi döntéshozatalban és az őket érintő politikai intézkedések kidolgozásában. Pillanatnyilag nincs hatályban olyan intézkedés, amely a képviselési szerveket bevonná az állami döntéshozatali folyamatok tervezésébe, végrehajtásába és felügyeletébe. Hiányzik a civil társadalom bevonása: A civil szervezetek és a fogyatékosügyi szervezetek jellemzően általánosságban foglalkoznak a fogyatékossgal élő személyek helyzetével, és kevesebb figyelmet fordítanak külön a gyermekekre.

Magyarországon a humán szolgáltatásokra szánt források hiánya következtében a fogyatékossgal élő gyermeket nevelő családok sok esetben nem kapnak tényleges segítséget a hatóságoktól és a szociális szolgáltatóktól. A kutatásokból kiderült, hogy a családok helyzete és életszínvonala drámai változáson megy keresztül egy fogyatékossgal élő gyermek születése után. A társadalmi kirekesztés, illetve a korai fejlesztéshez és oktatáshoz való hozzáférés hiánya következtében a fogyatékossgal élő gyermekekre felnőttkorukban munkanélküliség, alacsonyabb életminőség és rosszabb életszínvonal vár.

HIVATKOZÁSOK

1. Jogszabályok

a. Nemzetközi jog

- A Gyermekek Jogairól szóló ENSZ-egyezmény.
- A fogyatékosokkal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény.

b. Uniós jog

- Az Európai Unió Alapjogi Chartája.

c. Nemzeti jog

- A családjogi törvény (1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról).
- A Polgári Törvénykönyv (1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről).
- A gyermekvédelmi törvény (1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról).
- Az egészségügyi törvény (1997. évi CLIV törvény az egészségügyről).
- A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény.
- A fogyatékosügyi törvény (1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról).
- Az egyenlő bánásmódról szóló törvény (2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról).
- A 10/2006. (II.16.) országgyűlési határozat az új Országos Fogyatékosügyi Programról.
- Az Országgyűlés 47/2007. határozata a „Legyen jobb a Gyermekeknek” Nemzeti Stratégiáról, 2007–2032.
- 2009. évi CXXV. törvény a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról.
- A köznevelési törvény (2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről).
- A felsőoktatási törvény (2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról).
- A Kormány 1056/2012. (III.9.) Korm. határozata az új Országos Fogyatékosügyi Program végrehajtásának 2012–2013. évekre vonatkozó intézkedési tervéről.
- A Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2011–2020, Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, 2011.
- A Kormány 1430/2011. (XII.13.) Korm. határozata a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiáról, valamint végrehajtásának a 2012–2014. évekre szóló kormányzati intézkedési tervéről.
- Magyarország Alaptörvénye (2012-től hatályban).

2. Nemzeti ítélkezési gyakorlat

- Az Alkotmánybíróság 9/1990. (IV. 25.) határozata a pozitív diszkriminációról.

3. Szakirodalom

- Bartha A. (2011), *A válság hatása az esélyegyenlőség és a társadalmi kirekesztés szempontjából*, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, 2011, elérhető: http://ncsszi.hu/kutatasok-1_10/hatranynos-helyzetu-csoportok-2_13/a-valsag-hatasa-az-eselyegyenloseg-es-a-tarsadalmi-kirekesztes-szempontjabol-n_98.
- Verdes T. (2005), *Súlyosan, halmozottan fogyatékos gyermekek és fiatalok a közoktatásban*, in Könczei G. (szerk.), *A súlyos és halmozott fogyatékossgal élő emberek helyzete Magyarországon*, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2009, elérhető: <http://mek.oszk.hu/09500/09511/09511.pdf>.
- Bánfalvy C. (2009), *A fogyatékos emberek iskolai integrációjáról*, 2009, elérhető: http://www.esely.org/kiadvanyok/2009_2/001BANFALVY.pdf.
- Heindl P. (2011), *Az új oktatási törvény koncepciójának esélyegyenlőségi szempontú vizsgálatáról*, elérhető: <http://beszelo.c3.hu/cikkek/az-uj-oktatasi-torveny-koncepciojanak-eselyegyenlosegi-szempontu-vizsgalatarol>.
- Kereki J. (2010): *A fogyatékossg és az ellátáshoz való hozzáférés egyenlőtlenségei a korai életszakaszban*, in Kolosi T. és István György T. (szerk.) *Társadalmi Riport*, 2010, elérhető: http://www.tarsadalomkutatas.hu/kkk.php?TPUBL-A-925/publikaciok/tpubl_a_925.pdf, (magyar nyelven).
- Verdes T., Scharle Á., Váradi B. (2012), *Intézet helyett. A fogyatékos személyeket támogató szociálpolitika megújításának lehetséges irányairól*, 2012, elérhető: http://tasz.hu/files/tasz/imce/2011/intezet_helyett_2012.pdf.
- A „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottság jelentése, 2012, elérhető: <http://romagov.kormany.hu/download/5/c0/40000/Jelent%C3%A9s%20a%20Legyen%20jobb%20a%20gyermekeknek%20%C3%89rt%C3%A9kel%C5%91%20Bizotts%C3%A1g%20%202011%20%20%C3%A9vi%20munk%C3%A1j%C3%A1r%C3%B3l.pdf>.
- Az alapvető jogok biztosának 2011. évi jelentése az Országgyűlés részére, az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, 2012, elérhető: http://www.obh.hu/allam/2011/pdf/ajb_beszamolo_hu_2011.pdf.
- *A gyermekek testi-lelki egészsége*, Jelentés az alapvető jogok biztosának 2011-es gyermekjogi projektjéről, AJB Projektfüzetek, 2012, elérhető: http://www.obh.hu/allam/2011/pdf/ajb_gyermekjogi_projekt_2012.pdf.
- Beteg jogaink – Egészséges méltóság, Jelentés az alapvető jogok biztosának 2011-es betegjogi projektjéről, AJB Projektfüzetek, 2012, elérhető: http://www.ajbh.hu/allam/2011/pdf/ajb_betegjogi_projekt_2012.pdf.
- Memorandum a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. magyar törvényről, amelyet a European Centre for Law and Justice nyújtott be a Velencei Bizottság (Európai bizottság a demokrácia érvényesítésére a jog eszközeivel) és az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének Monitoringbizottsága részére, 2012, elérhető: <http://eclj.org/PDF/eclj-memorandum-hungarian-law-on-the-protection-of-families.pdf>.
- Magyarország első időszaki jelentése az ENSZ Fogyatékos Személyek Jogai Bizottsága részére, 2011, elérhető: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/Session8.aspx>.
- Magyarország harmadik, negyedik és ötödik időszakos jelentése az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága részére, 2012, elérhető: <http://www.kormany.hu/download/8/e6/b0000/Gyermekek%20jogai,%20%20JELENT%>

C3%89S%202012.pdf.

- A CRC Bizottság 41. ülészakának záró megjegyzései, 2006, elérhető: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/crcs41.htm>.
- A CRPD Bizottság 8. ülészakának záró megjegyzései, 2012, elérhető: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/Session8.aspx>.
- Civil társadalmi jelentés: Beadvány az ENSZ Egyetemes Időszakos Felülvizsgálathoz az Emberi Jogi Tanács UPR munkacsoportjának 11. ülészakára, 2010, elérhető: http://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/session11/HU/JS1_JointSubmission1-eng.pdf.
- „Fogyatékos személyek jogai vagy fogyatékos jogok?“, a Magyar Fogyatékosügyi Caucus által benyújtott CRPD árnyékjelentés, 2010, elérhető: http://mdac.info/sites/mdac.info/files/hungarian_crpd_alternative_report.pdf
- A Gyerekesély Közhasznú Egyesület jelentése, 2011, elérhető: http://gyere.net/downloads/Civil_jelentes_2011.pdf.
- A League Table for Child Maltreatment in Rich Nations, UNICEF Innocenti Research Centre, 2003, elérhető: <http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/repcard5e.pdf>.
- „At home or in a home?“ Formal care and adoption of children in Eastern Europe and Central Asia, UNICEF Regional Office for Central and Eastern Europe and the Commonwealth of Independent States (CEE/CIS), 2010, elérhető: http://www.unicef.org/ceecis/At_home_or_in_a_home_report.pdf.
- The Dis-Interest of the Child, Romani Children in the Hungarian Child Protection System, az Európai Roma Jogi Központ (ERRC) kiadványa, 2007, 18. o., elérhető: <http://www.errc.org/cms/upload/media/02/8F/m0000028F.pdf>.
- Enabling Reform „Why supporting children with disabilities must be at the heart of successful child care reform“, 2012, elérhető: http://www.crin.org/docs/Enabling%20Reform_March2012.pdf.
- Berg le Clercq T. (2012), „Combating child abuse and neglect in Germany, Hungary, Portugal, Sweden and The Netherlands“, Final Report of Work Stream 1: Collecting and Comparing Strategies, Actions and Practice, Daphne project of the European Union: „Prevent and Combat Child Abuse: What works?, An overview of regional approaches, exchange and research“, Netherlands Youth Institute, 2012, elérhető: <http://www.youthpolicy.nl/yp/downloadsyp/Publications-Combating-child-abuse-and-neglect-in-Germany,-Hungary,-Portugal,-Sweden-and-The-Netherlands.pdf>.
- Eris M. (2012), „Improving health outcomes and system in Hungary“, Economics Department Working Papers No.961 relating to the 2012 OECD Economic Survey of Hungary, OECD, 2012, elérhető: <http://www.oecd.org/economy/economicsurveys-andcountryveillance/economicsurveyofhungary2012.htm>.
- A magyar Fogyatékos Emberek Szövetségeinek Tanácsa, az Európai Fogyatékosügyi Fórum és a Nemzetközi Fogyatékosügyi Szövetség Magyarországról szóló közös beadványa az ENSZ Nőkkel Szembeni Erőszak Felszámoló Bizottságának előkészítő munkacsoportjához, 54. ülészak, elérhető: http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/ngos/FESZT_EDF_IDAJointSubmission_PSWG_Hungary.pdf.

4. Statisztikák

- *Társadalmi jellemzők és ellátórendszerek*, Központi Statisztikai Hivatal, 2008, elérhető: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/tarsjell/tarsjell08.pdf>.

- *Az állami gondoskodástól a mai gyerekvédelemig*, Központi Statisztikai Hivatal, 2012, elérhető: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/allamigondoskodas.pdf>.
- Oktatási adatok, 2010/2011, Statisztikai tükör, Központi Statisztikai Hivatal, 2011. április, elérhető: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/oktatas1011.pdf>.

5. Egyéb

Az alapvető jogok biztosának jelentései

- AJB-3809/2010, elérhető: http://www.obh.hu/allam/aktualis/htm/kozlemeny_20110816.htm.
- AJB-2227/2010, elérhető: http://www.obh.hu/allam/aktualis/pdf/jelentes_20100227.pdf.
- AJB 457/2011, elérhető: <http://www.obh.hu/allam/jelentes/201100457.rtf>.
- AJB 3540/2011, elérhető: <http://www.obh.hu/allam/jelentes/201103540.rtf>.
- AJB 316/2011, elérhető: <http://obh.hu/allam/jelentes/201100316.rtf>.
- AJB-2031/2011, elérhető: <http://obh.hu/allam/jelentes/201102031.rtf>.
- AJB 797/2011, elérhető: <http://www.obh.hu/allam/jelentes/201100797.rtf>.

Honlapok

- Az alapvető jogok biztosa, elérhető: www.ajbh.hu.
- Egyenlő Bánásmód Hatóság, elérhető: www.egyenlobanasmod.hu.
- Magyarország Kormánya, elérhető: <http://www.kormany.hu/hu>.
- UNICEF Magyar Bizottság, elérhető: <http://unicef.hu>.
- Társaság a Szabadságjogokért, elérhető: www.tasz.hu.
- Központi Statisztikai Hivatal, elérhető: www.ksh.hu.

1. MELLÉKLET – ÖSSZEFOGLALÓ TÁBLÁZAT

A gyermek jogairól szóló egyezmény (CRC) és a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (CRPD) szerinti jogok és elvek jogi érvényesítésének elemzése	
Magyar jogszabály	Megjegyzés/a végrehajtás értékelése
A gyermek mindenk felett álló érdeke	
<p>Az Alaptörvény XVI. cikkének (1) bekezdése Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.</p> <p>A gyermekvédelmi törvény 2. cikkének (1) bekezdése A gyermekek védelmét ellátó helyi önkormányzatok, gyámhivatalok, bíróságok, rendőrség, ügyészség, pártfogó felügyelői szolgálat, más szervezetek és személyek e törvény alkalmazása során a gyermek mindenk felett álló érdekét figyelembe véve, törvényben elismert jogait biztosítva járnak el.</p> <p>A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény 1. cikkének (4) bekezdése Az állam – annak érdekében, hogy minden gyermek családban nevelkedhessen fel – támogatja az örökbefogadást, és gyors, méltányos határidőn belüli, a gyermek érdekeit szem előtt tartó örökbefogadási eljárás kialakítására törekszik.</p> <p>A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény 13. cikkének (3) bekezdése A kiskorú gyermek szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját testi, lelki és szellemi fejlődése érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el.</p> <p>A családjogi törvény 1. cikkének (2) bekezdése E törvény alkalmazása során mindenkor a kiskorú gyermek érdekére figyelemmel, jogait biztosítva kell eljárni.</p> <p>A családjogi törvény 71. cikkének (1) bekezdése A szülői felügyeletet a kiskorú gyermek érdekeinek megfelelően kell gyakorolni.</p>	<p>Részleges végrehajtás.</p> <p>A gyermek mindenk felett álló érdekét Magyarországon számos törvény biztosítja. A jogi keret előírja, hogy az őt érintő döntésekben a gyermek mindenk felett álló érdekének kell az elsődleges szempontnak lennie. Néhány területen azonban vannak hiányosságok a gyakorlati végrehajtásban, mivel a jelenlegi jogi keret nem támogatja vagy ösztönzi a fogyatékossgal élő személyek családalapítását és a szülői vagy házastársi jogaik gyakorlását. Sok gyermek intézményekben nevelkedik amiatt, hogy a fogyatékossgal élő gyermeket nevelő családok nem kapnak megfelelő segítséget és támogatást a szociális jóléti és támogatási rendszertől, amivel megelőzhető lenne a gyermekek elválasztása.</p> <p>Az új köznevelési törvény nem tesz említést a gyermek mindenk felett álló érdekéről, ami hiányosságnak minősül.</p>

A gyermek jogairól szóló egyezmény (CRC) és a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (CRPD) szerinti jogok és elvek jogi érvényesítésének elemzése

Magyar jogszabály	Megjegyzés/a végrehajtás értékelése
A hátrányos megkülönböztetés tilalma	
<p>Az Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékossg [...] szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.</p> <p>XV. cikk (3) bekezdése Magyarország az esélyegyenlőség és a társadalmi felzárkózás megvalósulását külön intézkedésekkel segíti.</p> <p>XV. cikk (4) bekezdése Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élöket.</p> <p>Az egyenlő bánásmódról szóló törvény 7. cikkének (1) bekezdése Az egyenlő bánásmód követelményének megsértését jelenti a közvetlen hátrányos megkülönböztetés, a közvetett hátrányos megkülönböztetés, a zaklatás, a jogellenes elkülönítés, a megtorlás, valamint az ezekre adott utasítás.</p> <p>A köznevelési törvény 1. cikkének (2) bekezdése A köznevelés egészét a tudás, az igazságosság, a rend, a szabadság, a méltányosság, a szolidaritás erkölcsi és szellemi értékei, az egyenlő bánásmód [...] határozzák meg.</p> <p>Egészségügyi és orvosi ellátás és szociális szolgáltatások, oktatás Az egyenlő bánásmódról szóló törvény 8. cikke Közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek minősül az olyan rendelkezés, amelynek eredményeként egy személy vagy csoport valós vagy vélt neme, [...], fogyatékossga, [...] miatt részesül kedvezőtlenebb bánásmódban, mint amelyben más, összehasonlítható helyzetben levő személy vagy csoport részesül.</p> <p>Az egyenlő bánásmódról szóló törvény 9. cikke Közvetett hátrányos megkülönböztetésnek minősül az a közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek nem minősülő, látszólag az egyenlő bánásmód követelményének megfelelő rendelkezés, amely a 8.</p>	<p>Részleges végrehajtás.</p> <p>A megkülönböztetésmentességet Magyarországon több törvényben is érvényesítették, például a köznevelési törvényben és az egyenlő bánásmódról szóló törvényben.</p> <p>A magyar jog az ésszerű alkalmazkodás követelményét viszont nem ismeri el.</p>

A gyermek jogairól szóló egyezmény (CRC) és a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (CRPD) szerinti jogok és elvek jogi érvényesítésének elemzése	
Magyar jogszabály	Megjegyzés/a végrehajtás értékelése
<p>§-ban meghatározott tulajdonságokkal rendelkező egyes személyeket vagy csoportokat lényegesen nagyobb arányban hátrányosabb helyzetbe hoz, mint amelyben más, összehasonlítható helyzetben lévő személy vagy csoport volt, van vagy lenne.</p> <p>Az egyenlő bánásmódról szóló törvény 10. cikkének (2) bekezdése Jogellenes elkülönítésnek minősül az a rendelkezés, amely a 8. §-ban meghatározott tulajdonságai alapján egyes személyeket vagy személyek csoportját a velük összehasonlítható helyzetben lévő személyektől vagy személyek csoportjától – anélkül, hogy azt törvény kifejezetten megengedné – elkülönít.</p> <p>A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény 7/A. cikke A fogyatékos személy számára [...] – figyelembe véve a különböző fogyatékossgai csoportok eltérő speciális szükségleteit – biztosítani kell a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférést.</p> <p>A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény 7/B. cikke Az egyenlő esélyű hozzáférés megvalósításának határideje 2010. december 31.</p> <p>A magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról szóló 2009. évi CXXV. törvény 1. cikke E törvény célja a magyar jelnyelv nyelvi státuszának elismerése, továbbá annak biztosítása, hogy a hallássérült és siketvak személyek a magyar jelnyelvet, illetve a speciális kommunikációs rendszereket használhassák és az állam által finanszírozott jelnyelvi tolmácsszolgáltatást igénybe vehessék.</p>	
A gyermek képességeinek fejlettsége	
<p>Az Alaptörvény XVI. cikkének (1) bekezdése Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.</p> <p>Az Alaptörvény XVI. cikkének (3) bekezdése</p>	<p>Nem teljes végrehajtás.</p> <p>A magyar jogszabályokban semmilyen rendelkezés nem szerepel a gyermek képességei fejlettségének tiszteletben tartásáról. Több</p>

A gyermek jogairól szóló egyezmény (CRC) és a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (CRPD) szerinti jogok és elvek jogi érvényesítésének elemzése	
Magyar jogszabály	Megjegyzés/a végrehajtás értékelése
<p>A szülők kötelesek kiskorú gyermekükről gondoskodni. E kötelezettség magában foglalja gyermekük taníttatását.</p> <p>A gyermekvédelmi törvény 6. cikkének (3) bekezdése A fogyatékos, tartósan beteg gyermeknek joga van a fejlődését és személyisége kibontakozását segítő különleges ellátáshoz.</p> <p>A családjogi törvény 71. cikkének (1) bekezdése A szülői felügyeletet a kiskorú gyermek érdekeinek megfelelően kell gyakorolni.</p> <p>A köznevelési törvény 1. cikkének (1) bekezdése A köznevelési rendszer elősegíti a gyermekek, fiatalok harmonikus lelki, testi és értelmi fejlődését, készségeik, képességeik, ismereteik [...] tudatos fejlesztése révén [...].</p> <p>A köznevelési törvény 15. cikkének (5) bekezdése Ha a tanuló – a szakértői bizottság szakértői véleményében foglaltak szerint – iskolába járással nem tud részt venni a fejlesztő nevelés-oktatásban, a tankötelezettségét teljesítheti egyénileg, otthoni ellátás keretében, vagy abban az intézményben, amely a gyermek ápolását, gondozását ellátja. Az egyéni fejlesztő oktatást a fejlesztő nevelés-oktatást nyújtó iskola szervezi meg.</p>	<p>törvényben is vannak azonban a gyermekek és fiatalok megfelelő fejlődésére vonatkozó rendelkezések.</p>
A részvételhez való jog/a meghallgatáshoz való jog	
<p>A Polgári Törvénykönyv 12/D. cikke A törvényes képviselőnek a kiskorú személyét és vagyonát érintő jognyilatkozata megtétele során [...] az ítélőképessége birtokában lévő kiskorú véleményét figyelembe kell vennie.</p> <p>A családjogi törvény 71. cikkének (1) bekezdése A szülőknek biztosítaniuk kell, hogy [...] gyermekük az őt érintő döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson. A gyermek véleményét – korára, érettségére figyelemmel – tekintetbe kell venni.</p> <p>A gyermekvédelmi törvény 8. cikke A gyermeknek joga van a szabad véleménynyilvánításhoz, és ahhoz, hogy tájékoztatást kapjon</p>	<p>Eredményes végrehajtás.</p> <p>A gyermekek részvételét számos törvény biztosítja, olyan területeken, mint a családi élet, az oktatás és a gyermekvédelmi szolgálatok eljárásai.</p>

A gyermek jogairól szóló egyezmény (CRC) és a fogyatékkal élő személyek jogairól szóló egyezmény (CRPD) szerinti jogok és elvek jogi érvényesítésének elemzése	
Magyar jogszabály	Megjegyzés/a végrehajtás értékelése
<p>jogairól, jogai érvényesítésének lehetőségeiről, továbbá ahhoz, hogy a személyét és vagyonát érintő minden kérdésben [...] meghallgassák, és véleményét [...] figyelembe vegyék. A gyermeknek joga van ahhoz, hogy az őt érintő ügyekben (a törvényben meghatározott) fórumoknál panasszal éljen, és alapvető jogai megsértése esetén bíróságnál és más szerveknél eljárást kezdeményezzen.</p> <p>A köznevelési törvény 46. cikke (6) bekezdésének g) pontja A tanuló joga, hogy az emberi méltóság tiszteletben tartásával szabadon véleményt nyilvánítson minden kérdéstről, az őt nevelő és oktató pedagógus munkájáról és az intézmény működéséről, továbbá tájékoztatást kapjon személyét és tanulmányait érintő kérdésekről, valamint e körben javaslatot tegyen [...] és arra [...] érdemi választ kapjon.</p> <p>A köznevelési törvény 46. cikke (6) bekezdésének k) pontja A tanuló joga, hogy személyesen vagy képviselői útján [...] részt vegyen az érdekeiket érintő döntések meghozatalában.</p> <p>46. cikk (3) bekezdés h) pont A gyermeknek, a tanulónak joga, hogy az oktatási jogok biztosához forduljon.</p>	
Az erőszakmentességhez való jog	
<p>A gyermekvédelemről szóló 1997. évi XXXI. törvény 6. cikkének (5) bekezdése A gyermeknek joga van emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással – fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal –, az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez. A gyermek nem vethető alá kínzásnak, testi fenyegetésnek és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetésnek, illetve bánásmódnak.</p>	<p>Eredményes végrehajtás.</p> <p>A magyar törvények biztosítják az erőszaktól való mentességet. A gyakorlati végrehajtás mindazonáltal megkérdőjelezhető.</p>
A családi élethez való jog	
<p>Az Alaptörvény VI. cikke Mindenkinnek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák.</p> <p>A gyermekvédelmi törvény 2. cikkének (2) bekezdése</p>	<p>Eredményes végrehajtás.</p> <p>A családi élethez való jog szellemiségét eredményesen átültették a magyar jogba, de a gyakorlati megvalósítás aggályos amiatt, hogy a</p>

A gyermek jogairól szóló egyezmény (CRC) és a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (CRPD) szerinti jogok és elvek jogi érvényesítésének elemzése

Magyar jogszabály	Megjegyzés/a végrehajtás értékelése
<p>A gyermekvédelmi rendszerhez tartozó hatóságok tevékenységük során együttműködnek a családdal és – jogszabályban meghatározottak szerint – elősegítik a gyermek családban történő nevelkedését.</p> <p>A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény preambuluma A család Magyarország legfontosabb nemzeti erőforrása. A társadalom alapegysége és az emberi személyiség kibontakoztatásának természetes közege, amit az államnak tiszteletben kell tartania. A családban történő nevelkedés biztonságosabb minden más lehetőséghez képest.</p> <p>A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény 1. cikkének (4) bekezdése Az állam – annak érdekében, hogy minden gyermek családban nevelkedhessen fel – támogatja az örökbefogadást, és gyors, méltányos határidőn belüli, a gyermek érdekeit szem előtt tartó örökbefogadási eljárás kialakítására törekszik.</p> <p>A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény 13. cikkének (3) bekezdése A kiskorú gyermek szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját testi, lelki és szellemi fejlődése érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el.</p>	<p>fogyatékossgal élő gyermeket nevelő családok nem kapnak támogatást a szociális szolgáltatóktól.</p>
<p>A segítségnyújtáshoz való jog</p>	
<p>A gyermekvédelmi törvény 6. cikkének (3) bekezdése A fogyatékos, tartósan beteg gyermeknek joga van a fejlődését és személyisége kibontakozását segítő különleges ellátáshoz.</p>	<p>Nem teljes végrehajtás.</p> <p>A jelenlegi jogi keret nem támogatja vagy ösztönzi a fogyatékossgal élő személyek családalapítását és a szülői vagy házastársi jogaik gyakorlását. Sok gyermek intézményekben nevelkedik amiatt, hogy a fogyatékossgal élő gyermeket nevelő családok nem kapnak segítséget és támogatást a szociális jóléti és támogatási rendszertől, amivel megelőzhető lenne a gyermekek elválasztása.</p>
<p>Az oktatáshoz való jog (az integrált oktatást is beleértve)</p>	
<p>Az Alaptörvény XI. cikke</p>	<p>Nem teljes végrehajtás.</p>

A gyermek jogairól szóló egyezmény (CRC) és a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (CRPD) szerinti jogok és elvek jogi érvényesítésének elemzése	
Magyar jogszabály	Megjegyzés/a végrehajtás értékelése
<p>Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.</p> <p>Az Alaptörvény XVI. cikkének (2) bekezdése A szülőknek joguk van megválasztani a gyermeküknek adandó nevelést.</p> <p>A köznevelési törvény 15. cikkének (2) bekezdése A fogyatékossgal élő gyermekeknek joguk van az állapotuknak megfelelő különleges bánásmóddhoz, és öt éves koruktól kötelesek részt venni a fejlesztő oktatásban. A hat évnél idősebb, súlyos vagy halmozottan fogyatékos gyermekek fejlesztő nevelés-oktatása a törvény szerint történhet (i) speciális oktatási intézményekben, (ii) otthon vagy (iii) abban az intézményben, ahol a gyermek él.</p> <p>A köznevelési törvény 47. cikke A sajátos nevelési igényű gyermeknek, tanulónak joga, hogy különleges bánásmód keretében állapotának megfelelő pedagógiai, gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai ellátásban részesüljön [...]. A különleges bánásmódnak megfelelő ellátást a szakértői bizottság szakértői véleményében foglaltak szerint kell biztosítani.</p> <p>Az egyenlő bánásmódról szóló törvény 27. cikkének (2) bekezdése Az egyenlő bánásmód követelményét az [...] oktatással összefüggésben érvényesíteni kell [...].</p> <p>Az egyenlő bánásmódról szóló törvény 10. cikkének (2) bekezdése Jogellenes elkülönítésnek minősül az a rendelkezés, amely a 8. §-ban meghatározott tulajdonságai alapján egyes személyeket vagy személyek csoportját a velük összehasonlítható helyzetben lévő személyektől vagy személyek csoportjától – anélkül, hogy azt törvény kifejezetten megengedné – elkülönít.</p>	<p>Az új köznevelési törvény 15. cikkének (2) bekezdése 2014. szeptember 1-jétől lép hatályba. Megismétli az 1993. évi közoktatási törvény rendelkezéseit, amelyek a gyakorlatban nem biztosították az integrált oktatáshoz való jogot. Az alkalmazás során szerzett tapasztalatok fényében kell majd értékelni az új köznevelési törvény célkitűzéseinek megvalósítását a fogyatékossgal élő gyermekek jobb integrálása terén.</p>

2. MELLÉKLET – STATISZTIKAI ADATOK

Jogsértések száma ¹³¹ Év	A gyermekjóléti szolgálat gondozása alatt álló bántalmazott vagy elhanyagolt gyermekek száma ¹³²	Nemi alapú megkülönböz- tetés	Egyéb megkülönböz- tetés	Jogerősen elítelt fiatalkorúak száma (a végrehajtott szabadság- vesztés kivételével) ¹³³
2007	13 975	Nincs adat	Nincs adat	5 837
2008	12 734			5 812
2009	11 344			5 835
2010	9 368			6 095
2011				5 488

¹³¹ Az illetékes szervekhez bejelentett esetek száma; a rendelkezésre álló adatok függvényében.

¹³² A Központi Statisztikai Hivatal adatai.

¹³³ Uo.

3. MELLÉKLET – TANULMÁNY A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ GYERMEKEKKEL FOGLALKOZÓ TAGÁLLAMI SZAKPOLITIKÁKRÓL

Az Európai Unió területén mintegy 100 millió gyermek él, a fogyatékossgal élő európaiak száma pedig 80 millió körül alakul. Miközben a gyermekek száma és a fogyatékossgal élő személyek száma jól dokumentált, ugyanez a fogyatékossgal élő gyermekekről nem mondható el. A fogyatékossgal élő gyermekek egyszerre több tényező miatt is veszélyeztetettek. Gyermekek lévén a jogaik védelméhez külön intézkedések elfogadására van szükség – ezeket ismeri el a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény (CRC). Fogyatékossgal élő személyekként különösen veszélyeztetett uniós polgárnak számítanak, akik egyedi biztosítékokat és védelmet érdemelnek, amint azt a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény (CRPD) elismeri.

A fogyatékossgal élő gyermekek és hozzátartozóik napi szinten szembesülnek olyan sajátos problémákkal, mint az iskolai integrációjukhoz szükséges segítség és támogatás hiánya, az erőszak, illetve az ennek bejelentésére szolgáló megfelelő eszközök hiánya, az épületekhez vagy szolgáltatásokhoz való hozzáférés nehézségei vagy a véleményük meghallgatásával és az életüket érintő döntésekben való részvétellel kapcsolatos problémák.

Az egyezményekben szereplő rendelkezések foglalkoznak ezekkel a problémákkal, és védelmet nyújtanak az összes emberi jog és szabadság megkülönböztetéstől mentes gyakorlásához, amihez biztosítják

- az esélyegyenlőséget és az egyenlő hozzáférést,
- a gyermek mindenképp felett álló érdekének figyelembevételét az összes őket érintő intézkedésben,
- a fogyatékossgal élő gyermekek képességei fejlettségének figyelembevételét az összes őket érintő intézkedésben,
- a meghallgatáshoz való jogot a gyermeket érintő eljárásokban és döntéshozatali folyamatokban és a teljes és érdemi részvétel jogát,
- a családi élethez való jogot,
- az oktatáshoz és az integrált oktatáshoz való hozzáférés jogát,
- az egészségügyi ellátáshoz való jogot,
- a segítségnyújtáshoz való jogot és
- az erőszakmentességet.

A tanulmány felépítésével mindkét egyezmény követelményeit tükrözi, azaz bemutatja a fogyatékossgal élő gyermekek fő jogait, amelyeket az uniós tagállamok körében látott magas ratifikációs arányból következően az EU területén általánosan érvényesíteni kell. 2010. decemberben az Európai Unió maga is a CRPD szerződő fele lett. Az EU ezzel a lépéssel elismerte a fogyatékossgal élő személyek jogainak érvényesítését hátráltató akadályokat, és felelősséget vállalt az egyezmény végrehajtásáért a tagállamok területén. A CRC végrehajtásával szembeni uniós felelősségvállalás más léptékű. Bár az EU ezt az egyezményt nem ratifikálta, az uniós szakpolitikákat és intézkedéseket a CRC szerinti jogok és elvek vezérik, mivel a Szerződés uniós célkitűzésnek ismeri el a gyermekek jogait.

A tanulmány felméri a fogyatékossgal élő gyermekek jogainak jelenlegi helyzetét az EU-ban és azt, hogy szükség van-e uniós jogszabályra vagy más intézkedésekre. Az uniós szintű fellépés lehetőségének keretét a Szerződések által az Unióra ruházott hatáskörök határozzák meg, amelyek lehetnek kizárólagos, megosztott vagy támogató hatáskörök (az EUMSZ 2. cikke).

A jelenlegi uniós jogalkotási és szakpolitikai keret elismeri az egyezményekben a fogyatékossgal élő gyermekekre vonatkozóan foglalt jogokat és elveket, valamint a végrehajtásuk bizonyos fokát. Az erre a területre vonatkozó meglévő uniós jogszabályok azonban főként ágazatiak (azaz a foglalkoztatás vagy bevándorlás területére vonatkoznak). A jogszabályok külön foglalkoznak a fogyatékossgal élő személyek helyzetével és a gyermekek jogainak kérdésével, de a fogyatékossgal élő gyermekeket is figyelembe kell venni, mivel ők életkoruk és fogyatékossguk miatt többszörös megkülönböztetésnek vannak kitéve, az intézkedéseket pedig úgy kellene átalakítani, hogy a jogaikat garantáltan tiszteletben tartsák.

A. A nemzeti jogi keretek összehasonlító elemzése

A fogyatékossgal élő gyermekek jogaira vonatkozó nemzeti jogi keretek 18 tagállamra¹³⁴ kiterjedő összehasonlító elemzéséhez alapul szolgáló kritériumokat úgy dolgozták ki, hogy lehetővé tegyék az egyes országos tanulmányokban közölt összehasonlítható adatok értékelését. A kritériumok az egyes jogokon és elveken belül a fogyatékossgal élő gyermekek helyzete szempontjából relevánsként meghatározott követelményeken alapulnak¹³⁵. A kritériumok részben a két egyezmény szövegéből, részben a gyermek jogairól szóló egyezmény (CRC) értelmezésről szóló általános megjegyzéseiből származnak.

A 18 tagállam hatályban lévő általános jogi kerete összességében tükrözi a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (CRPD) és a gyermek jogairól szóló egyezmény (CRC) alapján meghatározott jogok és elvek főbb aspektusait. Bár kijelenthetjük, hogy a fogyatékossgal élő gyermekek jogait a nemzeti jogrendszerek általában elismerik, vagy általános, vagy különös jogszabályokban, ezek gyakorlati végrehajtása azonban a legtöbb tagállamban problémásnak bizonyult.

A **gyermek mindenk felett való érdeke elvének** figyelembevételét a nemzeti törvények általában elismerik. A végrehajtás viszont legtöbbször a gyermekeket érintő családi és szociális védelmi határozatokra korlátozódik, és a fogyatékossgal élő gyermekek sajátos szükségleteit nem veszik figyelembe. Az országtanulmányok megállapítása szerint hiányzik az elv tartalmának megértése, maga a fogalom a jogban vagy a joggyakorlatban nincs kellőképpen kidolgozva, és általában nincsenek végrehajtási szabályok sem.

A fogyatékossgal élő gyermekek helyzete szempontjából **megkülönböztetéstől való mentesség joga** megjelenik a nemzeti jogszabályokban, a jog érvényesítése azonban rendszerint csak részleges, az ésszerű alkalmazkodásról szóló intézkedések pedig általában nem elegendőek a jog garantálásához. A gyakorlatban a hozzáférhetőség a legtöbb tagállamban most is

¹³⁴ A tanulmányhoz 18 tagállam jogi kereteit elemezték: Belgium, a Csehország, az Egyesült Királyság, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Lengyelország, Magyarország, Málta, Németország, Olaszország, Románia, Spanyolország, Svédország és Szlovénia. A felsorolt országokat az Európai Parlament választotta ki a tanulmány megbízási feltételeiben.

¹³⁵ A fogyatékossgal élő gyermekek helyzete szempontjából 8 jogot és elvet találtak a leginkább relevánsnak: a gyermek mindenk felett álló érdekét, a megkülönböztetésmentességhez való jogot, a képességek fejlettségének figyelembevételét, a részvételhez/meghallgatáshoz való jogot, az erőszakmentességhez való jogot, a családi élethez való jogot, a segítségnyújtáshoz való jogot és az oktatáshoz való jogot.

komoly problémát jelent. A fogyatékossgal élő gyermekeket vagy fogyatékossgal élő lányokat érő többszörös megkülönböztetés elemeiről ritkán esik szó. Hiányoznak azok az ellenőrzési adatok és a jogok megsértésének eseteire vonatkozó adatok, amelyek segítségével hatékonyabb intézkedéseket lehetne meghatározni.

Az országok többsége részben figyelembe veszi a gyermek **képességeinek fejlettségét**, főként a gyermek korának, érettségének és fejlettségének mérlegelése alapján. A fogyatékossgal élő gyermekek helyzetét azonban külön nem ismerik el. A végrehajtás a döntések egy bizonyos típusára korlátozódik, a tagállamok pedig jellemzően elsősorban a gyermek életkorát veszik figyelembe, ami a fogyatékossgal élő gyermekek esetében nem feltétlenül releváns, és amivel lényegében kizárhatják őket az őket érintő döntések meghozatalából.

A fogyatékossgal élő gyermekeket érintő döntések meghozatalában való **részvételhez és meghallgatáshoz való jogot** mind a 18 tagállam jogszabályai elismerik. Végrehajtása azonban sok esetben néhány ágazati eljárásra korlátozódik, legtöbbször a családjog és bizonyos mértékig az oktatás területén. A fogyatékossgal élő gyermekek szisztematikus bevonása a gyakorlatban nem valósul meg, és a köz- és magánéletben sem jutnak ugyanolyan szintű részvételhez, mint az ép kortársaik.

A tagállamok jogszabályai az **erőszaktól való mentességet** általában elismerik. A fogyatékossgal élő gyermekeket érő bántalmazás mindazonáltal fontos probléma, amint azt az összes országjelentés jelzi. Különösen aggályos ezen belül az intézményekben előforduló erőszak. A megfelelő szakpolitikák és intézkedések elfogadásához átfogó képet kellene kapni a helyzetről, ez azonban nem lehetséges amiatt, hogy nincsenek szisztematikus adatok, és az áldozatok nehezen jelentik be a bántalmazást.

A **családi élethez való jogot** a kiválasztott tagállamok törvényei nagy általánosságban elismerik. A 18 tagállam többségében nagy problémát jelent ugyanakkor, hogy a családok nem kapnak elegendő útmutatást és támogatást a fogyatékossgal élő gyermek integrálásához és a mindennapi életük megkönnyítéséhez. A nehézségekkel küzdő családok megfelelő segítség hiányában esetleg lemondanak a felelősségükről, ennek nyomán pedig olyan helyzet áll elő, amikor az alternatív lehetőségeknek kevés a valószínűsége, és az intézményesítés marad az egyetlen járható út.

A fogyatékossgal élő gyermekeknek és családjuknak a **segítségnyújtás** különféle (pénzügyi, szociális, egészségügyi stb.) formáihoz való jogát általában véve a jogszabályok vagy a szabályozások elismerik. A legtöbb esetben azonban a segítségnyújtás ágazati (főként szociális vagy egészségügyi), és nem is elegendő (pénzügyi és humán segítség szempontjából). A gazdasági válság hozzájárult ahhoz, hogy a tagállamok többségében megszűnt vagy csökkent a támogatás. A segítséghez való hozzáférésre sok esetben nem úgy tekintenek, mint a jogok védelmét lehetővé tevő eszközre, hanem mint a költségvetési megszorításoktól függő, diszkrecionális intézkedésre.

Az **oktatáshoz való jogot** valamennyi tagállam elismeri az alkotmányában vagy a jogi kereteiben; a gyakorlatban viszont a fogyatékossgal élő gyermekek esetében továbbra is nagy probléma lehet a választott iskolához való hozzáférés lehetősége. Az általános rendszerű iskolák a fogyatékossgal élő gyermekek számára sok tagállamban leginkább elérhetetlenek, más országokban pedig az iskolák erőforrásai nem elegendők, illetve ritka a fogyatékossgal élő gyermekeknek szóló támogatás. A normál iskolákban emellett a tanárok sem rendelkeznek megfelelő képzéssel, nincsenek tisztában a fogyatékossgal élő gyermekek szükségleteivel, és a programokat nem igazítják módszeresen hozzájuk.

A **megfelelőségi mechanizmusok** gyengék, és nem igazodnak a fogyatékossgal élő gyermekek helyzetéhez. Mivel a fogyatékossgal élő gyermeket nevelő családok nem kapnak tájékoztatást és útmutatást a jogaikról, az eljárásokról és az illetékes hatóságokról, ez csökkenti az említett eszközök igénybevételére való képességüket.

Ez a tanulmány a fenti megállapítások alapján következtetéseket és ajánlásokat fogalmaz meg az uniós fellépéshez, figyelembe véve a különféle szakpolitikai területeken – köztük a fogyatékossgal és a gyermekek jogai terén – a Szerződések által az Unióra ruházott hatáskört.

B.1. Az Európai Unió szerepe

Az EU-nak nincs kifejezett hatásköre a fogyatékossgal élő gyermekek ügyében. Az uniós keret mindazonáltal tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek elismerik az EU szerepét a gyermek jogainak védelme mint uniós célkitűzés előmozdításában, valamint az illetékességét a fogyatékossgal alapuló megkülönböztetés elleni fellépésben. Az Európai Unió Alapjogi Chartája emellett – a Szerződésekéhez hasonló jogi értékkel – a 21. cikkében elismeri a fogyatékossgal alapuló megkülönböztetéstől való mentesség jogát, a 24. cikkben pedig a gyermekek jogait. Ez az elismerés fontos ugyan, de a Szerződések által az EU-ra ruházott hatáskörök kibővítésére nem alkalmas.

Az EU-ra – és a megosztott hatáskörök és a nemzeti hatáskör területén a tagállamaira is – a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (CRPD) szerinti kötelezettségek vonatkoznak, és az EUMSZ 19. cikke keretében köteles megtenni a fogyatékossgal alapuló megkülönböztetés leküzdéséhez szükséges intézkedéseket vagy fellépni más, uniós hatáskörbe tartozó ügyekben. Az uniós fellépéshez az EUMSZ 19. cikkének (1) bekezdése biztosítja a jogalapot (lásd többek között az egyenlő bánásmódról szóló irányelvre irányuló 2008-as javaslatot¹³⁶), de az egyhangúság követelménye miatt e jogalap alapján nehéz megállapodást elérni. A 19. cikk (2) bekezdése lehetőséget ad arra, hogy az EU a rendes jogalkotási eljárás keretében alapelvek és ösztönző intézkedések elfogadásával támogassa a megkülönböztetés elleni tagállami fellépést.

Sem az egyenlő bánásmódról szóló fent említett irányelvjavaslat, sem más uniós intézkedés nem rendelkezik a **fogyatékossgal meghatározásáról**. A CRPD elfogadása előtt az Európai Unió Bírósága (EUB) 2006. júliusban a foglalkoztatáspolitikával összefüggésben a CRPD-vel megegyező értelmezésben határozta meg a fogyatékossgal fogalmát, „olyan korlátozottságként [...], amely különösen valamilyen testi, szellemi vagy lelki ártalmon alapul, és az érintettet akadályozza a szakmai életben való részvételben”¹³⁷. Az EUB a közelmúltban továbbfejlesztette ezt a fogalmat¹³⁸, amikor kijelentette, hogy a fogyatékossgal olyan akadályokból ered, amelyek korlátozhatják az adott személy teljes, hatékony és más munkavállalókkal egyenlő szerepvállalását a szakmai életben, és felhívta a munkáltatót, hogy tegyen ésszerű alkalmazkodási intézkedéseket.

¹³⁶ Javaslat – A Tanács irányelve a személyek közötti, vallásra vagy meggyőződésre, fogyatékossgal, életkorra vagy szexuális irányultságra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról, COM(2008)0426 végleges, elérhető: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008PC0426:hu:NOT> (utolsó megtekintés: 2013.05.06.).

¹³⁷ A Bíróság 2006. július 11-i ítélete (nagytanács) a C-13/05. sz., *Sonia Chacón Navas kontra Euresť Colectividades* ügyben, 43. pont.

¹³⁸ A Bíróság 2013. április 11-i ítélete a C-335/11. és C-337/11 sz., *HK Danmark, képviselében Jette Ring kontra Dansk almennyttigt Boligselskab* (C-335/11) és *HK Danmark, képviselében Lone Skouboe Werge kontra Dansk Arbejdsgiverforening* képviselében *Pro Display A/S* (C-337/11) egyesített ügyekben, 47. pont.

Az uniós fellépés úgy is lehetséges, ha más, uniós hatáskörbe tartozó politikai területekhez kapcsolódik. A fogyatékossgal élő gyermekek jogaival kapcsolatos kérdések sok esetben olyan uniós szakpolitikákhoz kapcsolódnak, mint például a szociálpolitika, a gazdasági, társadalmi és területi kohézió, a közlekedés, a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülése, amelyek mind megosztott hatáskörbe tartoznak. Az EU-nak emellett számos más, a fogyatékossgal élő gyermekeket érintő területen is megvan a lehetősége arra, hogy támogassa a tagállamok szakpolitikáit, ilyen például az oktatás, a sport, az ifjúsáspolitikai vagy az egészségügy.

B. 2. A területre vonatkozó meglévő másodlagos uniós jogszabályok

Az uniós joganyagban elismert alapvető követelmény, hogy a **gyermek mindenképp felett álló érdekének elsődleges szempontnak kell lennie** a gyermekeket érintő intézkedésekben. A közvetítésről szóló 2008/52/EK irányelv¹³⁹ 7. cikke előírja, hogy a közvetítőnek figyelembe kell vennie a gyermek érdekeit annak eldöntésekor, hogy a gyermek szolgáltathat-e bizonyítékot a bírósági eljárásban. A családegysítési irányelv¹⁴⁰ előírja, hogy a tagállami hatóságoknak a családegysítési kérelem elbírálásakor megfelelő figyelmet kell fordítaniuk a kiskorú gyermekek érdekeire (5. cikk)¹⁴¹. Az emberkereskedelem áldozatairól szóló 2004/81/EK tanácsi irányelv¹⁴² kifejezetten megemlíti a gyermek mindenképp felett álló érdekét.

A megkülönböztetésmentességgel az EU szintjén jelenleg négy uniós irányelv foglalkozik, amelyek az olyan védett tulajdonságok alapján történő megkülönböztetéssel szemben lépnek fel, mint a nem, a faji vagy etnikai származás, a vallás vagy meggyőződés, a kor vagy a szexuális irányultság, azonban többségük a foglalkoztatás területére korlátozódik¹⁴³. Az irányelvek megállapítják a szabályokat a „megkülönböztetés elleni” küzdelemhez, hogy „az egyenlő bánásmód elve a tagállamokban megvalósuljon”¹⁴⁴. A 2000/78/EK irányelv elismeri a fogyatékossgot mint a megkülönböztetés alapját, a férfiak és nők közötti egyenlőségnek a foglalkoztatás és a munkavégzés területén történő, a 2006/54/EK irányelv szerinti védelme pedig a fogyatékossgal élő személyekre is érvényes. A személyek közötti, faji vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvéről szóló 2000/43/EK irányelvben a fogyatékossg nem szerepel a védett tulajdonságok között. Az árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférésben a nők és férfiak közötti egyenlő bánásmódról szóló 2004/113/EK irányelv megemlíti a nem alapján történő megkülönböztetést, de az életkoron vagy fogyatékossgon alapuló nem.

Az Európai Bizottság elismerte, hogy a megkülönböztetés különféle okai szerint eltérő mértékű a védelem is, ezért 2008-ban irányelvjavaslatot tett közzé, hogy teljessé tegye a

¹³⁹ A polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól szóló 2008/52/EK irányelv.

¹⁴⁰ A Tanács 2003/86/EK irányelve a családegysítési jogról.

¹⁴¹ „Developing indicators for the protection, respect and promotion of the rights of the child in the European Union”, FRA, 2009. március, elérhető: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/358-RightsofChild_summary-report_en.pdf.

¹⁴² A Tanács 2004/81/EK irányelve a harmadik országok emberkereskedelem áldozataivá vált vagy az illegális bevándorlás megkönnyítésére irányuló cselekményektől érintett, a hatáskörrel rendelkező hatóságokkal együttműködő állampolgárai részére kiállított tartózkodási engedélyről.

¹⁴³ A férfiak és nők közötti esélyegyenlőség és egyenlő bánásmód elvének a foglalkoztatás és munkavégzés területén történő megvalósításáról szóló 2006/54/EK irányelv (átdolgozott szöveg); a nők és férfiak közötti egyenlő bánásmód elvének az árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés, valamint azok értékesítése, illetve nyújtása tekintetében történő végrehajtásáról szóló 2004/113/EK irányelv; A személyek közötti, faji- vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról szóló 2000/43/EK irányelv és a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról szóló 2000/78/EK irányelv.

¹⁴⁴ A 2000/43/EK irányelv 1. cikke.

megkülönböztetés elleni jogi keretet, és egy szintre hozza a különféle okok alapján történő megkülönböztetés elleni védelmet¹⁴⁵.

A más szakpolitikai területeken, például a belső piac vagy a közlekedés területén hozott intézkedések is hatással vannak a fogyatékossgal élő gyermekek szolgáltatásokhoz való megkülönböztetésmentes hozzáféréseire. A személyszállításról szóló 2001/85/EK irányelv például előírja az akadálymentességet a mozgáskorlátozott és látássérült emberek szempontjából. Más jogi aktusok a légi utazás, a felvonók hozzáférhetősége, a közbeszerzés lebonyolítása vagy a távközlési intézkedések esetében foglalkoznak a fogyatékossgal élő személyek jogaival¹⁴⁶.

Az EU megkülönböztetés elleni intézkedéseit a hatásköre szabta határokon belül kiegészítik még az uniós intézmények tevékenységei, amelyekkel javítják a megkülönböztetéssel kapcsolatos tájékozottságot (pl. felhívják rá a figyelmet), támogatják a közvetítő szereplőket (pl. civil szervezeteket, szociális partnereket és esélyegyenlőségi szerveket), hogy jobban fel tudjanak lépni a megkülönböztetés ellen, és ösztönzik az országosan bevált módszerek cseréjét.

A gyermek **képességeinek fejlettségét** mint szempontot a 2201/2003/EK rendelet (Brüsszel IIa. rendelet) ismeri el, amely előírja, hogy a bíróságoknak az életkora vagy érettségi szintje figyelembevételével kell meghallgatniuk a gyermek véleményét. Ugyanez a megfogalmazás a kísérő nélküli kiskorúak vonatkozásában a bevándorlásról és menedéjogról szóló uniós jogszabályokban is megtalálható.

A gyermekek **részvételhez** való jogát a Bizottság néhány stratégiai dokumentuma is elismerte, köztük a 2005-ös közlemény „az ifjúságot érintő szakpolitikákról”, a 2006-os közlemény „az EU gyermekjogi stratégiájáról”, a Fiatalok lendületben program és az EU 2011-es gyermekjogi ütemterve. A bevándorlásról és a menedéjogról szóló uniós jogszabályok a 2201/2003/EK Brüsszel IIa. rendelet alapján elismerik a gyermek meghallgatáshoz való jogát az eljárás során.

Az EU számos intézkedést fogadott el a **gyermekek erőszaktól való védelme** érdekében¹⁴⁷ a gyermekkereskedelemmel, a gyermekek szexuális kizsákmányolásával és az áldozatok védelmével kapcsolatban, köztük több irányelvet¹⁴⁸, amelyeket esetenként a felsorolt jogi aktusok némelyike helyett fogadtak el. Az emberkereskedelem megelőzéséről, az ellene folytatott küzdelemről és az áldozatok védelméről szóló 2011/36/EU irányelv

¹⁴⁵ Javaslat – A Tanács irányelve a személyek közötti, vallásra vagy meggyőződésre, fogyatékossga, életkorra vagy szexuális irányultságra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról (COM(2008)0426). A javaslat jelenleg megrekedt a Tanácsnál.

¹⁴⁶ „Study on challenges and good practices in the implementation of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities VC/2008/1214”, Európai Bizottság, Brüsszel, 2010, összefoglalása elérhető: http://www.efc.be/programmes_services/resources/Documents/UN_Convention_Summary_EN.pdf.

¹⁴⁷ Az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2002/629/IB kerethatározat; a harmadik országok emberkereskedelem áldozatává vált állampolgárai részére kiállított tartózkodási engedélyről szóló 2004/81/EK tanácsi irányelv; a gyermekek szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről szóló 2004/68/IB tanácsi kerethatározat; a büntetőeljárásban a sértett jogállásáról szóló 2001/220/IB tanácsi kerethatározat; a civil társadalomnak az eltűnt vagy szexuálisan kizsákmányolt gyermekek megtalálásához való hozzájárulásáról szóló 2001/C 283/01 tanácsi állásfoglalás. A 2009–2013 közötti időszakra kiterjedő Biztonságosabb internet program létrehozásáról szóló 1351/2008/EK határozat.

¹⁴⁸ Az emberkereskedelem megelőzéséről és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló 2011/36/EU irányelv; a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló 2011/92/EU irányelv; a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló 2012/29/EU irányelv.

például a gyermekek védelmére helyezi a hangsúlyt, mivel a felnőttekhez képest kiszolgáltatottabbak, és súlyosabb büntetéseket állapít meg, ha a bűncselekményt kiszolgáltató személyek, például gyermekek és fogyatékossgal élő személyek sérelmére követik el.

A bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról szóló 2012/29/EU irányelv elismeri, hogy a bűncselekmények áldozatait mindenfajta, többek között életkoron vagy fogyatékossgon alapuló megkülönböztetéstől mentesen kell kezelni. Végezetül a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről szóló 2011/92/EU irányelv¹⁴⁹ rendelkezik arról, hogy a fogyatékossgal élő gyermekek különleges védelemre szorulnak.

A 2201/2003/EK Brüsszel IIa. tanácsi rendeletben¹⁵⁰ központi helyen szerepel a **családi élethez való jog** és a gyermek családi környezetben tartása. A bevándorlással kapcsolatos politika terén a gyermek családi élethez való jogát a családegyesítési szabályok¹⁵¹ és a menedéjogról szóló irányelveknek¹⁵² a kísérő nélküli kiskorúakra és a család egységének tiszteletben tartására vonatkozó rendelkezései biztosítják.

A fogyatékossgal élő gyermekek **maximális társadalmi befogadásának elvét** tükrözik az olyan stratégiai dokumentumok, mint a 2010–2020-ra szóló fogyatékossgügyi stratégia¹⁵³ és az EU 2020 program oktatásra és képzésre vonatkozó része¹⁵⁴. A fogyatékossgal élő tanulók és hallgatók esélyegyenlőségéről szóló 2003-as tanácsi állásfoglalás¹⁵⁵ foglalkozott a fogyatékossgal élő gyermekek oktatáshoz való hozzáféréseinek problémájával. Az Európai Parlament a fogyatékossgal élő személyek mobilitásáról és befogadásáról szóló 2010-es állásfoglalásában¹⁵⁶ hangsúlyozta, hogy biztosítani kell a gyermek jogainak teljes körű tiszteletben tartását, beleértve a fogyatékossgal élő gyermekek oktatáshoz való jogát és a társadalmi életben való részvételhez való jogukat. Az uniós intézmények ugyancsak támogatják az **Európai Ügynökséget a Sajátos Nevelési Igényű tanulók Oktatásának Fejlesztéséért**, ezt a

¹⁴⁹ A 2011/92/EU irányelv 1. cikke.

¹⁵⁰ A Tanács 2201/2003/EK rendelete a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról.

¹⁵¹ A családegyesítési jogról szóló 2003/86/EK tanácsi irányelv; egy harmadik ország állampolgára által a tagállamok egyikében benyújtott menedéjog iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározására vonatkozó feltételek és eljárási szabályok megállapításáról szóló 343/2003/EK tanácsi rendelet; a harmadik országok állampolgárainak, illetve a hontalan személyeknek menekültként vagy a más okból nemzetközi védelemre jogosultként való elismerésének feltételeiről és az e státuszok tartalmára vonatkozó minimumszabályokról szóló 2004/83/EK tanácsi irányelv; a harmadik országok illegálisan tartózkodó állampolgárainak visszatérésével kapcsolatban a tagállamokban használt közös normákról és eljárásokról szóló 2008/115/EK tanácsi irányelv.

¹⁵² A lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyek tömeges beáramlása esetén nyújtandó átmeneti védelem minimumkövetelményeiről szóló 2001/55/EK tanácsi irányelv; a menedékkérők befogadása minimumszabályainak megállapításáról szóló 2003/9/EK tanácsi irányelv; a harmadik országok állampolgárainak, illetve a hontalan személyeknek menekültként vagy a más okból nemzetközi védelemre jogosultként való elismerésének feltételeiről és az e státuszok tartalmára vonatkozó minimumszabályokról szóló 2004/83/EK tanácsi irányelv; a menekültstátusz megadására és visszavonására vonatkozó tagállami eljárások minimumszabályairól szóló 2005/85/EK tanácsi irányelv.

¹⁵³ Az 5. intézkedési terület a Bizottság közleményében: Európai fogyatékossgügyi stratégia 2010–2020: megújított elkötelezettség az akadálymentes Európa megvalósítása iránt, COM(2010)0636.

¹⁵⁴ A Tanács következtetései (2009. május 12.) az oktatás és képzés terén folytatott európai együttműködés stratégiai keretrendszeréről („Oktatás és képzés 2020”), 2009/C 119/02, HL C 119., 2009.5.28., 2. o.

¹⁵⁵ Az oktatásban és a továbbképzésben a fogyatékossgal élő tanulók és diákok esélyegyenlőségéről szóló 2003. május 5-i tanácsi állásfoglalás, 2003/C 134/04.

¹⁵⁶ A fogyatékossgal élő személyek mobilitásáról és befogadásáról, valamint a 2010–2020 közötti időszakra vonatkozó európai fogyatékossgügyi stratégiáról szóló, 2011. október 25-i európai parlamenti állásfoglalás (2010/2272(INI)).

független szervezetet, amely platformot biztosít a sajátos nevelési igények terén való együttműködéshez és az általános oktatásban és képzésben való teljes körű részvétel előmozdításához¹⁵⁷.

C. Ajánlások az Unió fellépéséhez

A fogyatékossgal élő gyermekek helyzetének javítására irányuló konkrét ajánlások szükségességét vizsgálva fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a fogyatékossgal élő gyermekek mindenekelőtt gyermekek, ugyanolyan szükségletekkel, mint az összes többi gyermek, ezért számukra is ugyanúgy biztosítani kellene a gyermek jogairól szóló egyezmény (CRC) által elismert összes jogot. A megfelelő jogalkotási és szakpolitikai intézkedések kialakításához el kell ismerni a kortársaiktól való, természetből eredő különbözőségüket.

Horizontális kérdések

- Az első általános ajánlás, hogy minden olyan EU-tagállam, amelyik eddig még ezt nem tette meg, ratifikálja a tanulmányban említett két egyezményt, és hajtsa végre a rendelkezéseit nemzeti jogszabályok elfogadásával és gyakorlati alkalmazásuk biztosításával.
- Az Európai Bizottságnak a CRPD-ért felelős ENSZ-titkársággal és a CRC-ért felelős ENSZ-titkársággal egyeztetve biztosítani kellene, hogy a tagállamok megfelelően értelmezzék és végrehajtsák az egyezmények olyan meghatározásait, amelyek a fogyatékossgal élő gyermekek jogainak érvényesítése szempontjából kiemelten fontosak, konkrétan a „fogyatékossgal”, a „gyermek mindenek felett álló érdeke” és a „gyermek képességeinek fejlettsége” meghatározását. Élen kellene járniuk az olyan kezdeményezések kialakításában, amelyek biztosítják a fogyatékossgal élő gyermekek sajátosságainak figyelembevételét.

Ezért azt ajánljuk, hogy a Bizottság kezdeményezze a „fogyatékossgal” CRPD-ben szereplő meghatározásának uniós szintű tisztázását, mivel a gyakorlatban túl távolon értelmezhető, és ez tagállami szinten megnehezíti a végrehajtását. Ajánlatos lenne útmutató dokumentumokat kidolgozni, megosztani egymással a bevált módszereket és népszerűsíteni a meglévő kézikönyveket.

- Az Európai Bizottságnak intézkednie kellene annak érdekében, hogy a megkülönböztetésmentesség és az egyenlő bánásmód általános érvényesítésére irányuló meglévő kezdeményezésekben figyelembe vegyék a fogyatékossgal élő gyermekeket.
- Az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és a Bizottságnak ösztönöznie kellene olyan tagállami információs eszközök kialakítását, amelyek segítenék a fogyatékossgal élő gyermeket nevelő családokat a rájuk vonatkozó jogi keret megértésében, a támogatási intézkedéseket, az illetékes hatóságokat, az eljárásokat és a megfelelőségi mechanizmusokat is ideértve. A kifejezetten ezeknek a családoknak szóló eszközök között szerepelhetne egy uniós webportál is, lehetőség szerint összekapcsolva a tagállami portálokkal, ahol teljes körű felvilágosításhoz lehetne jutni a jogokról, követelményekről, végrehajtási kritériumokról, illetékes hatóságokról és a koordináló rendszerekről. Ezzel a kezdeményezéssel közelebb lehetne hozni a polgárokat az EU-hoz.

¹⁵⁷ Az Európai Ügynökség a Sajátos Nevelési Igényű Tanulók Oktatásának Fejlesztéséért weboldala: <http://www.european-agency.org/about-us>.

- Az uniós intézményeknek vezető szerepet kell vállalniuk a fogyatékossgal élő gyermekek jogait, érdekeit és sajátos szükségleteit érintő kérdések tudatosításának támogatásában, hogy ezzel ösztönözzék a fogyatékossgal élő gyermekek mindenek felett álló érdeke elvének teljes körű érvényesítését. A Parlament és a Tanács ehhez a költségvetési hatáskörét is felhasználhatná, hogy biztosítsa a figyelemfelhívó kampányok finanszírozását.

A gyermek mindenek felett álló érdeke

- Bár a legtöbb ország jogszabályaiban elismerik a gyermek mindenek felett álló érdekének elvét, csak néhány tagállam jogszabályaiban szerepel olyan általános követelmény, hogy ezt az elvet minden, gyermekeket érintő döntésnél szisztematikusan figyelembe kell venni. Néhány tagállam (például Svédország és az Egyesült Királyság) bevezette a javasolt jogszabályok gyermekek szempontjából történő hatásvizsgálatát. Azt ajánljuk, hogy az Európai Bizottság támogassa az ilyen kezdeményezések megosztását, és dolgozzon ki módszertani útmutatót ezekhez a gyermek mindenek felett álló érdekének érvényesítésére szolgáló hatásvizsgálatokhoz.

A megkülönböztetésmentességhez való jog

- Tisztázni kell az ésszerű alkalmazkodás fogalmát a fogyatékossgal élő gyermekek sajátos helyzete tekintetében, és tovább kell fejleszteni, hogy ki lehessen jelölni a határokat az aránytalan teher alkalmazásához. Az EU a Bizottság révén ezt az ésszerű alkalmazkodás különböző helyzetekre való alkalmazása terén, országos szinten bevált módszerek megosztásával tudná támogatni. Ez hozzásegítené az alapok meghatározásához, hogy a jog tiszteletben tartása honnantól teszi szükségessé az állami hatóságok fellépését, és megelőzné az aránytalan költségekről szóló vitákat.
- A személyek közötti, vallásra vagy meggyőződésre, fogyatékossga, életkorra vagy szexuális irányultságra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról szóló tanácsi irányelvre irányuló 2008-as javaslat – annak elfogadása esetén – alkalmas lenne arra, hogy foglalkozzon a fogyatékossgal élő gyermekek helyzetével. Az Európai Parlament által bevezetett 37. módosításban szerepel a többszörös megkülönböztetés. Ezzel összefüggésben pontosítani lehetne a javasolt irányelv preambulumbekzdéseiben, hogy a fogyatékossgal élő gyermekek helyzete biztosan az irányelv hatálya alá tartozzon.
- Az Európai Bizottság készülő európai akadálymentesítési intézkedéscsomagról szóló tervezetének kifejezetten tartalmaznia kell a fogyatékossgal élő gyermekek árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférését, legalább azzal, hogy megemlíti a többszörös megkülönböztetést.

A fogyatékossgal élő gyermekek képességeinek fejlettsége

- Az Európai Parlamentnek mérlegelnie kell, hogy hogyan tudja felhívni a figyelmet a gyermekek, köztük a fogyatékossgal élő gyermekek képességei fejlettségének figyelembevételére, hogy ez az elv az őket érintő valamennyi döntés meghozatalában érvényesüljön.
- A gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló minden új jogszabályban szerepelnie kellene annak a lehetőségnek, hogy a fogyatékossgal élő gyermekeket meghallgassák az őket érintő bírósági eljárásokban. A Bizottságnak biztosítania kellene, hogy ezek a rendelkezések szerepeljenek a kiszolgáltatót gyanúsított vagy terhelt személyekre – köztük a gyermekekre – vonatkozó különleges biztosítékokról szóló tervezett uniós

jogszabályban vagy a szülői felelősségre vonatkozó határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló tervezett uniós jogszabályban.

- Ajánljuk ezenkívül, hogy az Európai Bizottság, a Tanács és az Európai Parlament ösztönözze az Európa Tanács gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatásainak alkalmazását, és minden szinten támogassa a megfelelő szakemberek képzését.

A fogyatékossgal élő gyermekek részvételhez való joga

- A tervezett európai akadálymentesítési intézkedéscsomag rendelkezhetne olyan eszközök kidolgozásáról, amelyek biztosítják a fogyatékossgal élő gyermekek részvételét az őket érintő jogalkotási és szakpolitikai kezdeményezések konzultációs eljárásaiban.
- Az Európai Parlamentnek fel kell tárnia, milyen konkrét intézkedésekkel képes felhívni a figyelmet a fogyatékossgal élő gyermekek részvételhez való jogának biztosításához szükséges követelményekre; ilyen intézkedés lehetne az EP plenáris üléseinek szimulációja fogyatékossgal élő gyermekek bevonásával, a parlamenti épületek fizikai akadálymentesítése vagy a virtuális részvételt biztosító eszközök kidolgozása.

A fogyatékossgal élő gyermekek meghallgatáshoz való joga

- A fogyatékossgal élő gyermekek meghallgatáshoz való jogának hatékony érvényesítéséhez változtatni kell az igazságügyi, közigazgatási és bünyldöző szervek tisztviselőinek hozzáállásán. Az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és a Bizottságnak ezért szorgalmaznia kell, hogy a tagállamok dolgozzanak ki az állami hatóságoknak szóló figyelemfelhívó intézkedéseket és képzéseket.
- A Bizottságnak a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló jogszabály előkészítése során biztosítania kell, hogy megfelelő lépések történjenek a gyermek véleménynyilvánítási képességének meghatározására az őt érintő bírósági eljárásokban, hogy bizalmi légkör alakulhasson ki a gyermek és az igazságügyi és bünyldöző szervek tisztviselői között, és biztosított legyen az ésszerű alkalmazkodás, hogy a fogyatékossgal élő gyermekek meghallgatáshoz való joga ténylegesen érvényesülhessen.

Az erőszaktól való mentesség

- Ajánljuk, hogy az Európai Parlament, a Tanács és a Bizottság ösztönözze a gyermekeket, és különösen a fogyatékossgal élő gyermekeket érintő erőszak helyzetéről szóló statisztikai információk összeállítását. Ösztönözhetnék ezenkívül a más szakpolitikai vagy általános felmérésekben érvényesíthető indikátorok kidolgozását (mint például fogyatékossgal, gyermekek, lányok, családi környezet), hogy a fogyatékossgal élő gyermekek helyzetéről szisztematikus adatokat nyerjünk.
- Az Európai Bizottságnak és az Európai Parlamentnek szorgalmaznia kell, hogy az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) vizsgálja meg a gyermekekkel, köztük a különösen kiszolgáltatott, fogyatékossgal élő gyermekekkel szembeni erőszak helyzetét, különösen az intézményekben. A szükséges finanszírozásra vonatkozó javaslatot a költségvetési hatóság elé kell terjeszteni.
- Az Európai Bizottság külön mérlegelhetné, hogy szükség van-e uniós szintű intézkedésekre a gyermekekkel, különösen a fogyatékossgal élő gyermekekkel

szembeni erőszak esetszámának csökkentésére a tagállamokban (belföldi kontextusban és az állami intézményekben). A Bizottság az előkészítő munka első szakaszában tagállami szakértők bevonásával munkacsoportokat szervezhetne, hogy mérlegelje:

- az arra irányuló javaslatokat, hogy a tagállamok dolgozzanak ki megelőző intézkedéseket és megfelelő ellenőrző rendszereket, hogy felismerjék a gyermekekkel szembeni erőszak és bántalmazás eseteit,
 - ellenőrző mechanizmusok és rendszeres ellenőrzések kidolgozását,
 - a javaslatok végrehajtásának kölcsönös felülvizsgálatát vagy a nyitott koordinációs módszer alkalmazását,
 - a gyermekek erőszakmentességhez való jogával kapcsolatos panaszok rendszerének fejlesztésére irányuló információs és kommunikációs szolgáltatásokhoz való hozzáférést.
- A Bizottság ösztönözhetné a szakembereknek szóló, az EU egészére kiterjedő szakirányú képzések és workshopok szervezését, hogy megosszák egymással tapasztalataikat a panasztételi eljárások, bejelentési intézkedések és a kommunikációs szolgáltatások fogyatékossgal élő gyermekek számára való hozzáférhetősége terén, különös tekintettel a súlyosan fogyatékos vagy értelmi sérült gyermekekre. A költségvetési hatóságnak biztosítania kell e tevékenységek megfelelő finanszírozását.

A fogyatékossgal élő gyermekek családi élethez való joga

- A Bizottságnak, a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek szorgalmaznia kell, hogy a tagállamok hozzanak létre megfelelő támogató struktúrákat a fogyatékossgal élő gyermeket nevelő családok számára, hogy kisebb legyen annak a veszélye, hogy a gyermek elveszíti a családi közeget, ugyanakkor védjék a fogyatékossgal élő gyermekek mindenek felett álló érdekét.
- A Bizottságnak a nyitott koordinációs módszer keretében iránymutatásokat kell kidolgoznia a bentlakásos intézményekre vonatkozó minimumkövetelményekről a fogyatékossgal élő gyermekek szempontjából. Az iránymutatások célja az lenne, hogy a bentlakásos ellátóközpontok kis létszámmal működjenek, és alkalmasak legyenek az autista vagy értelmi fogyatékossgal élő gyermekek fogadására.
- A Bizottságnak javasolnia kell a költségvetési hatóságnak, hogy fordítson uniós forrásokat a gyermekek családi élethez való jogának védelmére, a családok támogatását előtérbe helyezve, ugyanakkor biztosítva az intézmények jó színvonalának megőrzését.

A segítségnyújtáshoz való hozzáférés

- Speciális tagállami szervet kell létrehozni (regionális hivatalokkal), amely felel a gyermekeknek és családjuknak szóló szolgáltatások, költségvetés és támogatás kezeléséért, hogy biztosítsa a következetességet, a koordinációt, a hatékonyságot, a jobb hozzáférhetőséget és a családoknak szóló jobb útmutatást az elérhető támogatásokhoz.
- Az Európai Parlamentnek továbbra is élen kell járnia a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó intézkedések terén, hogy tájékoztassa a tagállamokat a költségvetési megszorítások által a jogaikra gyakorolt negatív hatásokról, különös tekintettel az oktatás, a szociális védelem és az egészségügyi ellátás területére.
- A Bizottságnak az európai szemeszter keretében megfelelő ajánlásokkal kell ellátnia a

tagállamokat arra vonatkozóan, hogy a meglévő forrásokat hogyan használják fel hatékonyan ahelyett, hogy egyszerűen csökkentik a népesség legkiszolgáltatottabb tagjai közé tartozó, fogyatékossgal élő gyermekek szükséges támogatását.

Az integrált oktatáshoz való hozzáférés

- A Bizottságnak intézkedéseket kell kidolgoznia annak érdekében, hogy a nyitott koordinációs módszer vagy a kölcsönös felülvizsgálat keretében támogassa a tagállamokat a fogyatékossgal élő gyermekek oktatási rendszereinek fejlesztésében, ugyanakkor tiszteletben tartsa az oktatási kérdésekre vonatkozó általános hatáskörüket. Az uniós szintű intézkedések közé tartozhatnak a következők:
 - a bevált módszereket ismertető útmutatók és ajánlások kidolgozása az integrált iskolákhoz szükséges forrástípusok minimumáról és a szülők és fogyatékossgal élő gyermekek szerepéről a fogyatékossgal élő gyermekeket érintő döntések meghozatalában vagy az oktatási célok kialakításában;
 - a fogyatékossgal élő gyermekek szükségleteinek és képességei fejlettségének jobb megismerését elősegítő pedagógusképzés, pedagógiai módszerek és a meghatározott fogyatékossgal élő gyermekek ép társaikkal közös nevelésének támogatása;
 - a fogyatékossgal élő gyermekek iskolai és iskolán kívüli befogadását elősegítő pedagógiai eszközök népszerűsítése, amilyen például az Európa Tanács COMPASS kézikönyve;
 - a zaklatás és megbélyegzés elleni kezdeményezések támogatása, beleértve a fogyatékossgal élő gyermekek befogadását elősegítő figyelemfelhívó kampányokat; és
 - minőségi célkitűzések kidolgozása a fogyatékossgal élő gyermekeknek szóló oktatás vonatkozásában, és a felsőoktatás támogatásának megőrzésére irányuló kezdeményezések ösztönzése.

Uniós támogatás

- Az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és a Bizottságnak ösztönöznie kell a tagállamok körében a strukturális alapoknak a fogyatékossgal élő gyermekek számára biztosított minőségi szociális szolgáltatások fejlesztésére való felhasználását, s egyúttal segítenie kell a szociális szolgáltatásokra vonatkozó önkéntes európai minőségi keretrendszer bevezetését.
- Az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és a Bizottságnak támogatnia kell az intézményesítettség csökkentését szolgáló családi és közösségi alternatívák kidolgozását.
- Az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és a Bizottságnak szorgalmaznia kell a strukturális alapoknak az akadálymentesítés és az integrált oktatás fejlesztésére való felhasználását.

4. MELLÉKLET – A KAPCSOLÓDÓ TANULMÁNYOK

A tanulmány címe	PE szám	ISBN szám
Tanulmány a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról	PE 474 416	978-92-823-4548-1
Országjelentés Belgiumról a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról szóló tanulmányhoz	PE 474 417	978-92-823-4542-9
Országjelentés Csehországról a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról szóló tanulmányhoz	PE 474 418	978-92-823-4549-8
Országjelentés Észtországról a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról szóló tanulmányhoz	PE 474 419	978-92-823-4561-0
Országjelentés Finnországról a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról szóló tanulmányhoz	PE 474 420	978-92-823-4552-8
Országjelentés Franciaországról a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról szóló tanulmányhoz	PE 474 421	978-92-823-4562-7
Országjelentés Németországról a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról szóló tanulmányhoz	PE 474 422	978-92-823-4553-5
Országjelentés Görögországról a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról szóló tanulmányhoz	PE 474 423	978-92-823-4563-4
Országjelentés Magyarországról a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról szóló tanulmányhoz	PE 474 424	978-92-823-4554-2
Országjelentés Írországról a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról szóló tanulmányhoz	PE 474 425	978-92-823-4564-1

Országjelentés Olaszországról a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról szóló tanulmányhoz	PE 474 426	978-92-823-4555-9
Országjelentés Máltáról a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról szóló tanulmányhoz	PE 474 427	978-92-823-4565-8
Országjelentés Hollandiáról a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról szóló tanulmányhoz	PE 474 428	978-92-823-4556-6
Országjelentés Lengyelországról a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról szóló tanulmányhoz	PE 474 429	978-92-823-4566-5
Országjelentés Romániáról a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról szóló tanulmányhoz	PE 474 430	978-92-823-4567-2
Országjelentés Szlovéniáról a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról szóló tanulmányhoz	PE 474 431	978-92-823-4557-3
Országjelentés Spanyolországról a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról szóló tanulmányhoz	PE 474 432	978-92-823-4558-0
Országjelentés Svédországról a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról szóló tanulmányhoz	PE 474 433	978-92-823-4568-9
Országjelentés Angliáról, Walesről és Észak-Írországról a fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozó tagállami szakpolitikákról szóló tanulmányhoz	PE 474 434	978-92-823-4559-7

BELSŐ POLITIKÁK FŐIGAZGATÓSÁGA

TEMATIKUS FŐOSZTÁLY

ÁLLAMPOLGÁRI JOGOK ÉS ALKOTMÁNYÜGYEK

Feladat

A tematikus főosztályok olyan kutatási egységek, amelyek szakmai tanácsadást nyújtanak a bizottságoknak, parlamentközi küldöttségeknek és más parlamenti szervezeteknek.

Politikai területek

- Alkotmányügyek
- Igazságügyek, szabadság és biztonság
- Nemi esélyegyenlőség
- Jogi és parlamenti ügyek
- Petíciók

Dokumentumok

Látogassa meg az Európai Parlament honlapját:
<http://www.europarl.europa.eu/studies>

FÉNYKÉPET KÉSZÍTETTE:
iStock International Inc.

ISBN: 978-92-823-4677-8

DOI: 10.2861/30986